

T.C.

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

2005 VE SONRASI TÜRKİYE - AFRİKA İLİŞKİLERİ

-VAKA İNCELEMESİ: SOMALİ ÖRNEĞİ-

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

SIRAJI HARUNA HAMİD

Tez Danışmanı:

Yrd. Doç. Dr. Muhammed TANDOĞAN

İstanbul 2017

T.C.

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

2005 VE SONRASI TÜRKİYE - AFRIKA İLİŞKİLERİ

-VAKA İNCELEMESİ: SOMALİ ÖRNEĞİ-

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

SIRAJI HARUNA HAMİD

Tez Danışmanı:

Yrd. Doç. Dr. Muhammed TANDOĞAN

İstanbul 2017

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu yüksek lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;

2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;

3- Alıntılanan başkalarına ait tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;

4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini kaynak göstererek atıfta bulunduğum gibi, yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

SIRAJI HARUNA HAMİD

(İmza)

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
ÖZ	v
ABSTRACT	vii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
SORUNSALIN TANIMI VE KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	3
1.1. Araştırma Sorunsalı	3
1.2. Neden Somali?	3
1.3. Teorik ve Kavramsal Çerçeve	5
1.4. Araştırma Metodu	11
1.5. Tezin Yapısı	12
1.6. Literatür Taraması	13
1.7. Türkiye'nin Afrika'daki Girişiminin Sınırları ve Çözümleri	32
İKİNCİ BÖLÜM	36
TEZİN VAKA İNCELEMESİ: SOMALİ ÖRNEĞİ	36
2. 1 Osmanlı İmparatorluğu Dönemindeki Tarihi Arkaplan	36
2.2. Somali'nin Politik ve Sosyal Yapısı	43
2.3 Türkiye-Afrika Güncel İlişkileri ve Somali'de Bulunan Kurumlar	47
2.4. Türkiye ile Batı ve Asya Ülkeleri Arasında Afrika'ya İlgi Göstermesi Açısından Farklar	61
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	64
BULGULAR VE TAVSİYELER	64
3.1. Araştırma Sorusunun Bulguları ve Hipotezler	64
3.2. Genel Tavsiyeler	83
SONUÇ	86
EKLER	89
KAYNAKÇA	93

KISALTMALAR

AFAD	:	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
ADB	:	Afrika Kalkınma Bankası
AK Parti	:	Adalet ve Kalkınma Partisi
AMISOM	:	Somali'deki Afrika Birliği Misyonu
AfB	:	Afrika Birliği
CHP	:	Cumhuriyet Halk Partisi
DİB	:	Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı
EAC	:	Doğu Afrika Topluluğu
ECOWAS	:	Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu
AB	:	Avrupa Birliği
G-20	:	G-20 (Dünyanın En Büyük Yirmi Ekonomisi: Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Arjantin, Avustralya, Brezilya, Çin, Endonezya, Fransa, Güney Afrika, Güney Kore, Hindistan, İngiltere, İtalya, Japonya, Kanada, Meksika, Rusya, Suudi Arabistan, Türkiye ve Avrupa Birliği Komisyonu.)
IFRC	:	Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu
IGAD	:	Hükümetler Arası Kalkınma Otoritesi
İHH	:	İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı
KDK	:	Kamu Denetçiliği Kurumu
İŞİD	:	Suriye ve Irak İslam Devleti
LDCs	:	En az Gelişmiş Ülkeler
MÜSİAD	:	Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
NATO	:	Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
İİT	:	İslam İşbirliği Teşkilatı
TİKA	:	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı

TDV	:	Türkiye Diyanet Vakfı
KIZILAY	:	Türkiye Kızılay Cemiyeti
TÜSİAD	:	Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UNOSOM	:	Somali Birleşmiş Milletler Harekâtı
UNDPI	:	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
DTÖ	:	Dünya Ticaret Örgütü
YTB	:	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

ÖZ

2005 VE SONRASI TÜRKİYE - AFRİKA İLİŞKİLERİ

-VAKA İNCELEMESİ: SOMALİ ÖRNEĞİ-

Bu tez çalışması, Osmanlı İmparatorluğu döneminde güçlü ikili ilişkilere sahip Somali ile Türkiye'nin 2005 yılından bu yana var olan siyasi, iktisadi, askeri ve sosyo-kültürel ilişkilerine odaklanmakla birlikte Afrika'nın yeniden restorasyon sürecinde var olan aktörlerin ortaya koyduğu politikaların arkasındaki nedenleri de anlamaya çalışmaktadır. Türkiye'nin son yıllarda Afrika kıtasına odaklanmasının aksine Türk dış politikasının 1923'ten 90'lı yıllara kadar, Osmanlı yönetiminden uzun süreli çatışmaların yol açtığı tahrip sonrasında, kendisini yeniden inşa etmek için yönünü batıya çevirmiştir. Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu'nun tarih sahnesinden çekilmesinden sonraki süreçte zorunlu olarak ilgisini, kendi içi güvenlik önlemi ve ekonomisini geliştirmeye yoğunlaştırdı ve dolaylı olarak bu tavır, Afrikalılarla olan etkileşim sürecini zayıflattı. Ancak Soğuk Savaş sürecinin bitmesiyle birlikte Batı merkezilik söyleminden farklı bir perspektifle Türkiye, 'Afrika Açılımı' yolunda yeni arkadaşlar ve fırsatlar aramaya/bulmaya başlamıştır. Günümüzün küreselleşen dünyasında küresel aktörlerden biri olan devletler, uluslararası sistemdeki değişikliklerle birlikte farklı açılardan bazı fırsat arayışlarına yönelmiş durumdadırlar. Afrika ülkeleri, karşılıklı bağımlılık bağlamında dünya sahnesinde nüfuzunu giderek güçlendirmek istemekte, hem ulusal hem de küresel çıkarlar için daha fazla alan kazanmak adına yeni alanlarla/paydaşlarla etkileşim kurarak nüfuz alanını artırmayı hedeflemektedir. Bu açıdan dünya tarihine bakılacak olursa Osmanlı İmparatorluğu, Mısır'ı hâkimiyeti altına alırken Afrika ile etkileşime başlamış ve Birinci Dünya Savaşı'na kadar -16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar- Zengibar (Zanzibar) da dâhil olmak üzere Etiyopya, Sudan, Somali ve diğer Doğu Afrika bölgelerine yayılmıştır. Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti), iktidara geldikten sonraki süreçte, bilhassa 2005 yılının resmen 'Afrika Yılı' ilan edilmesiyle birlikte elçilik sayısının arttırmaya başlamış ve bu bulgunun vaka incelemesi olan Somali gibi insani yardıma ihtiyaç duyan ülkelerle doğrudan temasa geçerek, bu bölgelerdeki faaliyetlere kıta coğrafyasındaki tanınırlığını güçlendirmeyi sürdürmüştür. Bu tez, Türkiye'nin son yıllarda Somali ve diğer Afrika ülkelerindeki diplomatik faaliyetlerini artırma isteğinin ardındaki nedenleri ve bu yeni etkileşime yönelik ana motifleri araştırırken, nitel araştırma metodunu kullanırken, sayısal verileri tespit etmekte bazı niceliksel analizlerden yararlanmıştır. Diğer taraftan Somali ile yüzyıllar boyunca etkileşimini sürdüren Osmanlı Devleti'nin mirası üzerine tesis edilen Türkiye Cumhuriyeti ile Afrika ülkeleri arasındaki ilişkilerin adeta bir yol haritasının tüm aşamalarıyla çizilmesine özen gösterilmiştir. Bu etkileşimin incelenmesinde Somali topraklarındaki ana aktörler, sivil toplum örgütleri (STK), işadamları, üst düzey diplomatlar ve insani yardım kuruluşları da dâhil olmak üzere hükümet kuruluşları ile birlikte Türk sivil toplumunun tüm faaliyetlerinin ortaya çıkarılması adına veri analizlerinden yararlanmıştır. Bu verilerin tamamı, Türkiye'deki birçok akademik literatürde vurgulandığı üzere ya tezin bağımsız değişkenleri olarak ya da ekonomik, siyasi, kültürel, dinsel, insani faaliyetlerden etkilenip etkilenmediğini ortaya koyabilmek adına Somali'de Türkiye'nin diğer ulusal ve uluslararası amaçlarının var olup olmadığı konusunda bir sonuca varılmasında yardımcı olmuştur. Öte yandan, bazı çalışmalar Türkiye'nin Somali'de etkinlik kurma gayretlerini kendisini uluslararası sistemin aktörlerinden biri olarak kanıtlamayı amaçladığını vurgulamaktadır. Somali'de bu vesileyle Afrika'daki periferi ülkelerin ve diğerlerinin güvenini kazanmayı amaçlamakta ve Afrika'nın kalkınması için iyi bir ortak ve karşılıklı menfaatler için eşit-paydaş temelinde ekonomik, politik ve sosyal etkileşimlerin kurulması yoluyla Afrika'nın bazı sorunlarının çözümünde iyi bir partner olacağını düşünmektedir. Sonuç olarak bu tez, Türkiye'nin Afrika ülkeleri özelinde çok boyutluluğu esas aldığını ve özellikle Somali Krizi'nin Türkiye'nin Afrika'daki etkinliğinin ve görünürlüğünün artmasında yardımcı olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Somali, Afrika Açılımı, Doğu Afrika, Entegrasyon, Dış Politika, Uluslararası Siyaset, AK Parti.

ABSTRACT

TURKEY-AFRICA RELATIONS SINCE 2005

(CASE STUDY: SOMALIA)

The research seeks to understand the reasons behind Turkey's re-establishment its relationship with Africa since 2005, mostly by focusing in Somalia tracing from Ottoman Empire's era. It argued that Turkey's focus on African continent in recent years came out with the changes of Turkish foreign policy from close association with Western nations. This came after the formation of the Republic of Turkey in 1923 where by Turkey changed its direction to the west in order to rebuild itself after the destruction caused by long-term conflict in Ottoman rule. Turkey departed from interacting with the African region because its interest after the fall of Ottoman Empire was the improvement of security and seeks to develop its own economy until the end of Cold war. Then Turkey started finding new friends and opportunities that pave the way to the opening into Africa. Due to globalized World of today, State as one of global actor tend to seek more opportunities of different aspects in order to cope with the changes within international system. Turkey's decision to engage in more regions as Africa is to increase its sphere of influence by interacting with new places in order to gain more opportunities for both national and global interest. Ottoman Empire initiated interaction with Africa when occupied Egypt and spread to Ethiopia, Sudan, Somalia and other East African areas including Zanzibar from 16th century to 20th century after to the rise of First World War. After coming in power, Justice and Development Party (AK Party) officially declared the opening to Africa in 2005 by increasing number of embassies and increasing other activities as humanitarian aid to the needy particularly Somalia, which is the case study of this finding. As this thesis was exploring reasons behind Turkey's concentration in Somalia and Africa generally in recent years as well as the main motives towards this new interaction, qualitative research design has been used and some sort of quantitative design like citing trade volumes. Ottoman history of interacting with Somalia considered drawing the phases of Turkey and Africa relation. For examination of this interaction, data set drawn to show all activities of Turkish civil society as Non-governmental Organization (NGOs), executives, government institutions including top leaders and humanitarian groups who have been the main actors in Somalia territories and hypothesis. This has helped to draw a conclusion of whether Turkey has influenced by either economic, political, culture and religion or humanitarian activities as independent variables of the thesis as suggested in many literatures and whether there are other domestic as well as international motives of Turkey to Somalia. On the other hand, some literatures has concluded that Turkey's involvement in Somalia aimed to prove itself as being one of the actors in international system. By doing so in Somalia is gain trust from the African continent and that is a good partner for African development and being able to tackle some African problems through the establishment of economic, political and social interactions for mutual benefits. This thesis shows on how Turkish multidimensional and zero problems with neighbors' policies helped Turkey to be active in Africa especially during Somalia crisis.

Keywords: Turkey, Somalia, The Opening to Africa, East Africa, Integration, Foreign Policy, International Politics, AK Party.

GİRİŞ

“Afrika Eylem Planı” olarak adlandırılan plan Türkiye ve Afrika ülkeleri arasında siyasi, ticari ve kültürel işbirliği için yeni bir yol haritası olarak kabul görmüştür. Komşularla sıfır problem ve çok boyutlu dış politika gibi diğer merkez dış politika inisiyatiflerini tamamlamak adına yardımcı bir enstrüman olarak tasarlanmıştır. Afrika’daki ticaret fırsatları Adalet ve Kalkınma Partisi’nin (AK Parti) güvendiği, muhafazakârların bel kemiğini oluşturduğu “Anadolu Kaplanları” adı verilen iş ağının büyümesine yönelik önemli bir kaynak haline dönüşmüştür (Afacan, 2012: 47). Bu noktadan hareketle İsa Afacan’ın çalışması, AK Parti’nin hükümete geldikten sonra Türkiye’nin Afrika angajmanındaki istikametini göstermektedir.

2005 yılından bu yana Türkiye - Afrika ilişkileri ve vaka incelemesi olarak Somali, bu araştırma alanının temel odak noktasını teşkil etmiştir. Geçmişte sadece ve daha çok Batılı ülkelerin angaje olduğu genel itibariyle Somali ve Afrika gibi az gelişmiş ülkelerde, Türkiye gibi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin angaje olmak için neyi motivasyon aracı olarak kullandığını anlamak önem arz etmektedir. 2010 yılındaki krizde Somali topraklarında izlediği aktif politikayla beraber Türkiye, siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel ve insani yardım meselelerine devlet kurumları, sivil toplum, iş adamları da dâhil devlet harici kurumları ile ilk planda Somali ve bütün olarak Afrika kıtasına açılmaya karar verdi. Dolayısıyla Türkiye’de dış politika artık araçsallık açısından sadece siyasilerin ve diplomatların tekelinde değildir. Anahtar role sahip ekonomik ve sivil toplum aktörleri gözle görülür derece artmıştır (Onis, 2011: 56).

Türkiye’nin tüm Afrika’ya olduğu gibi Somali’ye de entegre olma kararı, yerel ve uluslararası faktörlerin yanı sıra Osmanlı İmparatorluğu ile kültürel faktörlerden gelen tarihi ortak geçmişin izlerinden etkilenmiştir. 2005’in “Afrika Yılı” ilanı, Türk sivil toplumu, devlet kurumları ve devlet harici kurumlar ile hayata geçirildi ve uygulandı. Türk insanının Somali’de okul, hastane yapımı ve su kanalları inşası da dâhil diğer temel ihtiyaçların temini gibi faaliyetleriyle de bu etkileşim muazzam bir şekilde arttı. Türkiye’nin Afrika ile münasebetlerini tekrar başlatması, Soğuk Savaş’tan sonra aktör devletlerin işbirliği kuracak yeni yollar aramalarını beyan etmelerinden sonra başlamıştır (Aras, 2009). Bütün bu Türk faaliyetleri, Somali’nin 2010 yılında birçok insanın hayatını kaybetmesine mal olan kıtlık, açlık ve hastalıklar ile yüz yüze geldiği zaman başlamıştır. Somali, sömürge döneminden bağımsızlığını kazandığı 1960 yılına kadar ülkeyi dış insani yardıma daha da bağımlı kılan diktatörlük ile yönetilme, iç savaş, terörizm, kıtlık ve hastalık gibi zorluklarla yüzyüze

geldi. İnsani kriz dönemi, krize karşı Türk tutumu, Afrikalıların zihninde olumlu bir imge oluşmasına imkân tanıdı ve bu da kıta ile uzun süreli ilişkilerin tesis edilmesiyle sonuçlandı. Bu tez, bu münasebetlere yönelik bütün güdeleri, maksatları ve Türkiye'nin beklentilerini keşfetmeyi amaçlamaktadır. Soğuk Savaş zamanında işbirliği kurulan eski dostlar, bu süreçte Türkiye'yi belli bir ölçüde göz ardı etmeye başlasa da, çözüm Afrika'ya yönelik çok boyutlu bir dış politika ve açılım tesis etmekten geçiyordu. Türkiye ve Somali ilişkilerini açıklamada temel araştırma sorusu, bu bağlamda "Türkiye Afrika'da ne yapıyor ve neyi hedefliyor?" dur. Bu tez; soruya cevap bulmak adına, Türkiye'de değişen politikayı ve Somali ile bütün Afrika'ya olan angajmana yönelik oluşan zemini izah etmeye çalışmaktadır. Bu sebepten ötürü insancılık, ticari çıkar, Afrika'da rol alma, farklı küresel platformlardan destek alma, Osmanlı geçmişi, dini motivasyon, barış tesisinde oynanan arabulucu rolü, Türkiye'nin Afrika'da 2005'den bu yana olan angajmanını tanımlayan faktörler olmuştur.

İlk bölümde tez, sorunsalın tanımı, teorik ve kavramsal çerçevenin yanı sıra kaynakların tanımlanmasına yoğunlaşarak giriş bölümüne odaklanmıştır. Ayrıca bu bölüm, tezin tamamındaki bağlantıların edinilebilmesi için teori ve bu bulgulara uyan seçili teorik perspektifteki kavramsal çerçeveyi derinlemesine ele almaktadır. İkinci bölüm ise tezin ana sorularına cevaplar aranmakta; var olan hipotezin alt sorularının cevaplanmasına, araştırma sorularının daha detaylı bir şekilde altının doldurularak analizine odaklanmaktadır. B doğrultuda Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet Türkiye'sine tarihi arka plan ele alınmakta, bu bağlamda Somali'nin politik ve sosyal yapısı irdelenmekte ve Türkiye-Somali ilişkilerinin detaylı etkileşim seyri, güncel durumuyla beraber titizlikle analiz edilmektedir. Üçüncü bölümde ise bulgular ve tavsiyeler belirtilerek bir yol haritası çıkarılmaya gayret edilmiştir. Bu bağlamda tezin sorularının ve hipotezle ilgili kısmın bulgularının izahatının yapılabilmesi adına önerileri içeren ana sonuçlar belirtilmiştir. Tüm bölümlerin genel önerilerinin devamında bulunan sonuçların teyidi, son olarak da sonuç ve referans kısmı yer almıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SORUNSALIN TANIMI VE KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1. Araştırma Sorunsalı

Bu tezin araştırma sorusu “Türkiye Afrika’da ne yapıyor ve neyi hedefliyor?” Bu yüzden bu araştırma sorularının cevabına ulaşırken, diğer bazı sorular ortaya çıkmıştır:

- ✓ Osmanlı Devleti’nin Afrika’daki hakimiyet süreci ve tarihi arkaplanı, Türkiye’nin Somali’deki angajmanında bir etki sebebi olabilir mi?
- ✓ Türkiye’nin siyasi, iktisadi ve sosyo-kültürel alanlardaki genişleme/büyüme planlarının 2000’lerdeki Afrika açılımına bir kaynak teşkil edebileceği doğru mudur?
- ✓ Türkiye’nin Somali’ye olan insani yardımı, kıtadaki Afrika insanının zihninde iyi niyet teşkil edecek bir güven sebebi olabilir mi?
- ✓ Din faktörü, Türkiye’nin yeni Somali’nin inşa sürecindeki gösterdiği büyük çabada etkili olmuş mudur?

1.2. Neden Somali?

Somali, bağımsızlığından bu yana insani meseleler, istikrarlı bir hükümetin olmayışı, terör saldırıları, felaketler ve kıtlık gibi farklı sorunlardan ötürü bir türlü yerleşik düzene geçemedi. Bu sebepten, 2011’den günümüze Türkiye’nin ekonomik, sosyo-kültürel ve insani yardımlarıyla sivil toplumu ile beraber en çok yoğunlaştığı Afrika’daki ilk ülke Somali olmuştur. Bundan dolayı, Türkiye’nin bölgenin bütününde çoğunlukla ise Somali’de icraatlar da bulunan bu münasebetlerinin güdülerini anlamak için temsili bir örnek olarak Somali seçilmiştir. Birçok araştırma ve analizde Türkiye’nin Somali angajmanının insani yardım ve ticari hedef içeren ekonomik nedenlerden mi kaynaklandığı yoksa kendi meselelerinde Afrika’nın desteğini almak için bir temel bulma çabası mı olduğu tartışılmıştır.

Somali, Türkiye’nin Afrika politikasında uzun bir süredir ve özellikle son dönemde daha da derinleşen bir angajmanla gündemde olmuştur. Bu kısmen sivil toplum tarafından tetiklenen bir şey olsa da, Türk hükümeti beklenmedik bir şekilde bunda aktif rol almıştı. Mevcut ekonomik imkânların yoksunluğuna karşın Somali bu fırsatı sunmaktaydı. Somali hükümeti, Hint Okyanusu ve Kızıl Deniz’in kesişme noktasına yakın bir bölgede olan stratejik konumdaki bu yere, Türkiye’nin etkinlik kurma isteği ve dini-tarihi geçmişi ile ön plana çıkan yakınlıkla da bu önceliği memnuniyetle karşıladı (Shinn, 2015: 5-7).

David Shinn, Türkiye'nin Somali'ye yaptığı insani yardıma rağmen etkinin, Osmanlı'nın Somali ile olan dini ilişkilerinden kaynaklanan tarihi arka planının bir devamı niteliğinde olduğunu ifade etmiştir. Türkiye'nin din kardeşliği bağlamında değerlendirdiği bu durum, bölge insanının acı çektiğinin görülmesi karşısında insani yardım temin etmeye müdahil olma kararıydı. Somali merkezi hükümeti, bu sayede ülkelerinin yeniden inşa edilmesi ve Türkiye ile olan dini bağların devamlılığının sağlanması için bir yol çizmiş oldu. Shinn'in de ifade ettiği üzere; Somali'nin ekonomik imkânlarının olmamasına rağmen, Türkiye diğer bütün Afrika ülkeleri ile ekonomik, siyasi ve sosyal imkânları edinmede bölgeyi stratejik bir nokta olarak kullanmaya karar vermiştir. Bu yüzden de bu çalışma, Somali'yi vaka incelemesinde potansiyel bir ülke görerek ele almıştır. Buna ilave olarak, Somali örneği Türkiye'nin Somali ve Afrika'daki angajmanını tetikleyen ilgiyi eleştirel olarak inceleme ve sonrasında bu bulguyu tamamlayan yapılandırmacılık yaklaşımı uygulamanın yollarını çizme imkânı vermiştir. Somali'nin 2011'deki kıtlık, açlık ve hastalıklarla gün yüzüne çıkan krizi, Türkiye'nin Afrika'da yatırım imkânları, ticari faaliyetler ve sosyo-kültürel angajmanlar ile bağlarını artırma noktasında daha fazla alana genişleme fırsatı vermiştir.

Afrika ile yakın bağlar kurmak isteyen Türk yetkililer, insani yardımın öneminin farkındaydılar. Bu siyaseti, en çok dezavantaja sahip uluslara yardım temin etme noktasında 11 ülkede "Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA)" ofisi kurarak uyguladılar. Ankara'nın Somali'ye yönelik cesur politikası anahtar ülkeler ve bölgesel kurumlara karşı Türkiye algısını dönüştürmeye yardım etti (Özkan, 2014: 24-27). Bu durum, Somali'nin açlıktan ve yetersiz beslemeden ötürü çocuk ölümleri ile karşı karşıya kaldığı 2011 yılında gözlemlenmiştir. Bu yüzden Somali'deki insani yardım düşüncesiyle Türk STK'ları, Somali'de ve Afrika'nın diğer yerlerinde hastane ve okul inşası gibi Afrika'da faaliyet gösterebilecek bir yol keşfetti. Bütün bu faaliyetler, Somalili çocukların bütün seviyelerde eğitim alabilmelerine ve hasta olanların Türk sivil toplumu tarafından inşa edilen hastanede tedavi olabilmelerine yardımcı oldu. Bazı üniversite öğrencileri, YTB Türkiye Bursları Afrika programıyla burslu olarak Türkiye'ye getirildi ve son olarak Somali insanının temiz suya ulaşabilmesi için su kanalları inşa edildi. Ayrıca Somali kanalıyla iş grupları, ürünlerini Afrika'nın diğer birçok bölgesine ihraç edebildi ve fabrika inşa ederek iş fırsatlarını genişlettiler. Genel itibarıyla Somali'de Türkiye'nin varoluşu kıta çapında büyük dikkat çekti ve ülkenin konumunu Afrika'da güçlendirmeye katkıda bulundu (Özkan, 2014: 23).

Somali'deki Türk hizmetleri Afrika Birliği nezdinde olumlu bir imaj oluşturdu. Bu süreçle birlikte Türkiye, Afrika Birliği tarafından gerçek bir dost addedildi ve Türkiye siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel meseleler gibi farklı alanlarda işbirliği yapmak üzere Afrikalı liderlerce memnuniyetle karşılındı. Dolayısıyla tez çalışma konusu olarak Somali vakasının seçilmesi, Türkiye'nin Afrika'da genişleyen etkisinde kullandığı belirgin yolları kolayca açıklayabilecek verilere sahiptir.

1.3. Teorik ve Kavramsal ereve

Teori, sosyal dünya ile ilgili bilgiye yoğunlaşan ve organize eden küresel bağlantı terimlerine dayanan bir fikir ve ya sistemdir. İnsanların anlama şeklini değiştirmeye ve sosyal dünya hakkında kararlar vermeye yardım eder. Teoriler, geçici ve esas bağlantıları açıklayarak, hatta sonuçları tahmin ederek daha karmaşık toplumsal gerçekleri yapılandırmaya ve basitleştirmeye yardımcı olur. Araştırma amacıysa, teoriler araştırma yapmaktayken farklı nesnelere anlamamızı geliştirir ve farklı yaklaşımları açık ve kesin bir biçimde ifade etmeye yardım eder. Bu tezin bazı kavramları ise şunlardır: dış politika, insani yardım, entegrasyonlar, açılım, kıtlık, sivil toplum, sivil toplum kuruluşları, ulusal çıkar, küreselleşme, ulus inşası, barış inşası ve barışı sürdürme.

- ✓ **Dış Politika**, ülkelerin diğer dünya ile olan münasebetlerini yönlendirme, milli menfaatleri, karşılıklı çıkarları, barışı ve güvenliği temin etme gibi devletler tarafından şekillendirilen kural ve düzenlemelerdir. Örneğin, Türk dış politikasının çok boyutlu yaklaşıma doğru değişimi, Afrika kıtası ile olan angajmanına giden yolu şekillendirmiştir.
- ✓ **İnsani yardım**, insanların hayatını kurtarmak ve onların acı ekmemelerine yardımcı olmak için insandan kaynaklanan ve ya doğal afetle gelen felaketler ve insani krizlerle mücadele etme amacıyla temin edilen araç ve materyallerdir. rnek olarak Türk sivil toplumu; STK'lar, iş grupları ve devlet kurumları ile beraber açlık ve hastalık sonucu ağır ölümlerle karşı karşıya kalan insanlara gıda, ilaç, temiz su gibi yardımlar ulaştırmıştır.
- ✓ **Entegrasyon**, bir tarafın diğer taraf ile ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel gibi farklı meselelerde karşılıklı çıkar üzerine hareket ederek angajmanın tesis edilmesidir. Osmanlı İmparatorluğu 16. yüzyıldan 20. yüzyıla değin Afrikalıları ile münasebette bulunmuştur fakat bu Etkileşim, Türkiye'de 1923 yılında Cumhuriyet'in ilanını ve Batılı ülkelerle münasebetlerden sonra yavaşlamıştır. Daha sonra Türkiye, Afrika ile olan ilişkilerini "Afrika Açılımını" olarak bilinen politika ile Sn. Recep Tayyip Erdoğan,

hükümetin başına geçtikten sonra tekrar başlatmıştır. Buna örnek ise Türkiye ve Afrika'nın karşılıklı çıkar üzerine siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve insani alanlarda entegre olma şeklindedir.

- ✓ **Açılım**, Türk dış politikasında Afrika ile yeniden entegrasyona girilmesini ifade etmek için kullanılan terimdir. Türkiye Cumhuriyeti, 1923 yılında kurulması ile beraber kapılarını güneye kapatmak olarak tabir edilebilecek; sadece Batı ülkeleri ile entegre olmasından sonra Afrika ülkeleri ile olan aktif angajmanını tesis etmiştir. Fakat Türkiye, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra Afrika'da siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel gibi farklı meselelere angaje olarak ilişkilerini genişlettiğini beyan etmiştir ki bu yüzden de bu süreç açılım terimi ile adlandırılmıştır.
- ✓ **Kıtlık**, doğal afetlerden ve ya insan faaliyetlerinden doğarak, bazı politikalarla da belli yerlerde hastalıklara ve gıdasızlığa sebep olmasından kaynaklanan yetersiz beslenme durumudur. Türkiye, Somali'ye 2011 yılından bu yana açlık, hastalıklar ve kıtlıktan dolayı temiz su bulunamamasından ötürü sıkıntı çeken bölgeye insani yardımda bulunmaya başlamıştır. Örneğin, 2011 yılında Somali'de insanların gıdasızlıktan ve yetersiz beslenmeden dolayı ağır ölümlerle karşı karşıya kalmaları verilebilir.
- ✓ **Sivil toplum**, toplumdaki farklı grupların aile düzeyinden devlet düzeyine kadar organize olarak müşterek ve kolektif çıkarlar çerçevesinde toplanmasıdır. T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) gibi burs temini, okul ve hastane inşası faaliyetleriyle Somalilere felaket esnasında hizmet eden İnsan Hak ve Hürriyetleri (İHH) gibi devlet harici kurum ve kuruluşlar örnek verilebilir.
- ✓ **Sivil toplum kuruluşları**, devletten bağımsız olarak gönüllüler tarafından bağışlarla idare edilen, devlet politikasını güçlendirmeyi amaçlayan kar amacı gütmeyen kuruluşlardır. Örneğin, 2011 yılında Somali'nin yabancı yardımlardan bağımsızlığını teşvik etmek adına İHH, Cansuyu ve Hasene gibi STK'ların Somali'deki kuraklık ve kıtlığa karşı sürdürülebilir projeler yapması gösterilebilir.
- ✓ **Ulusal çıkar**, ekonomi gibi faaliyetlerde bulunurken bir ülkenin fayda elde etme amacıdır. Türkiye'nin Afrika angajmanında, Türkiye'yi daha çok kalkındırmak ve döviz edinmek için daha fazla ihracat yapmak üzere yeni pazarlara ulaşma hedefi burada zikredilebilir. Buna ilave olarak, Türkiye'nin ismini küresel seviyede uluslararası siyasetteki aktörlerle beraber duyurması da önem arz etmektedir.
- ✓ **Küreselleşme**, farklı uluslararası aktörlerin, kolay iletişim ağı gibi teknolojinin gelişimiyle, münasebet kurmaları ve birbirine bağlı olmalarıdır. Küreselleşmenin daha

da hızlanması 1990'larda Komünizm'in yıkılmasından sonra malların ve hizmetlerin dünya çapında serbest akışına yol açmasına sebep olan liberalizmin ve kapitalizmin yükselişi sonucu olmuştur.

- ✓ **Ulus ve devlet inşası**, bir devletin kalkınma fırsatları oluşturmak için ve ya savaş ve doğal afetlerden zarar gören bir ülkeyi tekrar inşa etmek için çaba göstermesi durumudur. Türkiye'nin istikrarsız hükümetler, iç savaş ve kıtlık gibi doğal afetlerle uzun süredir baş etmek zorunda kalan Somali'ye para ve materyal temin etmesi buna örnek gösterilebilir. Bu Türk sivil toplumunun, Somali topraklarında farklı alanlarda çalışmasıyla olmaktadır. Ayrıca Somalili öğrencilere Türkiye'de öğrenim görmeleri ve mezun olduklarında dönerek ülkelerine yardımcı olmaları için burs verilmesi de çok boyutlu dış politika aracı olarak başarılı bir işlev görmektedir.
- ✓ **Barış inşası ve barışın sürdürülmesi**, iç savaştan ötürü karışıklık halinde olan bir ülkeye yabancı güçlerin gönderilerek sivillerin korunması ve kurbanlara yardım edilmesi durumudur. Barışı sürdürmeye örnek ise Afrika Birliği'nin AMISOM (Africa Union Mission in Somalia/Somali'deki Afrika Misyonu) olarak bilinen Birleşik Askeri Kuvvetleri'ni insanlığı korumak için göndermesidir. Ayrıca, Birleşik Milletler de barışı sürdürmeye faaliyetlerinin UNOSOM olarak bilinen Birleşik Askeri Kuvvetleri ile yürütmektedir. Barışı sürdürmede Türkiye'nin nasıl rol aldığı ile ilgili, Somali halkının kalkınması için üniter bir ülke olabilmesi, aralarındaki farklılıkları kaldırmaları için Somali Merkez Hükümeti Başkanı ve Somaliland başkanı arasındaki müzakerelere arabuluculuk etmesini zikredebiliriz.

Bu tezde, sayısız yardımcı kaynak keşfedildiği için araştırma sorunsalını ve var olan soruları değerlendirmek üzere tümden gelim yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırma sorusunun sınıflandırılarak; sosyal eylemin anlamını bilme ve bunu tanımlamayı amaçladığı yorumsal analiz yaklaşımı altında meydana çıkmıştır. Bu yaklaşıma göre insan tabiatı, değerlerin ve sosyal hayatın ayrılmaz bir parçası olmasından hareketle daimi olarak manaları ve kendi dünyalarını oluşturan sosyal varlıklara dayanmaktadır. Bu yaklaşım, sosyal münasebetlerin değişken içeriğinde gömülü olduğundan; Osmanlı döneminden bu yana Türkiye-Somali ilişkilerinde İslam'ın doğal bir bağ olarak bulunmasından referansla, söz konusu bağ, sosyo kültürel ve dini bağlar gibi farklı cephelerden de ele alınabilir (Özerdem, 2013).

Küresel sistem çalışmasını ayrıntılandırmada fikirler kümesi olan uluslararası ilişkiler teorisini kullanarak; yapılandırmacılık, liberalizm, realizm, postmodernizm,

marksizm, feminizm ve benzeri türdeki birçok teoriyi ihtiva eder. Tez, yalnızca uluslararası ilişkiler teorisine odaklanmayarak, iki temel teori olan yapılandırmacılık ve rol teorisine de odaklanacaktır. Bu iki teori çok önemlidir zira ele alınan konunun başlığıyla doğrudan uyumludur ve tezin soruları daha sonra Türkiye ve Somali ilişkilerindeki tüm verilerle beraber yapılandırmacılık ve rol teorisi açısından ele alınacaktır (Walt, 1998: 30). Diğer taraftan bu iki teoriden hareketle bir bakış sunulmaktadır ki tek bir yaklaşım genel dünya politikaları da dâhil Türkiye ve Afrika (Somali) ilişkilerindeki güçlüğü açıklamak için yeterli olmaz. Yapılandırmacı yaklaşımla başlarsak, aktörlerinin ortak algı çerçevesinde bir araya geldiği, farklılıkların farkındalığının da göz önünde bulundurulduğu, sosyal ilişkilerin herhangi bir bölümünün çalışıldığı yoldur diyebiliriz (Onuf, 1998: 58). Bu, belirli tarihi aşamaların esnek neticelerinin olduğu; devletlerin kimliği ile ilgilerini değerlendirerek normların ve fikirlerin etkisine vurguda bulunur. Kabul edilmiş davranış normlarını inşa etmek için inançları ve ilgileri şekillendiren ve yansıtan bir araştırmadır, bu yüzden de değişimin kaynağı ile ilgili özenli olmak gerekmektedir. Türkiye - Somali ilişkileri durumunda, her iki ülkenin aynı dini inancı paylaşması ile Türkiye'nin Afrika'daki ticari ve siyasi ilgisi, yardım ve ticaret açısından işbirliği sebebi olmasına yol açmıştır. Türkiye'nin yerel ilgi gruplarıyla işbirliğiyle Türk hükümeti çok boyutlu dış politikanın devlet tercihinin oluşumunu bozmuştur ve Afrika'nın tamamı ve Somali'deki angajmanı söz konusu olduğunda en uyguna yakın uluslararası tavra sebebiyet vermiştir (Walt, 1998: 42). Bundan dolayı fikirlerle, algılarla, bilgiyle ve maddi güçle; karşılıklı çıkarlar, saygı ve daha çok başarıya ulaşmada birbirine yardım etme sağlanabilir. Türkiye'nin Somali ilişkilerinde, İslami perspektifin ortak kimliği, İslami öğretinin tavsiye ettiği üzere insanlığa özen gösterme, aynı kimliğin insanını korumak adına Türkiye'nin, Somali insanına yardım temin etme fikrinde bir kaynak olarak gözlemlenmiştir.

Diğer yandan, aynı norm ve ortak kimliği paylaşan yapılandırmacı bakış açısı ile işbirliği bazen diğer farklı karakterlerle çatışma anlamına gelebilir. Çoğu zaman çatışılan konu kimlikler ve ilgililerdir; buna örnek olarak güç mücadelesi verilebilir. Tezin araştırma konusuyla da ilgili olarak, Türkiye'nin Somali'deki angajmanında diğer Afrika ülkeleriyle ticari, sosyal ve siyasi faaliyetlerde işbirliği yapmak üzere bağ kurduğu görülmektedir. Türkiye; terimsel ifadesiyle çıkar çatışması olarak adlandırılan ve ekonomik, yatırım, Afrika kıtasında kültürünü yayma gibi fırsatlar arayan Çin, Hindistan ve Brezilya gibi yükselen güçlerle zayıf bir olasılık da olsa çatışma içine girebilir. 1990'larda Soğuk Savaş dönemi sonrası meydana çıkan yapılandırmacı teori iki kutupluluğu nihayete erdirme zeminini

hazırladı ve sonra bireyselliğin yükselişi, sivil toplum hareketleri ve uluslararası kurumlar devletlerle mücadele eden küresel aktörler arasında yer aldı. Bugün sivil toplum, karar verme mekanizmasında devlet düzeyinden küresel düzeye kadar etkide bulunabilmektedir. Türkiye'nin Somali'deki ve bütün Afrika'daki angajmanı Türk dış politikasının düzgün bir şekilde istenen etki alanında uygulanabilmesini teminen hükümetin sivil toplum, iş grupları ve devlet harici kurumlarla işbirliğini kapsamaktadır. Yapılandırmacı tartışma, aktörlerin birbirine öğretmesini ve birbiri ile işbirliği yapmasını; dolayısıyla birbirlerini tanımayı öğrenmelerini ve sonuç olarak da ulusal çıkarların şekillenmesini beraberinde getirir (Rigaud, 2008: 20-21).

Ayrıca, Somali 1960'lardaki bağımsızlığından bu yana istikrarsız bir hükümetle yönetilmiş, ülkede bir darbe ve bir de iç savaş yaşanmıştır. Bütün bu faktörler, Somali insanının zorluklar, kargaşa, kıtlık ve genel olarak az gelişmiş devletler statüsündeki şartlarda yaşamasının zeminini hazırlamıştır. Yapılandırmacı bakış açısından bütün bunlar demokratik ve liberal olan dünyanın diğer ülkelerinden ayrı olarak Somali'nin farklı kimliklerde ve normlarda bir ülke olmasının sonucudur. Somali'deki diktatörlük hükümeti ve kargaşa; ekonomik, siyasi ve sosyal yönden diğer ülkelerle irtibatı ve işbirliğini kaybetmenin zeminini oluşturdu. Çünkü ticaret de dâhil olmak üzere doğrudan dış yatırım gibi fırsatlardan yoksun olma az gelişmişliğe sebep olmaktaydı.

Diğer teorilerden farklı olarak yapılandırmacılık, hiç bir aktörü dışarıda bırakmaz ve bireylerin, devletlerin, uluslararası kurumların ve sivil toplumun küresel sistemin aktörleri olduğunu kabul eder. Türkiye'nin Somali ile olan münasebetleri bu tezin esas ilgi alanıdır, gerek aktörler gerek yapılandırmacılık, ikisi de tez de önerme olarak yer almıştır. Buna örnek olarak; bir önceki başbakan ve şu an Cumhurbaşkanı olan Recep Tayyip Erdoğan'ın, yöneticiler, sivil toplum hareketleri ve diğer aktörlerin de yer aldığı heyet ile Somali'yi ve diğer Afrika ülkelerini 19 Ağustos 2011 tarihindeki ziyareti verilebilir. Bu, ülkesiyle Somali ve bütün Afrika arasında bağlanabilirlik geliştiren bireysel bir aktörü temsil eder. Emmanuel Adler bireyin sürekli kendi çevresiyle ve diğer aktörlerle iletişim içinde olduğunu ve bu sürecin toplumsal normlar çerçevesinde şekillendiğini ifade eder (Adler, 1997: 90). Ayrıca, devlet de devlet harici düzey de dâhil sivil toplumda da Türkiye-Afrika ilişkilerinin, resmi karar vericilerin yegâne aktör olmadığını, devlet düzeyinde, devlet harici kurumlarda ve toplum bazında irtibatların kurulduğunu ileri sürülmektedir. Uluslararası sistemi yeniden dizayn eden ve değişim sürecini yönlendiren toplumsal normlar, Türkiye'nin küresel sistemde ülkenin dış politikasını dönüştürerek bariz bir şekilde etkilemiştir (Adler, 1997: 91). Bu

yüzden tez yapılandırmacı yaklaşımı temel almaktadır çünkü Türkiye'nin Somali ve bütün Afrika ile olan irtibatını aktör katmanlarının tamamı ile ele almaktadır. Örnekler; bireysel olarak Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık ile T. C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) ve Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) gibi devlet kurumlarıdır. Ayrıca Sağlık Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) gibi sivil toplum hareketleri; İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı (İHH) gibi STK'lar ve iş dünyası sayılabilir. Türkiye hükümeti ve devlet liderlerinin Afrika ziyaretleri, ikili anlaşmaların şansını yükselten yapılandırmacı yaklaşım içinde birçok avantaj oluşturmuştur. Bunun örnekleri olarak Türkiye'nin Afrika Birliği'nde (AfB) gözlemci ülke olması dâhil uluslararası kuruluşlara üye olması verilebilir (Davutoğlu, 2008: 82). Afrika Bankası gibi bölgesel kurumlara üye olması ve nihai olarak Afrika'da, Mayıs 2009'da 7'si Sahraaltı Afrika'da olmak üzere toplam 12 büyükelçiliği bulunan Türkiye'nin bugün 27 ülkede yeni Türk büyükelçiliği açarak, bu sayıyı 39'a yükseltmesi dış politikaadaki pro-aktif eğilimini gözler önüne sermektedir.

Yapılandırmacı teoriden ayrı olarak rol teorisi, Türkiye ve Afrika (Somali özelinde) ilişkilerinin bazı yönlerini açıklamaktadır. Rol teorisi, özsaygı ve yapısal bir gruptaki aktörün amacı ile ilintili benimseme beklentilerinden teşekkül eden bir tür toplumsal konumdur. Müşterek bir toplumda grubun belirli bir üyesinde roller fitri olabilirken, belli başlı diğer roller dengeleyici ve öncü gibi fonksiyonel olarak belirlenebilir. Yapılandırmacı yaklaşım durumunda olduğu gibi rol teorisinde de aktörler kurumları da içeren toplumun kendisidir. Uluslararası ilişkilere kuramsal bir bakış açısıyla rol teorisi, kültürel toplumsal normlar aracılığıyla toplumsallaşmaya dayanır. Türkiye'nin bölgeye farklı gruplar göndererek insani yardım temin etmesi, iki taraf arasındaki kültürel bağların inşasını kanıtlayıcıdır. Buna ek olarak Ankara'daki karar alıcıların, Somali'den ve diğer Afrika ülkelerinden Türkiye'ye öğrenim görmesi için öğrenciler getirmeye hız kazandırması, Türkiye'nin Afrika'daki (Somali) angajmanını kanıtlayıcı niteliktedir. Buna, iki tarafın da birlikte yaşaması, aynı üniversitede beraber okuması, birbirlerinin kültürünü bir bölgeden diğerine yayarken ortak dili paylaşması, ortak kimlik dönüşümü aracılığıyla uluslararası hale gelmesi ve diğerlerinin beklentileri içinde kendini kimliklendirme süreci örnek olarak verilebilir.

Türkiye'nin Somali ve bütün Afrika'daki angajmanının genel olarak içsel ve dışsal beklentileri bulunmaktadır. Türkiye'nin içsel beklentisi dengeleme politikasıdır ki bu şu anlama gelir: Cumhuriyet'in ilanından sonra ve Soğuk Savaş zamanında Batılılar ile ilişki kurmak merkezli olan tek taraflı dış politika takip edilmişti, fakat Soğuk Savaş sonrası

Türkiye, Afrika dâhil tüm kıta ülkelerine açılarak politikasını dengelemeye başlamıştır. Rol teorisine göre dışsal beklenti ise Türkiye'nin uluslararası problemlerin çözümünün bir parçası olarak sorumlu üstlenen büyük güç olmayı ve küresel karar verici olmayı hedeflemesidir. Örnek olarak Türkiye, 2008'deki Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda önemli bir oy kazanıp, 2009-2010 yılları için Güvenlik Konseyi'nin geçici üyesi olarak seçildiğinde; oylarını aldığı 151 üye ülkenin çoğu Afrika ülkelerinden oluşmaktaydı (Afacan, 2012: 51). Nitekim yükselmekte olan kalkınma gücü bir ülkenin dış beklentilerinden biridir, bu Türkiye'nin Somali angajmanında iç savaş, yoksulluk ve kıtlık gibi zorluklarla mücadele eden Somali'yi yeniden inşa etme ve kalkındırmada yardımcı olarak temel ihtiyaçlarını temin etmesinde görülebilir. Somali'deki Türk çabaları Türkiye ile ilgili sadece Somali'de değil Afrika Birliği'nde gözlemci olma ve farklı evrensel meselelerde de arabuluculardan biri olma gibi küresel politikada da pozitif bir algı oluşturmuştur. Son olarak rol teorisinde, bir ülkenin iç beklentilerindeki unsurlardan biri de liderlik durumudur. Rol sahibinin en önemli vasfı ise karşı tarafa güven verme olmak üzere sosyal sermayesinin güçlü olmasıdır. Bu sebepten dolayı Somali'nin Türkiye'deki angajmanında amaçlarına etkili bir şekilde ulaşmada sert ve yumuşak güçlere sahipti. Nitekim Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Somali Operasyonu'na (UNOSOM) katkı veren ülkeler arasında olması bir sert güç örneğidir. Somali'ye 2011 yılından bugüne Türk insani ve sosyal yardımının yapılması ise bir yumuşak güç olmanın parçası olarak Türkiye'nin bütün Afrikalılar tarafından güvenilen ve Afrika problemlerine yönelik bir lider ve temsilci olarak Güvenlik Kurulu'na seçilmesinin teminatı olmuştur (Özkan, 2014: 72-73). Genel itibarıyla Türkiye, Afrika'ya açılımda çok boyutlu bir politika uygulama çabasıdır ki bunun neticesi olarak yeni dostlar, daha fazla müttefik edinmeyi başarmak ve küresel aktörlerden biri olmak üzere Somali'ye yardımda üstleneceği rolün önemini farkına varmıştır. Bu bağlamda 2011 yılındaki kriz döneminde, Somali'nin ekonomisine, siyasi demokrasisine ve sosyal yönleriyle yeniden inşasında sağladığı yardımlar sürekli bir şekilde devam etti. Türkiye'nin Somali'nin yeniden inşasındaki bu rolü diğer küresel aktörlerden farklı olarak, materyal ve siyasi güç açısından daha olumlu görünmesine yol açtı.

1.4. Araştırma Metodu

Bu bulgular, yardımcı kaynak olarak akademik makalelerin analizi, kitaplar, dergiler, belgeseller, stratejik raporlar ve Türk dış politikasını açıklayan diğer malzemelere dayanmıştır. Bütün bu kaynaklar, diğer araştırma soruları olmasına rağmen bu tezin başlığı altındaki araştırmalara odaklanmıştır. Bu materyaller üniversite kütüphanelerinden,

akademisyenlerin özel kütüphanelerinden, İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) ve Atatürk Kitaplığı gibi araştırma merkezlerinden, internette ve çevrimiçi kaynaklardan edinilmiştir. Bu deneysel nitelikli çalışma, devlet kurumları, sivil toplum ve devlet harici kuruluşlarından teşekkül olan farklı türdeki aktörler kanalıyla Türkiye'nin Somali'deki angajmanını incelemiştir. Ayrıca, nicel araştırmanın bazı bölümleri; takip edilebilmesi adına Afrika açılımı ile başlayan Türkiye'nin büyükelçilikler açması dönemini, etkinlikleri kronolojik olarak gösteren zaman çizelgeleri gibi farklı periyotları içeren rakamlar ile beraber tasarlanmıştır. Türkiye ve Somali ilişkilerinin silsilesini gösteren kronolojik tarihi, Osmanlı döneminden başlayarak Adalet ve Kalkınma Partisi dönemine kadar olan süredeki açıklamaların yazıldığı aşağı ve yukarı oklar ile yapılan araştırma sistemi uygulanmıştır. (Tariq Mohamed Nour, 2003: 162-167; Afacan, 2013: 47-48). Bu tezi, Türkiye'nin özellikle Somali başta olmak üzere Afrika'ya yeniden angajmanını etkileyen tüm unsurları teşhis etmede nedenselliği ve açıklamaları sağlayıcı bir şekilde olması amacıyla bu metod kullanılmıştır.

Daha sonra tez, ilişkilerin farklı aşamalarını bölümlere ayırırken, boylamsal vaka örneği olarak Somali'nin asıl mesele olduğu süreci izleme metoduna yoğunlaşmıştır. Son olarak araştırma konusunun manasını anlamada araştırma sorusunun farklı sonuçlarını tanımlama yöntemi olarak yorumcu metodolojik yaklaşım kullanılmıştır. Akabinde ise Türkiye'nin Somali'ye entegre olmasının neticesi olan projelerin küreselleşen dünyada çok boyutlu dış politikanın bu aktörler tarafından iyi bir şekilde uygulanıp uygulanmadığı sonucunun çıkması incelenecektir.

1.5. Tezin Yapısı

Bu araştırma kapak sayfasını takip eden içerik ve özeti içermektedir. Araştırma sorusunun ve hipotezin detaylandırıldığı genel açıklamaların olduğu giriş bölümü ve toplamda 4 bölümden oluşmaktadır. Ayrıca, tezdeki genel görüşler, kaynak taraması ve bulguları içeren bir özet olarak sunulmuştur.

İkinci bölüm, araştırma sorularının derinlemesine açıklamaları, hipotezleri ve tezin yapısını içermektedir. Başlığın odak noktası olan araştırma sorusu, cevapları bulmada daha iyi anlaşılması için hipotez ile detaylandırılmıştır. Buna ek olarak bu bölümde, Türkiye ile ilişkilerde Somali'nin seçilmesinin faktörlerini açıklayan kanıtlar sunulmaya çalışılmıştır. Teorik ve kavramsal çerçeve bu bölüm içinde yer almış, yapılandırmacı teori ve rol teorisinin açıklamaları verilmiş, son olarak da araştırmanın temel terimleri sunulmuştur. Bu bölüm, bulguları tamamlamak adına sonraki yazılı ve elektronik materyallerin odak noktasında

olduğu tezin metotlarını açıklar. Bölümün son kısmı ise önceki yazılanlardan hareketle tezin ele aldığı konuyla ilgili farklı açıklamaları sunarken hâlihazırda bilinenleri göstermek için yapılan kaynak taramasıdır.

Üçüncü bölümde, Somali vaka çalışması, Türkiye'nin bölge ile olan angajmanındaki tarihi arkaplan, siyasi, sosyo-ekonomik alan ve mevcut durumunu belirtmek için detaylandırılmıştır. Tarihi arka plan için ise Osmanlı İmparatorluğu döneminden I. Dünya Savaşı'na kadar olan dönem, sonrasında Birleşmiş Milletler vesayet dönemi ve en sonunda bağımsızlıktan darbeye kadar olan süre odak noktası olmuştur. Bunu 1990'larda sona eren demokratik olmayan yönetim ve nihai olarak günümüze kadar devam eden iç savaş durumu takip etmiştir.

Dördüncü bölüm tezin sonucunu ve tavsiyeleri içermektedir. İlk mesele hipotezi içeren araştırma sorusunun bulgularıdır, bu bölüm yardımcı kaynaklardan elde edilen veri analizlerini kapsayan araştırmanın ana metni olarak değerlendirilir. Burada tezin keşfettikleri ışığında söz konusu hipotezlerin kesinliğini ortaya çıkarmak için ispatlama yoluna gidilir. Bu nedenle Türkiye'nin Afrika'da (Somali'de) ne yaptığı sorusu burada detaylandırılacaktır. Bununla beraber bu bölüm içindeki söz konusu sonuçlar ve bulgular Türkiye'nin Somali angajmanındaki gerçekleri göstermek için net örneklerle beraber ispatlanır. Bunu tüm projenin genel görüşlerini içeren bulgularla ilgili öneriler takip edecektir. Sonuç bölümü tüm proje esnasında gerçekleşen güçlük, zayıflık ve engelleri analiz eden genel bir özet olacaktır. Yazıyı bitirirken, son bölümde İstanbul Medeniyet Üniversitesi tarafından çerçevesi çizilen kaynakça sistemi kullanılarak metinde yer alan bütün materyallerin de dâhil edildiği kaynaklar gösterilmiştir.

1.6. Literatür Taraması

Mevcut tez, Türkiye'nin Afrika'ya açılmasının altında yatan sebepler ve motivasyonu, Somali vakasını temel alarak anlamaya odaklanmıştır. Bulgunun tamamlanması için geçen süre boyunca dikkat edilen şey; bu tez ile aynı konu başlığına dayanan farklı türde akademik makaleler, kitaplar, bültenler, elektronik materyaller, bildiriler ve tezlerin okunması olmuştur. Yazarlarının yaptığı araştırmaya bağlı olarak bu materyallerin hepsi, konu başlığıyla ilgili farklı görüşler ortaya koymaktadır. Türkiye'nin Afrika'ya açılması iddiası; hem Afrika ülkelerinde artan elçilikler hem de Somali krizinde Türkiye'nin, savaş yardımlarıyla insani yardımları içerecek biçimde, aktif olarak dâhil olması tarafından kanıtlanmaktadır. Akabinde, Afrika ülkelerindeki Türk işletme grupları ve sivil toplum örgütlerinin sayısı artmıştır. Türkiye'nin Afrika ülkelerinin sömürgelelikten kurtarılmasını

desteklediği işbirliği çalışmaları 1950'lerde başlamış olsa da; Afrika'ya yönelik Türk dış politikası 2005'ten itibaren daha aktif hale gelmiştir. İlk olarak, daha önce dış politika baş danışmanı, Dışişleri Bakanı ve eski Başbakan olan Ahmet Davutoğlu, Türk dış politikasının çok boyutlu olup Türkiye'nin daha önce etkileşime girmediği bu bölgelere açılmayı da kapsamaması, böylece de Afrika ile bağlantı kurması gerektiğini savunmaktadır. Zira bu tezin amacı, Türkiye'nin Somali hadisesine dâhil olmasını etkileyen ulusal ve uluslararası faktörler mi, yoksa bu etkileşime iten başka gerekçeler mi bulunduğunu anlamaktır. Bunların hepsi, 2011'den beri insani yardım adı altında başta Somali'ye ağırlık verecek şekilde, Türkiye'nin Afrika'ya açılımını beraberinde getirmiştir. Yapılan araştırma, hem insani yardımı hem de Türkiye'nin Afrika kıtasıyla olan etkileşim gerekçelerini analiz edecektir. Dolayısıyla daha önceki araştırmaların eksik kaldığı yönleri ortaya koyarak, Türkiye'nin Somali'de kendi çıkarları için mi yoksa Somali'nin yeniden inşa edilmesine katkı sağlamak için mi bölgede bulunduğunu belirleyecektir.

'Etkileşim' teriminin geçmişi M.Ö. 3500 yılına kadar uzanır ki o zamanlar krallıklar birbirleriyle ticaret ve savaş vasıtasıyla etkileşim gösteriyorlardı, sonrasında ise 1648 Vestfalya Barış Antlaşması ile bağımsız ülkeler olarak birbirleriyle yeni bir etkileşime girmişlerdir. Fransız Devrimi'nin yaşanması ve Amerikan bağımsızlığı, diplomatik misyonların seviyesi arasındaki uluslararası ilişkinin seviyesini arttırmıştır. Ardından, dünya üzerindeki farklı yerlerden halklar da Avrupa ve Amerika'daki olayların etkisiyle güdülenerek bağımsız olma mücadeleleri başlatmışlardır. Böylece, iki dünya savaşı dönemi, bir yandan ittifak halindeki gruplar bir diğeriyle savaşırken, bilim ve teknolojinin de gelişmesine bağlı olarak, devletler arasındaki karşılıklı bağlılığı/bağımlılığı artırmıştır. Soğuk Savaş döneminde, etkileşimler ve işbirliği, ya kapitalist tarafı ya da SSCB tarafını esas almıştır. Bu ikili kutuplaşma dönemi, herkesin dünya üzerindeki devletlerden destek ve işbirliği almak için mücadele ettiği bir zamanda bu iki tarafın arasındaki mücadeleden ibaretti. Nihayetinde, kapitalist sistem altında küreselleşme, sömürgelerin sonlanması yanında Soğuk Savaş sonrası süreçte bir hayli yükselen sivil toplum etkinlikleri, sivil toplum örgütlerinin uluslararası sistemin baş aktörleri olarak uluslararası organizasyonlarda yer alması ülkeler arasındaki etkileşimi artırmıştır. Tüm bu aşamalar, çift yönlü ya da devletlerin ulusal ve ortak çıkarlar için kimle işbirliği yapacaklarını seçebildiği çok yönlü işbirliği kavramlarının oluşmasına olanak sağlamıştır. Zira bu tez, 2000 yılından önce bu bölgeyle irtibatı olmayan Türkiye'nin, Afrika'da ne üzerinde odaklandığını incelemektedir (Davutoğlu, 2008: 110; Sözen, 2010:103-104; Tarık&Dal, 2013: 628).

Birçok yazar, Türkiye'nin Afrika'ya açılımının, Türk mallarını satmak için yeni bir pazar yaratma ihtiyacı dolayısıyla yerel bir sebepten olduğu çıkarımında bulunmaktadır. Buradaki amaç, 'Anadolu Kaplanları' olarak bilinen küçük ve orta ölçekli sanayinin olağanüstü düzeyde büyümesine imkân vererek ülkenin hızlı biçimde gelişmesini ve diğer büyük endüstriyel ulusların yanı sıra uluslararası şirketlerle rekabet edebilecek hale gelmesini sağlamaktır. Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki politik, ticari ve kültürel işbirliğine öncülük etmek üzere "Afrika Eylem Planı" yeni bir yol haritası olarak ortaya çıkmıştır. Bu plan, komşularla sıfır sorun ve çok boyutlu dış politika gibi merkez dış politika inisiyatiflerine tamamlayıcı nitelikte ikincil bir araç olarak tasarlanmıştır. Afrika'daki ticaret fırsatları, "Anadolu Kaplanları" olarak adlandırılan, AK Parti'nin güvendiği muhafazakâr kesimin omurgasını oluşturan işletmeler için önemli bir büyüme kaynağına dönüşmüştür (Afacan, 2012: 2; Bacık&Afacan, 2013: 484-485). Her ne kadar Türk hükümeti, Somali'deki 2011 kıtlık krizinde, yardım sağlamak ve buna eş olarak Somalili öğrencilere burs vermeyi amaçlamış olsa da, uzun dönem gelişim programı, aynı zamanda teknik ve kişisel kapasite inşası ve benzeri programlar, Somali-Türkiye arasındaki ticari ilişkiyi artıran bir yol olmuştur.

Politik açıdan bakıldığında, diktatörlük yönetimi, gruplar arasındaki güç mücadelesi yüzünden ortaya çıkmış iç savaş gibi zorluklarla karşılaşmış Somali için, Türkiye bir rol model olmak istemektedir. Her bir grup iktidara sahip olmak isterken bir yandan da eş-Şebâb adıyla bilinen militan grup, kendilerine tehdit olarak gördükleri demokratik sistemi reddederek şer'î nizamaya uygun bir devlet kurmak üzere mücadele etmektedir. Bu bağlamda Türkiye halkının çoğunluğu Müslüman olup demokrasi uygulayan bir ülke olarak, içerisinde İslam uygulamalarının yaşatıldığı liberal-demokratik bir sistem dâhilinde bu usulü Somali ve diğer ülkelere yayabilecek potansiyele sahip bir ülkedir (Özkan, 2014: 23).

Ticari açıdan bakıldığında Türkiye'nin Afrika'ya açılımı, iktisadi fırsatları genişletmek suretiyle ekonomik fırsatlarını artırmak, yerel ürünleri için yeni pazar yaratmak ve ham madde alabileceği yeni bölgeler elde edebilmeyi hedeflemektedir. Tüm bu adımlar, Anadolu Kaplanları olarak adlandırılan küçük ve orta ölçekli sanayilerin gelişmesine odaklanarak Türkiye'nin gelişmiş ülkelerle rekabet edebilecek şekilde, bunları ağır sanayiye çevirmesini sağlamaktır. 2014 yılından beri, Türkiye ve Afrika arasındaki ticaret hacmi 5.5 milyar dolardan 20 milyar doların üzerine çıkmıştır. Bu planın daha başarılı olması adına Türk Hava Yolları şirketi, rotalarını otuz bir ülkede yaklaşık elli (50) varış noktasına çıkararak Afrika'daki operasyonuna devam etmiştir. Bu bağlamda THY, Afrika'da 52 noktaya uçan Air France firmasından sonra bu kıtaya en fazla sefer yapan ikinci havayolu

şirketi haline gelmiştir. Bu durum, Türkiye'ye gelerek tekstil ve benzeri mallar alıp Afrika'da satan Afrikalı iş adamlarının işlerini kolaylaştıracak bir yol açmış, aynı zamanda Türk iş adamları da Afrika'ya yapılan ihracat seviyesini artırmıştır ki bu durum katma değer ve ekonomik büyüme ile sonuçlanmıştır (Özkan, 2014: 24). Genel olarak, çeşitli malların ihracat ve ithalatı, Afrikalı işletme gruplarıyla farklı projeler organize eden, bireysel veya grup işletmelerinin sayesinde son dönemlerde giderek artmıştır.

İlave olarak bu tezde kullanılan literatür yazarları, Türkiye'nin özellikle Sahraaltı bölgesindeki Afrika açılımının, Afrika kıtasının giderek artan önemine bağlı olduğunu belirtmektedir. Afrika'nın küresel politikadan izole olması sonrasında, stratejik potansiyeline ve dünyanın güç dengelerini yeniden yapılandıran yükselişteki ekonomik statüsü dolayısıyla, kıtaya karşı uluslararası bir ilgi oluşturmuştur. Son yıllarda kıta ekonomik büyümesi bakımından önem arz etmeye başlamış ve bu durum, Ortadoğu'dan uzaklaşarak yüksek sayıda Müslüman barındıran Sahraaltı Afrika'ya yönelmek isteyen Ankara'nın çıkarları bakımından da önemli olmuştur. BRICS ülkeleri (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika Cumhuriyeti) ile beraber Türkiye, ekonomik ve politik bakımdan Afrika'ya daha yakın ilgi göstermeye başlamıştır (Özkan&Akgün, 2010: 525-526). Türkiye ve Afrika ülkeleri arasındaki karşılıklı bağlılık, bugün Türkiye'nin yurtdışına, özellikle 2011'den bu yana Somali'ye yaptığı, okullar ve hastaneler kurmak ve Mogadişu'daki havaalanını inşa etmek gibi yatırımlara bakılarak fark edilebilir. Bu bağlamda her iki taraf da serbest ticaret antlaşmaları üzerindeki görüşmelerin sayısını artırmış, aynı zamanda Türk inşaat grupları, bilgi ve teknoloji ajansları Afrika'daki operasyonlarını arttırmaya devam etmiştir ve tüm bu gelişmeler, özellikle Somali bölgesinde, Türkiye ve Afrika arasındaki yakınlığın arttığına delalet etmektedir (Shinn, 2015: 2-3). Diğer bazı çalışmalar, ihracatın Türkiye'nin Afrika üstünde durmasının tetikleyicilerinden biri olduğuna, Sahraaltı Afrika'ya yapılan tekstil, demir ve çelik ürünleri, yiyecek tüketim malzemeleri, çimento, plastik ve diğer endüstriyel malların ihracatının 'açılım politikası' başladığından beri arttığına işaret etmektedir. Karşılığında, işlenmiş ürünler üretmek için kullanılan, yiyecek, meyve, pamuk, değerli taşlar, kömür, deri, zeytin çekirdekleri, aynı zamanda kereste ve mineraller gibi ham maddeler Afrika'dan Türkiye'ye getirilmektedir. Türkiye'nin yatırım fırsatları, karşılıklı ekonomik bağlılık ve büyümenin seviyesini arttıracaktır ve bu yüzden teknolojinin Afrika'ya ihracı ve Afrika'ya bilgi birikim aktarımı en önemli söylem haline gelmiştir (Afacan, 2013: 53). Türkiye'nin bir şekilde teknolojik gelişime sahip olmasından ve Afrika'nın doğal kaynak ve insan gücünden zengin olup teknolojiden yoksun olması dolayısıyla; Türkiye ile yatırım adı

altında teknoloji paylaşımı yapılması, eşit ortak ve elbette karşılıklı saygı temelinde, sadakat içeren bir işbirliğine sebep olabilir. Böylece enerji, David Shinn'in 2012'de "Türkiye'nin ham petrolünün az bir kısmı, yaklaşık % 7'sinin kaynağı Afrika'dadır" şeklindeki açıklamasında görüldüğü üzere enerji sektörünü Türkiye'nin Afrika ülkelerindeki önceliklerinden biri haline getirmiştir. Bu bakış açısı, endüstriyel sektörlerini geliştirmek için Türkiye'nin Afrika'daki öncelikleri arasında enerjinin de bulunduğu ısrar eden diğer literatürle bağlantılıdır. Bu niyetin gerçekleştirilmesini garanti etmek için, Türkiye yakın zamanda, petrol ve gaz üreten Kamerun, Nijer, Kenya, Mozambik ve Sudan gibi ülkelerle enerji işbirliği antlaşmaları imzalamıştır. Örnek olarak, 2014 yılı Ağustos ayında Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı, Angola'nın ham petrol çıkartma yatırımının, Türk petrol işbirliğinin önceliklerinden biri olduğunu açıklamıştır. Sonrasında 2014'te bir Türk firması olan Karadeniz Holding, Gana'nın devlet kurumu olan elektrik şirketiyle, on yıl boyunca Gana'nın elektrik gereksinimlerinin yaklaşık yüzde yirmisini tedarik edecek iki adet yüzer enerji istasyonunun inşası için antlaşma imzalamıştır (Shinn, 2015: 10; Günay, 2011: 2).

Sosyal ve kültürel bakımdan bazı akademisyenler, Türkiye'nin Somali'nin yanında olma kararının kültür ve norm paylaşımını amaçladığına, böylelikle Türkiye'nin niyetinin Somali'yi Afrika ülkelerinde İslam'ı yaymak için bir yol olarak kullanmak istediğine dikkat çekmektedir. Buna kanıt olarak Türkiye'nin Afrikalı öğrencilere burs sağlıyor oluşu ve geldiklerinde ilk olarak Türkçe öğretilmeleri, böylece de dilin birçok yere yayılarak Türk kültürünü tanıtmış olacağı gerçeği gösterilebilir. Türk kültürünün dil yoluyla öğretilmesi, Türk iş adamlarının ve Afrika'da iş yapan diğer sivil toplum örgütlerinin işini kolaylaştırmıştır. Çünkü Türkçe bilen Afrikalılar ile daha kolay anlaşabilmekte ve projelerini başarıya ulaştırabilmektedirler. Türkiye'nin Somali'ye yönelik politikalarından biri de sosyal destek ve yeniden yapılandırmadır. Örneğin, akla gelen ilk direkt yardım türlerinden biri, Somalili öğrencilere çeşitli alanlarda, Türkiye'nin birçok üniversitesinde sağlanan, ekonomik, sosyal ve politik kurumları etkilemek ve ülkeyi yeniden inşa etmek için Somali bölgesine uzun dönemde etki yapmayı amaçlayan burslardır. Afrikalı öğrencilere bu bursları Türk kamu kurumları ve bazı sivil toplum kuruluşları sağlamıştır. Sadece Afrika'da değil, Asya'da, Ortadoğu'da, Balkanlar'da ve dünyanın başka bölgelerinde de yabancı öğrencilerin Türkiye'ye gelerek eğitim görmesine finansal açıdan destek olan T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) bunlara örnek olarak gösterilebilir. Bu sistem Türk dilinin ve kültürünün küresel olarak yayılmasını kolaylaştırmıştır. Diğer bir kurum ise Başbakanlığa bağlı faaliyet gösteren ve İslam politikalarını pratiğe döken Türkiye

Diyanet İşleri Başkanlığı'dır. Bu kurum, Somali ve diğer Afrika ülkelerinden lise ve üniversite seviyesindeki 650'den fazla öğrenciyi, Türkiye'ye getirip ilahiyat eğitimi almalarına sponsor olmuştur ve böylece bu öğrenciler kendi ülkelerine döndüğünde hem İslam'ı hem Türk kültürünü yaygınlaştırmaya kabil olacaklardır. Örneğin 2009'da Diyanet İşleri Başkanlığı, Afrika ülkelerinden 300 Müslüman öğrenciyi, imamlık eğitimi almaları için Türkiye'ye davet etmiştir (Özkan, 2014: 16-31, Gilley, 2015: 40-42; Harte, 2012: 28). Bununla kalmayarak, Gilley de Türkiye'nin Somali gibi Müslüman ülkelere insani yardımlar sağlayarak İslami kuruluşlar ve kültürel bağlantılar oluşturmak bakımından büyüyen bir aktör olduğu sonucuna varmaktadır. Böylelikle, Türkiye'nin insani yardımı, bir şekilde Müslüman olan toplumların gayrimüslimlere göre belli bir seviyede daha fazla yoğunlaşarak, İslam'ın ilerici bir versiyonunun ortaya koyulmasına yardımcı olmaktadır. Bunu yaparken kullanılan şey, muhafazakâr Türk sivil toplum kuruluşlarıdır. Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği (TÜSİAD) gibi büyük etkiye sahip oluşumların yanı sıra son dönemlerde bu etkinin karşısına rakip olarak, Türkiye'nin insani dış politikasını nüfuzu altına alan (MÜSİAD) Müslüman Sanayici ve İş Adamları Derneği'nin etkisi büyük önem arz etmektedir. Birçok literatürde de söz edildiği gibi tüm Türk sivil toplumu, sivil toplum örgütleri ve iş örgütleri Somali'deki sosyal aktiviteleri hem bölgenin gelişimi hem de Somali'deki hayatın gelişmesi için desteklemeye devam etmektedir. Örnek olarak dini yönelimleri güçlü olan İHH ve kısmi devlet destekli Türk Kızılayı verilebilir (Gilley, 2015: 43, İpek, 2011: 434; Shinn, 2015: 14-15). Bu kuruluşlar, baskın oldukları Somali ve Afganistan gibi birçok ülkede kültürel özellikler barındırmaktadır, okullar inşa edip ihtiyacı olan öğrencilere yardım ederek eğitime destek sağlamaktadırlar. Ayrıca 2011 krizinden beri Somali'de olduğu biçimde savaş ve doğal afet durumlarında sağlık hizmeti sunmak için de hastaneler inşa etmektedirler. İslam dininin Afrika'da yaygınlaştırılması ve sürdürülmesi, birçok literatür tarafından, Afrika'ya müdâhil olma sebebi olarak görülmektedir. Bunun yanında, Somali ve diğer birçok Afrika ülkesinde camiler, medreseler ve İmam Hatip adıyla bilinen din okulları inşa etmek suretiyle insanların İslam'ı öğrenmesi ve hayatlarına uygulaması amacı da vardır. Türkiye'nin Somali'ye yaptığı destekler, sadece insani yardım olmaktan çok, aralarında Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) gibi dini kuruluşların da bulunduğu Türk kuruluşları tarafından okullar, hastaneler ve camiler inşa ettirilmesine de yönelmektedir (Harte, 2012: 32). Somali 2011 yılında dünya üzerindeki tüm Müslümanların oruç tuttuğu Ramazan ayında kıtlıkla karşılaştığı ve bu durumun aynı zamanda ülkedeki yiyecek ve su kaynaklarının da tükenmesine yol açtığı için Türk halkı ve hükümeti Somali'deki toplumlar, oruç ibadetlerini yerine getirebilsinler diye yiyecek ve temiz su tedarik etmiştir. Volkan İpek'in "Türkiye'nin 2011 Somali Ziyareti: Başarılı bir Planın

Başarılı Girişimi” başlıklı makalesi dönemin Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ın Mogadişu Somali’ye 2011 Ağustos ayında gerçekleştirdiği ziyareti anlatmaktadır. Ziyaret, ülkedeki krizi gözden geçirmeyi amaçlamıştı ve kendisine birçok iş grubundan ve kuruluştan temsilciler eşlik etmişti. Bu ziyaretten *Dünya Politika Dergisi*’nde şöyle bahsedilmektedir: “19 Ağustos 2011’de Mogadişu’ya iki uçak indi, Erdoğan’ı, eşini ve Türk politikacılarını, iş adamlarını, gazetecileri, şarkıcıları ve hatta realite televizyon yıldızlarından birini de içeren bir delegasyonu da ülkeye getirdi. Bu heyetin ziyareti, Somali’de yeni bir çağın kapılarını açmış ve Türkiye için Afrika’da var olan bir oyuncu rolü üstlendiği, yeni bir duruş ortaya çıkarmıştır (Harte, 2012: 27). Ziyaretin amacı, bölgesel olarak yiyecek kıtlığı çeken Somalililere moral desteği sağlamaktı, sonrasında Türkiye kıtlık problemini çözmek için sivil toplum örgütleri tarafından toplanan parayı da gönderdi. Bütün bunlar bir yana bırakılırsa, Türkiye’nin hem Somali hem de tüm Afrika ile ilişkisine bakılınca, niyetin ekonomik ve demokratik olarak normlar ortaya koymak ve böylece hükümetlerin davranışlarını diplomatik yöntemlerle etkilemek olduğu görülmektedir (Adler, 1997: 90).

Bu tezin yazımında kullanılan literatürler, sonuç olarak Türkiye’nin Afrika’ya angajmanının ardında yatan sebeplerden birinin de Soğuk Savaş sonrasında Batı ülkelerinin politikalarının Türkiye’ye karşı değişmesi olduğuna dikkat çekmektedir. Bilindiği üzere Türkiye, komünist rejimle mücadele edildiği Soğuk Savaş dönemi boyunca, özellikle Amerika Birleşik Devletleri açısından, denizlerle çevrili olması ve iki kıtayı kapsamaması bakımından stratejik olarak önemli bir ülkeydi. Türkiye güvenlikle ilgili ve ekonomik hususlarda destek sağlayarak hem SSCB’nin daha fazla nüfuz etmemesini hem de Türk topraklarının konumundan faydalanmamasını sağlamıştır. Soğuk Savaş dönemi bittikten sonra, ABD’nin Türkiye’ye karşı olan politikası değişmiş ve Soğuk Savaş’taki gibi desteklemekten vazgeçmiştir. Bu durum Türkiye tarafından ayrımcılık olarak algılanmışsa da Türkiye’ye olan Amerikan yardımı sonlanıncaya kadar bu durumu göz ardı etmiştir. Sonrasında Türkiye, Avrupa Birliği’ne katılım çabasını artırarak yeni müttefikler bulma arayışına girmiş, ancak Birlik içerisindeki pozisyonunun göz ardı edilmesiyle bu da başarısız olmuştur. Bundan dolayı Türkiye’nin kararı dış politikasını batı merkezli olmaktan çıkarıp doğu ülkelerine de yönlendirerek çeşitlendirmek oldu ve bunu 2005 yılında Afrika’ya açılımı da içeren çok boyutlu dış politika takip etti. Yeni Türk dış politikasını uygulamaya koymak için alınan aksiyonlar, kıtada özellikle Sahraaltı Afrika bölgesinde yeni elçilikler açılmasıyla başladı. Türk Dışişleri Bakanlığı’na göre; 2009 yılında, Tanzanya ve Fildişi Sahili’nde iki elçilik, 2010 yılında Kamerun, Uganda, Gana, Mali, Angola ve Madagaskar’da altı elçilik

açılmıştır (www.mfa.gov.tr). Ayrıca 2011’de Türkiye yeni elçiliklerle bu sayıyı artırmış, Zambiya, Mozambik, Moritanya, Zimbabwe, Somali, Gambiya ve Güney Sudan’da yedi elçilik açmıştır. Nihayet 2012’de Nijer, Namibiya, Gabon ve Burkina Faso’da dört elçilik daha açılmıştır (Bacık&Afacan, 2013: 483-484; Afacan, 2013: 51; Özkan, 2014: 24). Bu süreç 2013 yılında Çad, Gine, Eritre ve Cibuti’de; 2014 yılında ise Kongo Cumhuriyeti, Ruanda, Botsvana ve Benin’de açılan büyükelçiliklerle büyük bir ivme kazanmıştır. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın, amaçlarının tüm elli dört Afrika ülkesinde elçiliğe sahip olmak olduğunu söylemi bu durumun ispatıdır. Afrika’da daha fazla elçiliğe sahip olmak, şu anda iki taraf arasındaki direkt iletişim imkânını artırmıştır. Ancak Türkiye’nin iş ve ticaret gibi farklı programlar için vize ile pasaport gibi hususları kolaylaştırması en önemli kaygılardır. Ortaya konulan bilgiler şunu göstermektedir ki, Türkiye hem ulusal çıkarlarını artırmak için daha fazla dost bulmaya, hem de yeni ittifaklar kurmak gibi yeni fırsatlar yaratarak ekonomik, sosyal, politik ve kültürel cihetleri geliştirmeye niyetlidir. Sonrasında Türkiye, Batı eksenindeki göreceli izolasyonunu dengelemek ve Batı’ya bağlı değerini gösterme amacına geçmiştir. Bunu takiben Türkiye’nin kıtayla ilişkisini geliştirmeye olan ilgisinin yakın dönemini vurgulayan Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi gerçekleşmiştir. 18-21 Ağustos 2008 tarihlerinde, 11. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, elli Afrika ülkesinin katılım gösterdiği Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi’ne ev sahipliği yapmıştır (Özkan, 2016: 1).

Afrika angajmanı niyetini gerçekleştirmek için Türkiye tarafından atılan ikinci adım ise; Türk Hava Yolları’nın indiği ülke sayısını artırmak oldu ve bugün Afrika’da yaklaşık elli varış noktasına hizmet vermektedir. Somali vakasında, Türk Hava Yolları ilk uçuşu organize eden kurum ve yirmi yol boyunca Mogadişu’da haftada dört uçuş gerçekleştirerek hizmet veren başlıca taşıyıcılardan biri olmuştur (Shinn, 2015: 10). Türkiye’nin Afrika’ya yapılan uçuş sayısını artırma kararı, iş ve ticaret aktivitelerinin de artmasına yol açmış ve iki taraf arasındaki etkileşimi kolaylaştırmıştır ve bu durum, Türkiye’ye gelmesi kolaylaşan ve burada mal alıp kendi ülkelerinde satan Afrikalı işletmelerin sayısının artmakta olduğu anlamına gelmektedir. Günümüzde kayda değer sayıda Afrikalı, Türk tekstil ürünlerini kullanmakta (özellikle giyim sektörü), aynı zamanda Türk işletmeleri de doğrudan nakliye ağı olması sayesinde, ürünlerini Afrika’ya kolaylıkla ihraç edebilmektedir. Bu konular, Alpaslan Özerdem’in yazısında şöyle gösterilmektedir: “Türk Dışişleri Bakanlığı tarafından Afrika ülkelerinin iki yönlü ilişkilerde stratejik olarak tanımlanmasıyla birlikte, oralarda bir diplomatik varlık ortaya koyacak ve Türk Hava Yolları bu ülkelerde varış noktaları

oluşturacaktır. Tüm bunlar vize hususu, ticaret, kültür ve akademinin yanında küresel olarak aktif Türk şirketleri tarafından oluşturulan ekonomik hususlar gibi birçok farklı alanda işbirliği antlaşmalarının imzalanmasıyla devam edebilir (Özerdem, 2013: 1; Akıllı, 2016: 13).

Bu tezin yazımında kullanılan literatürü kaleme alan pek çok yazar, Türkiye'nin Somali angajmanının, 2011 yılında yaşanan kıtlık felaketine karşı ana gövdenin insani yardım amaçlı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca; bu noktayı daha detaylı inceleyerek, Türkiye'nin insani yardımı ana misyon olarak kullandığını, ama Türkiye'nin bu inisiyatifleri, Afrika ülkelerinde daha çok yatırım zemini, inşaat projeleri, ticaret ve diğer işletmeler geliştirmek suretiyle, kendi ulusal çıkarlarını gerçekleştirmek için aldığını belirtmişlerdir. Türkiye, Somali'de 2011 yılından beri, Türk hükümetine bağlı kuruluşlar, iş adamları, sivil toplum örgütleri ve genel olarak halk aracılığıyla aktif varlığını sürdürmektedir. 2011 kıtlığı yıkıcı sonuçlar doğurmuştur ki bunlardan biri, yiyecek ve suyun yokluğundan dolayı kötü beslenmeden ölen çocuklar, diğeri de durumu daha da kötüleştiren salgın hastalıkların yayılmasıdır. Türkiye'nin Somali'ye yardım etme inisiyatifleri, yurtiçi ve uluslararası düzeyde yürütülen "Somali'ye Yardım Et" gibi kampanyalarla işbirliğine vurgu yapılmasını da içermektedir. Bunun yanında yiyecek, kıyafet ve ilaç tedarik edilmiş ve Somali'ye giden doktorlar tedavi hizmetleri sunmuş, aynı zamanda birçok hasta da tedavi amacıyla Türkiye'ye getirilmiştir (Oğuzlu&Parlar Dal, 2013: 628, Özkan, 2014: 23-24). Böylece akademisyenler şu söylemi geliştirmişlerdir: Türkiye'nin Somali'ye yaptığı insani yardım, ekonomik, diplomatik misyonlar, sosyal ve kültürel ilişkiler açısından ülkenin tüm Afrika ülkelerinde nüfuz göstermesi için zemin hazırlamıştır. Türkiye'nin Somali ile insani angajmanı, Türkiye'nin hem bölgesel hem küresel bir aktör olmaya ilgisi ve isteğini göstermektedir ve dolayısıyla bu faaliyet, ülkenin yeni bir küresel düzen kurma çabasını meşrulaştırma biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. Erman Akıllı'nın makalesinde (2016: 8) Türkiye'nin Afrika'ya açılımı ve insani diplomasi faaliyetlerinin, Türk dış politikasının değişen iki parametresi olduğundan bahsetmektedir. Konuyu şöyle detaylandırmaktadır: "İnsani kriz süresince Türkiye'nin rolü ve faaliyetleri, Afrikalıların akıllarında Türkiye ile ilgili pozitif bir imaj oluşturmak ve Afrika ülkeleriyle uzun dönem ilişkiler oluşturmak bakımından önemli bir araç haline gelmiştir". Somali'ye yardım ve yeniden yapılandırılmasının sağlanmasına dair Türk inisiyatifleri, tüm Afrika devletleri tarafından onaylanmış ve Türkiye'yi müttefikleri olarak, ekonomik, politik, sosyal ve kültürel değerler açısından partnerleri olarak karşılamışlardır. Recep Tayyip Erdoğan'ın Mogadişu kentine yaptığı ziyaret, kuraklık mağdurlarının, hiçbir yabancı liderin kendilerini ziyaret etmediği bir yirmi yıl geçirdiği gerçeğini vurgulamaktadır.

Başbakanın ziyareti devlet kurumlarını, üniversiteleri, sivil toplum örgütlerini ve özel sektörü Somali’de etkin bir şekilde mobilize ederek bir araya getirmiş, bu da güç kullanmadan ulusal bir inşa deneyimi oluşmasına imkân sağlamıştır (Gilley, 2015: 38-39; Harte, 2012: 29; Özkan&Orakçı, 2015: 343-346). Böylece, bu Türk grupların Somali’de farklı faaliyetler yürütmesiyle, tüm Afrika ülkelerinde hem işletme ve yatırım hem de yardım bakımından nüfuza sahip olması sonucunu doğurmuştur. Dolayısıyla Türkiye’nin insani yardımı, bazı araştırmalarda “insani diplomasi olarak tanımlanmış, aynı zamanda Somali’ye yardım etmek Afrika’da daha fazla fırsatın kapılarını açmıştır. Türkiye’nin Somali’ye yaptığı insani yardım, diplomatik etkileşimin geniş yelpazesini daha da artırsa da, bazı yazarlar halen elde edilen bu konuma dair zorluklar ve kısıtlamalar olduğundan bahsetmektedir. İlk olarak; Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu’na (IFRC) göre; insani diplomasının tanımı; *insani yardım kuruluşları tarafından, devlet kurumları ile işbirliği içerisinde yürütülen, Türk sivil toplumu, iş grupları ve sivil toplum örgütlerinde olduğu gibi klasik diplomasının sınırları dışında olan diplomasi çeşididir*. Bu sebeple; insani diplomasi yalnızca insani kuruluşlar tarafından değil, ayrıca devlet kurumları dâhilindeki yardım departmanları tarafından da kullanılabilir. Bu durumda yukarıdaki tanımlama, özel sektör ve sivil toplum örgütleriyle işbirliğinde olan Türk hükümetine ait kuruluşların, Somali’de insani diplomasiyi uygulayan ortak aktörler olduğunu göstermektedir (Pınar Akpınar, 2013:737). Tüm bu sistemler; Türk halkının yurtiçindeki hayatını geliştirmek ve aynı zamanda farklı küresel krizlerde mücadeleye dâhil olmak suretiyle ülkenin güçlenmesini sağlamaktadır. İnsani diplomasiden kaynaklanan bu başarılar gözleniyor olsa da, diğer literatürlerde hem insani diplomasının hem Türkiye’nin Afrika ülkelerindeki, özellikle Somali hususunda, angajmanının bazı kısıtlamaları olduğunu dile getirmektedir. Öncelikle Türkiye, Somali’ye dair gerçekler ve önceliklerin derin bilgisine haiz değildir çünkü orada çok uzun zamandır varlık gösteren Batılılar ile karşılaştırıldığında bölgede çok yenidir. Dolayısıyla Türkiye misyonunu gerçekleştirebilmek için hem Somali hem de genel olarak Afrika üzerinde araştırma yaparak detaylı bulgular elde etmelidir. Ayrıca Somali’deki güvenlik problemi de Türkiye’nin bölgedeki insani diplomasisini kısıtlayan meselelerden biridir, bu yüzden Somali’ye hizmet sağlayan bazı kuruluşlar, ofislerinin bulunduğu diğer komşu ülkeler üzerinden faaliyetlerini yürütmek zorunda kalmaktadır. Örnek olarak eş-Şebâb tarafından işgal edilmiş ihtilaf/çatışma bölgelerine ulaşamayan doktorlar verilebilir (Akpınar, 2013: 745). Bu bağlamda *Türkiye’nin Somali’de barış inşa etmesinin bir parça insani niyetinden kaynaklı olsa da ülkenin insani kaygılarının çıkar ve güç boyutlarını da barındırdığı* sonucuna varılabilir.

İlave olarak, sahanın uzmanları tarafından Türkiye'nin Somali angajmanının, tüm Afrika ülkeleriyle etkileşimi için stratejik bir temel olduğu yorumu yapılmaktadır. Dahası krizin ardından Somali'ye sağlanan insani yardım, Afrika'nın geri kalanına güven telkin ederek iyi niyetli olduğunu göstermesiyle, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal gelişimini tetiklemenin bir yoludur. Bir dereceye kadar, yatırımlar ve kıtada gerçekleştirilen birçok sivil toplum faaliyetleri sayesinde Türkiye Afrika'da ağırlığını koymayı başarmıştır. Bu duruma örnek olarak, Türkiye'nin Afrika Kalkınma Bankası'nda (ADB) hissesi olan yabancı ülkelerden biri olması, aynı zamanda Afrika Birliği'nde (AfB) gözlemci ülke olarak bulunması gösterilebilir. Matthew T. Gullo'nun, Türkiye'nin Somali Macerasını anlatan "Yumuşak Güç ve Bölgesel İtibar Arayışı" başlıklı yazısında bahsi geçen konu şöyle ifade edilmektedir: "*Somali'de elde edilen sonuçlar, Türkiye'ye Afrika'da stratejik bir avantaj sağlamış, bu kıtaya atılan bir adım olmuş, ama aynı zamanda Türkiye'nin ileride kendine ait istisnaları daha çok yayacak yumuşak gücünü artırmıştır*" (Gullo, 2012: 6). Mehmet Özkan'a göre ise pek çok Türk vatandaşı, ülkenin Somali'yi de kapsayacak biçimde Afrika ile angajmanının, bölgenin tüm ülkeleriyle iş yapmak için bulunmuş bir yol olduğunu düşünmektedir. Ayrıca bu kıtaya hala yeni-sömürgecilik faaliyetleri yürütmek isteyen Batılılardan ayırarak, Afrikalılar ile karşılıklı fayda sağlamaya (kazandır-kazan/kazan-kazan) dair iyi niyetinin olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır. Bu noktalar, Türkiye'nin Somali'deki faaliyetlerinin; Türklerin hem bölgesel hem de küresel pozisyonunu yükseltmek, bunun yanında Türk vatandaşlarına daha fazla fırsat sağlamak ve ülkenin genel gelişim düzeyini artırmak suretiyle, daha olumlu sonuçlara yol açmaya çalıştığını göstermektedir.

Türkiye'nin Afrika angajmanına yönelik yukarıda bahsi edilen etkenlerin yanında, yazarların bahsettiği başka bir şey de ülkenin Somali'de faaliyet gösterme kararının, farklı türlerdeki küresel meselelerde bir süper güç aktörü olarak diğerlerinin arasında yer alabileceğine dair kapasitesini küresel anlamda ortaya koyma isteğidir. Bunun anlamı, Türkiye'nin aktif şekilde Somali'ye müdahil olmasının, küresel bir aktör olarak yetkinliğinin reklamını yapma niyetiyle gerçekleştiğidir. Bazı yazarlar, daha önceki Türk Dışişleri Bakanı ve Başbakanı Ahmet Davutoğlu tarafından kullanılan stratejiler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Yapılan alıntılarda, "Davutoğlu tarafından önerilen normatif bir stratejide kendisinin Türkiye'nin (Soğuk Savaş zamanındaki) taraf ülkelerden biri konumundan savaş sonrası dönemdeki eksen ülkelerden birine dönüştürmek üzere gücünü artırmasını tavsiye ettiğini belirtmektedirler. Bu stratejide ayrıca, Afrika'da giderek daha görünür olma fikri vardır (Sözen, 2010: 106-110; Afacan, 2013: 50-51). Bu bağlamda birçok çalışma, Türkiye'nin

Somali ve Afrika'yı bir bütün olarak, küresel güç arayışı için kullanma stratejisini detaylandırmaktadır. Buna örnek olarak, 2011 yılında Recep Tayyip Erdoğan'ın Somali'ye yaptığı, kıtlık krizine yönelik olarak beraberinde yüklü miktarda insani yardım taşıyan kargolar götürdüğü, kendisine eşi ve Türk politikacıları, gazeteciler, iş adamları ve diğer sivil toplum örgütü temsilcilerinin de eşlik ettiği ziyaret gösterilebilir. Bu ziyaret *Somali'de yeni bir çağın kapılarını açmış ve Türkiye için Afrika'da var olan bir oyuncu rolü üstlendiği yeni bir duruş ortaya çıkarmıştır* (Harte, 2012: 27-28). Türkiye'nin Somali'deki tüm faaliyetleri, birçok yazar tarafından, küresel aynadaki Türk statüsünü yükseltmek için bir strateji olarak değerlendirilmiştir. Somali krizi, Türkiye'ye direkt ve dolaylı bir biçimde, devlet kurumlarıyla, özel sektörle, insani yardım dağıtan sivil toplum örgütleriyle angaje olma ve iç savaşı sona erdirerek Somali'nin yenide inşası için farklı kaynaklar sunma imkânı vermiştir. Bu faaliyetler, Türkiye'nin insani aktörlük gücü ile tamamen yok olmasa bile, ülkelerin sorunlarının gözle görülür biçimde azalmasını amaçlamaktadır (Oğuzlu&Parlar Dal, 2013: 617, 628; Kutlay, 2011: 68). Haliyle, Türkiye'nin Afrika dâhil birçok bölgeye yayılması, çift kutuplu dönemde kanat ülkelerden biri olduktan sonra, çok kutuplu dünyada yeni müttefikler aramak içindir. Dolayısıyla bir kanat ülke olmak yerine, küresel olarak bir aktör sınıflamasına sahip olmak için, Türkiye artık kendi gücünü ve müttefiklerini yaratmalıdır. Daha sonra, Kirişçi (2006: 130) Türkiye'nin çok boyutlu dış politikasının hem komşu bölgelerde hem de Afrika gibi uzak bölgelerde etkili politikalar geliştirip uygulamak niyetinde olduğunu göstermeye devam etmektedir. Bu politikaların özümsemesiyle birlikte, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2011 Somali krizini Birleşmiş Milletler'de duyururken belirttiği gibi, Türkiye'nin uluslararası sistemdeki Afrika sorunlarının sesi olmak gibi rolü, kolay hale gelecektir. Sahanın uzmanlarının yaptığı alıntıya göre, (eski Dışişleri Bakanı) Ahmet Davutoğlu'nun Afrika'yı yıpratın hiçbir ülkenin uluslararası arenada ayakta kalamayacağı biçiminde bir yorumu olmuştur. Bu sebepten ötürü, Türkiye'nin yeni ortaya çıkan Afrika ilgisi, kendi iç ilişkilerini düzene koyarken, bölgesel ve küresel politikada liderlik arayışında evrensel bir dış politika vizyonu geliştirmektedir. Türkiye'nin komşularla sıfır sorun politikası, Türkiye'yi yeni partnerleri olarak gören daha çok dost edinmesine yol açmıştır. Bu başarı, Türk sivil toplumu, devlet aktörleri, yöneticiler ve elbette sivil toplum örgütlerinin Türkiye'yi yeni girilen Afrika'da pozitif biçimde temsil etmesi ile olmuştur. Türkiye'nin Afrika'da yeni bir aktör olarak yükselişi, zorlu uluslararası düzende, var olan Batı gücüne ve Çin'e karşı bir meydan okuma yaratmıştır. Türkiye'nin küresel düzeyde yükselen pozisyonu ayrıca ülkelere hem bölgede hem de dünya çevresinde daha iyi bir rol ve konum arayışında olan Türk karar mercilerinden de etkilenmiştir. Buna göre; güneydeki diğer bölgesel aktörlerin yükselişinin

yanında, güçlü bir temsilci olma faktörü de Türkiye'nin uluslararası arenadaki büyümesinde çok büyük rol oynamıştır (Oğuzlu&Parlar Dal, 3013: 622). Farklı yazarlar tarafından sunulan tüm bu faktörlerin literatürleri dahilinde yazılan bu tez, Türkiye'nin çok boyutlu ve komşularla sıfır sorun politikalarının Afrika'da, özellikle Somali krizinde aktif biçimde rol almasına nasıl yardımcı olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır. Durum, bölgesel düzeyde farklı anlaşmazlıklarda bir arabulucu olmasına ve küresel düzeyde Güvenlik Konseyi'ne kalıcı olmayan pozisyonuyla üye olduğu zaman, yeni müttefiki olan Afrika'dan aldığı desteğe binaen Türkiye'nin statüsünü yükseltmiştir.

Buna ek olarak bu tezi yazarken kullanılan araştırmalar/çalışmalar gösteriyor ki Somali'ye odaklanılması örneğinde olduğu gibi, Türkiye'nin Afrika ile ilgili olma kararı, yerel, bölgesel ve uluslararası meselelerde destek bulmayı amaçlamaktadır. Bu meseleler; terörizm, Kıbrıs konusu, bölgesel bir aktör olma meselesi ve ülkenin Birleşmiş Milletler'deki pozisyonu olarak örneklenebilir. Terörizm düşünüldüğünde, Türkiye hem kendi içinde hem de komşu ülkelerden gelen terörist saldırılarla karşı karşıya kalmaktadır. Güneydoğu'ya yaşananlara bakacak olursa kendilerini sözde bağımsız ve otonom bir Kürt devleti kurmak söyleminden hareketle Türkiye'den kopmak isteyen azınlık sayılabilecek Kürt bir militan grup tarafından gerçekleştirilen çatışmalardır. Bu grup, Türkiye tarafından Partiya Karkeren Kürdistan (PKK) olarak adlandırılmış olup kurulduğu 1978 yılından bu yana silahlı kuvvetlerle çatışmalara girmiş bir terörist gruptur. Birçok sivili, polisi ve askeri öldürmüştür. Bu grup Türkiye içerisinde ve Kuzey Irak'ta yerleşik olduğu için, Türkiye'nin sorunu çözebilmek adına uluslararası desteğe ihtiyacı vardır ve açılım kararı, hem Türkiye içindeki hem de IŞİD'in de aralarında bulunduğu Türkiye dışındaki terörist saldırılara çözüm olacak faktörler arasındadır. Dahası birçok uzman araştırmacı halen, Türkiye'nin Afrika ile ilgilenmesinin sebebi olarak, Kıbrıs meselesindeki duruşuna destek yaratmak olduğunu vurgulamaya devam etmektedir. Türk ordusu 1974 yılında, adada çok uzun zamandır yaşayıp da Yunan ordusunun zulmüne maruz kalan Müslüman Türkleri korumak amacıyla Kuzey Kıbrıs'a müdahale etmiştir. Hatırlanacağı üzere, ABD Türkiye'yi Kıbrıs'a müdahale etmemeleri konusunda uyarmış, aksi halde Amerikan askeri ve güvenlik desteğinden yoksun kalacaklarını bildirmişti. İsa Afacan, "Türk Dış Politikasında Afrika Açılımı" başlıklı yazısında, "*Ankara Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunduğu zaman, Washington'un masaya silah ambargosunu getirdiğini, bunun da Türkiye'nin Batı politikasına alternatif aramasına yol açtığını*" belirtmiştir. Benzer biçimde, Yunanlıların Türkiye'den terk etmesini istediği bölge, Birleşmiş Milletler'de halen, Rumların Kıbrıs'ı olarak bilinmektedir. Batı devletleri bu

meselede Kıbrıs Rumlarının tarafında olduğu için, Türkiye'nin Afrika'ya müdahil olma kararı, Birleşmiş Milletler dâhilinde Afrikalılardan, kendisine Kıbrıs meselesinde destek alma stratejisi olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye, komünizmle mücadele konusunda ABD'nin yanında yer almasına rağmen Kıbrıs Sorunu'nda Batılılardan hiçbir destek alamadığı için, Türk politikacıları, ülkenin dış politikasını çeşitlendirmek ve böylece Kıbrıs idealinde, Birleşmiş Milletler'de Türkiye için oy verebilecek yeni dostlar edinmeye karar vermişlerdir. Demek oluyor ki bu; Türkiye'nin Ortadoğu ve Afrika gibi yeni bölgelere açılıp Batılı güçler tarafından izole edilmesinin altında yatan temel sebeplerden biridir (Afacan, 2013: 48; Harte, 2012: 30).

Birçok stratejist Somali'yi, Türkiye'nin dünya sahnesindeki etkisini arttırmak için stratejik olarak uzun ve son dönemde derinleşen bağıllığıyla birlikte Afrika politikasının referans noktası olarak değerlendirmektedir. Örneğin, Türkiye daimi olmayan Birleşmiş Milletler üyeliği, terörle mücadele, deniz korsanlığına karşı tedbirler, EXPO 2020 ev sahipliği ve Dünya Ticaret Örgütü'ndeki (DTÖ) anlaşmazlıklar gibi konularda Sahraaltı Afrika ülkelerinin desteğini almaya çalışmaktadır (Demir, 2014: 264; Shinn, 2015: 5). Yazarlar, Türkiye'nin başarılı olması için birçok meselede onunla işbirliği yapacak olan diğer aktörler tarafından nasıl desteklenmesi gerektiğini göstermektedir. Yukarıda açıklandığı gibi, Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Türk Müslümanların ve bu bölgedeki Türk menfaatlerinin korunması için Birleşmiş Milletler'de oy desteğine ihtiyaç duyulmaktadır. Terörle mücadele konusunda da uluslararası desteğe ihtiyaç duyulmaktadır çünkü terörün kaynağı ve faaliyetleri sadece Türkiye'yi etkilememekte, uluslararası güvenliği ilgilendiren küresel bir sorun teşkil etmektedir. Ayrıca, terörizmle bağlantılı olan korsanlıkla mücadele konusu deniz ve okyanusla çevrili olan birçok ülkeyi ilgilendirmektedir. Bu nedenle bu yasadışı faaliyetleri azaltmak için Türkiye korsanlıkla mücadele eden diğer ülkelerle işbirliğine ihtiyaç duymaktadır. Somali'yi etkileyen korsanlık sorunu örneğinde, Türkiye Türk ordusuna ve polisine bu sorunla mücadele etmek için eğitim vermeye karar vermiştir. Türkiye'nin gücü bu faaliyeti tamamen ortadan kaldırmaya yetmediği için, Türkiye bu sorunu etkin bir biçimde çözmek için korsanlıkla karşı karşıya olan Afrika ülkelerinin dâhil olduğu yeni girişimler bulmaya çalışmaktadır. Türkiye aynı zamanda EXPO 2020'ye ev sahipliği yapmak istemektedir ki bu konuma sahip olmak için de dünyadaki diğer aktörlerin yeterli oyuna ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle, Türkiye'nin Afrika'da yürüttüğü görevler, uluslararası iş ve ticaret konusunda kıtadan daha fazla oy alabilmesine yardımcı olması için yakın dostluklar yaratmak adına kaçınılmazdır. Ek olarak, Avrupa devletlerinin Türkiye, Asya ve Afrika gibi

gelişmekte olan ülkelerle ihtilaf yaşadığı Dünya Ticaret Örgütü'ndeki anlaşmazlıklar ele alınmaktadır. Bu anlaşmazlık, Türkiye ile Afrika ve Asya ülkelerinin kendi tarımsal ürünlerini gelişmiş ülkelere ihraç edebilmesi için Avrupalıların tarım ürünlerindeki sübvansiyonu kaldırması gerekliliğidir. Bu nedenle Türkiye, Avrupa Ticaret Örgütü çatısı altında, bu konuda karşılıklı olarak birbirine destek olmak için özellikle Afrika'da müttefikler edinmiştir. Birleşmiş Milletler'de (BM) farklı bölümler bulunmakla birlikte, çeşitli uluslararası sorunlarda karar verici olarak en büyük yetkiye ve güce sahip olan yapı Güvenlik Konseyi'dir. Güvenlik Konseyi'nde beş daimi üye bulunurken, diğer kalıcı olmayan üyeler bir sonraki oylama dönemine kadar belli bir süreliğine bu konuma seçilirler. AK Parti hükümetinin Afrika'da, özellikle de Somali'de başlattığı, 2007'den 2011'e kadar süren insani diplomasi göz önünde bulundurularak, bazı yerel medya kuruluşlarınca kıtadaki Türk faaliyetlerinin 2009-2010 arasında daimi olmayan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi üyeliğini getirdiğine değinilmiştir (Gillley, 2015: 39-40). Türkiye, BM Güvenlik Konseyi'nde daimi olmayan üye olma şansını elde etmeyi başardı ve oylarıyla Türkiye'nin bu konuma gelmesini sağlayan Afrika'nın sesi olduğunu ilan etti. Türkiye, 2009-2010 döneminde Güvenlik Konseyi geçici üyesi olarak seçildi. Türkiye, 151 üye ülkenin oyu ile Birleşmiş Milletler'in bu en önemli karar organında yer alma fırsatını elde etti ve bu Afrika ülkelerinin oylarıyla mümkün oldu (Afacan, 2013: 51). Bu, Türkiye'nin Afrika açılımının sahip olduğu potansiyel ile birlikte uluslararası siyasetin ilgisini çekme ihtiyacını da göstermektedir. Birleşmiş Milletler seçimlerinden iki yıl önce başlatılan insani diplomasi, Afrika ülkelerinin oylarını almak için bir hazırlık olarak görülebilir. Kıtaya yapılan bu ilk nüfuz, Afrika ülkelerinin gözünde Türkiye'nin Afrika'nın kalkınmasına katkı yapmaya istekli olan iyi bir ortak olduğuna dair güven yaratmış ve Afrika ülkelerinin küresel meselelerde bu ülkeyi desteklemesini sağlamıştır. Genel olarak, Türkiye'nin Somali'deki kriz için uluslararası destek çağrısı yapması ülkenin küresel siyaset alanındaki olumlu imajını güçlendirmiştir. Türkiye'nin Somali politikası 2011'den beri gelişmiş ülkelerin dış desteğini almış, İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) gibi uluslararası kuruluşlar, Somali'nin yeniden yapılandırılmasına yardım etmiştir. Örneğin, dönemin Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan 22 Eylül 2011'deki Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada, Somali'den yükselen çığlığa kulak verilmezse dünyada hiç kimsenin barıştan, adaletten ve uygarlıktan söz edemeyeceğini söylemiştir: "Somali'de gördüğüm yoksulluğu ve acıyı tarif etmem imkansızdır" (Özkan, 2014: 27-28). Somalili çocukların gıda ve su yoksunluğundan dolayı acılı ölümü Erdoğan tarafından uluslararası toplum adına bir utanç olarak görülmüştür ve Türkiye'nin Somali sorununun çözümü için yaptığı eleştiri, Türkiye'yi Afrika'da ve dünyada

özel bir konuma getirmiştir. Bu çabalar, Türkiye'nin en büyük uluslararası ilişkiler kurumu olan Birleşmiş Milletler'i temsil ederek Afrika Birliği'nde gözlemci konumuna gelerek küresel bir aktör olmasını sağlamıştır.

Birçok yazar, Türkiye'nin Somali'ye olan ilgisinin aslında Osmanlı döneminde var olan etkileşimlerin bir nevi tarihi revizyonu olduğuna dair görüşü eserlerinde vurgulamaya devam etmektedir. Osmanlı İmparatorluğu Afrika'yla ticari, toplumsal, kültürel ve dini ilişkilerle beraber güvenlik faaliyetleri anlamında da işbirliği yapmıştır. Afrika'nın özellikle orta bölümünde olan elmas gibi değerli taşların ticareti kuzeydeki İslam kültürünün Somali ve Zanzibar da dâhil kuzeyde güneyde, Afrika'nın Sahraaltı bölgesinde devam etmesini sağlamıştır. Bununla kalmayıp, Osmanlı aynı zamanda Somali'yi ve kuzey Afrika'daki diğer bölgeleri, kıtanın yabancı işgalinden kurtulması için yaptığı anlaşmalarla Portekiz ve İspanya sömürgelerine karşı korumuştur (Demir, 2014: 262-263). Türkiye'nin Somali halkına insani yardım hizmeti sağlama girişimi ve Afrika ülkeleriyle daha fazla ilişki kurması her iki tarafa fayda sağlayan eski Osmanlı işbirliğini yeniden oluşturmayı amaçlamaktadır. Ek olarak, Mısır ve Etiyopya gibi Afrika'nın kuzey bölümleri Osmanlı'nın bir parçasıydı ve daha sonra Somali olarak ayrıldı, bu nedenle Türkiye'nin Somali'ye yaptığı insani yardım, eski halkını korumaktan, onların acı çekmesine izin vermemekten başka bir şey değildir; çünkü tarihini korumak Türkiye'nin sorumluluğudur. Türkiye ve Somali'nin aynı dini paylaşması Türkiye'nin bölgeye insani yardım göndermesini dayatmıştır. Bu, Somali'nin yerli şefleriyle birlikte çalışmak anlamında Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulan tarihsel bir işbirliğidir. Müslüman olan bu yerel şefler, 18. ve 19. yüzyıllar boyunca yönettiği halk adına Osmanlı İmparatorluğu'yla anlaşmalar yapmış ve Osmanlı yönetiminden yabancı sömürgecilere karşı yardım ve koruma istemiştir (Gilley, 2015: 40). İmparatorluk dost Müslüman halkı korumak için sorumluluk almıştır. Bugün de, özünde İslami siyasi parti olarak adlandırılan Türkiye'deki iktidar partisi, eski yönetimin de yaptığı gibi, Somali ülkesini koruma sorumluluğunu almaktadır. Adalet ve Kalkınma Partisi yönetimindeki Türkiye hala dünyanın Afrika dâhil çeşitli bölgelerinde İslam'a destek olmanın yolunu örmektedir. AK Parti yönetimindeki Türkiye'nin dönüşümü saf olarak İslami olmadığı için bir eksen kayması değildir. Bu politikanın yarattığı değişim, derin bir tarih okumasının ve onun modern siyasetle olan ilişkisinin bir sonucudur. Bu politika değişikliği, Kemal Atatürk'ün mirası olan tarih, kültür ve kimlikle ilgili normları değiştirerek Türk siyasetini yeniden şekillendirmeyi hedeflemektedir. AK Parti'nin yaptığı dönüşüm, Yeni Osmanlılık olarak da isimlendirilebilecek eski Osmanlı mirasını geri almayı hedeflemektedir (Şahin, 2011).

Türkiye'nin Somali'yle ve Sudan'ın Darfur kenti gibi Afrika'nın diğer bölümleriyle olan ilişkisi, barışı inşa etmeyi ve korumayı amaçlamaktadır. Birçok yazarın belirttiği şekilde, Türkiye'nin müdahalesi bölgenin kalkınmasını ve insanlığın korunmasını sağlamak için Somali'de olduğu gibi, Afrika'da barışın korunmasını güvence altına almaya yöneliktir. Sudan ve Somali'deki Birleşmiş Milletler barış koruma görevinde Türkiye, Somali'de barışın sürmesini sağlayan Somali'deki Birleşmiş Milletler Operasyonları oluşumunun (UNOSOM) bir parçası olmuştur. Ancak bu görev, eş-Şebab ve el-Kaide gibi grupların düzenlediği ve yüzlerce askerle sivilin ölümüne neden olan şiddetli terörist saldırılar nedeniyle Somali'deki huzursuzluk devam ettiği için çok başarılı olamamıştır. Türkiye, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından kurulan 151. Birleşik Görev Gücü'ne (CTF-15) katılarak bu göreve kara operasyonlarına katılmayacak olan silahlı kuvvetlerini gönderdi. Bu kuvvetler, korsanlıkla ve silahlı soygunla mücadele edecek, Türk tüccarları koruyacak ve görev alanlarındaki askeri gemilerde görev alacaklardı (Özkan, 2014: 36-37; Akpınar, 2013: 742). Bu, Türkiye'nin UNOSOM'daki konumunun, Somali'deki korsanlığı sona erdirmek ve Somali'nin kalkınmasına katkı sağlayacak olan yabancıların huzurlu bir çevrede kolayca ithalat ve ihracat yapabilmesi için ülkedeki ticaret faaliyetlerinin güvenli hale getirmek olduğu anlamına gelmektedir. Türk barış gücü ayrıca, Türkiye'nin üye olduğu hükümetler arası askeri ittifak olan Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) altında Afrika kıtasında görev almaya devam etti. NATO Afrika'da barış görevlerini yürütürken, komünizmle yönetilen SSCB'ye karşı mücadele için Angola operasyonunda olduğu gibi, Türkiye bu görevlerin parçası olmuştur (Demir, 2014: 263). Türkiye'nin tehlikeli bölgelere kendi personelini göndermesi, Afrika'da ve küresel ölçekte barış ve güvenliğin sağlanmasına olan bağlılığını ve niyetini göstermektedir. Aynı zamanda, Türkiye 2011'den itibaren açlık krizi ve terörist faaliyetlerle birlikte iç savaş sırasında Somali'de kendi görevini başlatmıştır. Bunun ilk adımı, insanların hayatlarını sürdürmesini sağlamak için insanı yardım sağlamaktır. Bunu, Somali'deki barış ve güvenliği garanti altına alacak farklı programların kurulmasıyla beraber Somali'nin yeniden inşası izledi. Barışın, güvenliğin, uyumun ve Somali halkı arasında birliğin yeniden sağlanması için Türkiye şu adımlara odaklanmıştır. İlk adım Somalili öğrencilerin eğitim almasını, böylece bilgi kazanıp onu ülkelerinin kalkınması için kullanmalarını sağlamaktır. Bunun başarılı olması için Türk kuruluşları tarafından Somali'deki Türk sivil toplumu tarafından Somalili öğrencilere burs verilirken bir kısmı da eğitim için Türkiye'ye gönderildi. Birçok kaynağa göre ikinci adım belirli sayıda Somali polisi ve ordusu yetiştirmektir. Bunun için de bazıları eğitim vermek için Türk polis akademisine getirildi. Bazı Türk askerleri de Somali ordusunu eğitmek, böylece terörizme karşı savaşma kapasitesi arttırmak ve kendi

bölgelerini herhangi bir olası tehdide karşı korumalarını sağlamak için Somali'ye gönderildi. Ayrıca Türkiye, Somali ordusunun eş-Şebâb'ın uluslararası kuruluşlara ait yerlerin yanında elçilikleri, askeri ve polis bölgelerini işgal eden en tehlikeli militan gruplarına karşı mücadele etme gücünü arttırmak için silah ve askeri malzeme sağlamaya çalıştı (Özkan, 2014: 93). Somali iç savaş, korsanlar, diktatörler, el-Kaide ve eş-Şebâb gibi terörist grupların dâhil olduğu çeşitli krizlerle boğuşmaktadır. “Turkey Shocks Africa” adlı makalede, 2011 yılının ortalarında Afrika Boynuzu'nu vuran ve son 60 yılın en kötü kuraklığında Somali'de on iki milyon insanın açlık tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı belirtilmektedir. Tam bursla Türkiye'ye getirilen 1200'den fazla Somalili öğrenci, Türkiye'nin Somalili genç kuşak için yaptığı büyük yatırımı göstermektedir ve bu, Türkiye'nin savaş ve açlığın vurduğu ülkeye yaptığı devasa yardımın sadece bir parçasıdır (Harte, 2012: 28). Türkiye'nin Birleşmiş Milletler adına UNOSOM ve AMISOM adına diğer batılı, uluslararası ya da bölgesel kuruluşlarla birlikte yaptığı toplama Afrika ordusuna dayanan bu faaliyetler, kesin biçimde başarılı olamamaktadır. Türkiye bu nedenle Somali halkının kendisini işin içine katmanın çözüm olacağını belirterek taktik değişiklik yürütmektedir. Başka kaynaklarda da Somali çatışmasının kökünün, 1991'de Siad Barre'nin askeri yönetimine karşı savaşılmaya başlayan klanlara dayalı silahlı grupların güç için birbiriyle mücadele etmesine dayandığı, herkes liderliği ele geçirmek istediği için sonunda Somali'deki iç savaşın başlamasına neden olduğu, bunun da istikrarsız hükümetlerle bugüne kadar sürdüğü gösterilmiştir. Etiyopya, Mısır, Cibuti ve Yemen gibi kimi ülkeler tarafından gerçekleştirilen ve Birleşmiş Milletler, Arap Birliği, Uluslararası Kalkınma Ajansı (IDA) gibi uluslararası kuruluşlar tarafından takip edilen yaklaşık olarak on ikiden fazla başarısız arabuluculuk girişimi olmuştur. Farklı yazarlar tarafından da belirtildiği gibi, bu başarısızlık küresel aktörlerin konuyla ilgili ciddiyetsiz tutumundan, yerel aktörler olan kabilelerin isteksizliğinden ve iş çevrelerinin menfaatlerinden kaynaklanmıştır. Ancak Türkiye'nin Somali halkına olan bağlılığı ve bu konudaki ciddiyeti gelecekte olumlu sonuçlar doğurabilir. Bu meselede Türkiye'nin temel kaygısı, Somali halkının barış ve güvenlik gibi genel ihtiyaçlarını karşılayabilecek güçlü bir hükümetin ortaya çıkması için Somali'nin demokratik bir devlet haline gelmesidir (Akpınar, 2013: 742). Bu nedenle Türkiye'nin Somali'deki barış görevi Türk hükümetinin ve devlet kuruluşları üzerinden yürüten resmi diplomatik yollarla gerçekleştirilmektedir. Ek olarak, yöneticilerle birlikte sivil toplum kuruluşlarını içeren, sivil toplumun dâhil olduğu devlet dışı kuruluşlar Somali topraklarında barış ve güvenliğin sağlanmasını güvence altına alan aktörlerdir. Örneğin, STK gibi devlet dışı aktörler ve iş adamlarının, meşruiyete dayalı nedenlerle resmi kanalların temas kurmadığı kişi veya aktörlerle doğrudan bağlantısı vardır. Bazı STK'ler eş-

Şebâb ve diğer çatışan gruplarla doğrudan iletişim kurabilmektedir. STK'lerin, insanların ihtiyaçlarını doğrudan anlayabildikleri birçok alanda çalışma deneyimi vardır ve devletin müzakere masası için iyi bir çevre oluşturabilirler. Bu, Somali topraklarında barışın sağlanması yolunda barışçıl bir süreç olarak tanımlanabilir. Ayrıca, yazarlar Türkiye'nin Somali'de odaklandığı hedefin, ülkenin uluslararası ilişkilerde cazip hale gelmesi için yeniden inşasını hedef aldığını belirtmektedir. Türkiye, yatırım ve yol, su kanalı, hastane, okul ve başkent Mogadişu'da havaalanı gibi farklı altyapıların inşası için Somali'ye büyük miktarda para ve işçi göndermiştir. Bu programın amacı Somali'nin kalkınmasını tetikleyecek yatırımlar yapmak ve Somalililer için istihdam sağlamaktır. Bu sayede Türk yatırımcılarla Somali iş grupları arasında iyi ilişkiler gelişti. Somali'nin yeniden inşası konusunda Türkiye'nin ciddiyeti, Türk konsoloslukunu bombalayan ve birkaç Türk personelin ölümüne neden olan terör örgütü eş-Şebâb gibi zorluklarla karşı karşıya kalındığında görüldü. Bu şartlara rağmen Türkiye, Somali'ye barış gelene ve ülke kalkınmaya başlayana kadar Somali için çalışmaya devam etmektedir. Bugün Türkiye Somali havaalanını inşa etmek için büyük miktarda yatırım yapmaktadır ve bu havaalanını teröristlere ve çatışan diğer grupların her türlü işgaline karşı korumaya karar vermiştir. Somali'nin güçlü bir devlet olma kapasitesini ortaya çıkaran ve eş-Şebâb'ın otoritesini sarsan Türk projeleriyle Türkiye'nin Somali'de (Özkan, 2014: 93-97; Harte, 2012: 29; Öniş, 2011: 63). Bu nedenle, Türkiye'nin Somali kampanyası şimdiden uluslararası takdir kazandığı, yatırım fırsatlarını ortaya çıkardığı, Anadolu Kaplanları'nı yarattığı için başarılı olarak görülmüştür. Son olarak, birçok yazıda Türkiye'nin Mogadişu hükümeti ve Somaliland hükümetiyle olduğu gibi, Somali'deki çatışan taraflar arasında arabulucu konumuna işaret edilmiştir. Türkiye, Somali başkanıyla Somaliland başkanını arabuluculuk için İstanbul'a çağırarak, aralarındaki farklılıkların çözümü için bir kampanya başlatmıştır. Bu buluşma karşılıklı saygı, insanların ortak çıkarı için kendi bölgelerinde barışı sağlama gibi konularda anlaşmaya vardıkları için başarılı olarak görülmüştür. Türkiye, Mogadişu, Somaliland ve Puntland arasındaki anlaşmazlık devam ettiği sürece Somali'nin yeniden inşasının zor olduğunun farkına varmıştır. Bu bölgelerin birlikteliğini sağlamada başarılı olmak için Türkiye, merkezi hükümet olan Mogadişu hükümeti ile Somaliland hükümeti arasındaki siyasi müzakerelerin arabulucusu olarak iyi bir ortam yaratmaya karar vermiştir. Bu adım, dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Somali Başkanı Hasan Şeyh Mahmud ve Somaliland Başkanı Ahmed Silanyo ile 13 Nisan 2013'te Türkiye'nin Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda bir araya gelmesinde ve Türkiye'nin daveti üzerine iki taraf arasında bir anlaşmayı yönetmesinde görülmektedir. Müzakere süreci, Türkiye'nin temsilciliğinde iki taraf arasında işbirliğinin başlamasıyla Somaliland ile Somali merkezi

hükümeti arasındaki ilişkileri normalleştirme unsuru olmuştur. Birçok kaynakta, Türkiye'nin kullandığı stratejilerin, Somalili sivillerin hayatına mal olan gücü kullanmadan kendi sorunlarını müzakere ederek yeniden birleşmesine yönelik olduğu açıklanmıştır (Özkan, 2014: 25-26). Genel olarak, hem bölgesel aktörler Somali krizini çözmek için yumuşak ve sert güç gibi farklı stratejiler kullanmış, özellikle de hiçbir olumlu sonucu olmayan iç savaş yaşanmışken Türkiye taktik değiştirmenin barışın kaynağı olabileceğine karar vermiştir. Bu da, Somalili yerel aktörlerin artık bağımsız bir devlet olarak kendi kararlarını verebilmelerini ve Somali devletini yeniden inşa etmek için kendi başlarına ayakta durabilmelerini sağlayan mekanizmaları oluşturarak gerçekleştirilecektir. Türkiye, Somali'nin farklı yönetim kurumlarını güçlendirmek için plan ve projelerin hayata geçirilmesini de desteklemiştir. Türkiye'nin bütün planlarındaki temel kaygı Somali'de devletin kurulması, ülkenin gelişmesi için barış ve güvenlikle birlikte sistematik yapısal devlet organizasyonuna ulaşılmasıdır.

1.7. Türkiye'nin Afrika'daki Girişiminin Sınırları ve Çözümleri

Birçok araştırmada sözü edilen, Türkiye'nin Somali'deki ve tüm Afrika'daki faaliyetleriyle ilgili tüm süreç göz önünde bulundurularak yapılan analizler ve bu girişim stratejilerinin bazı sınırlamaları aşağıda açıklanmıştır: İlk Afrika'ya açılma planı 1998 ve 2000 yılları arasında yapılmış, ancak etkili bir plandan ve çok boyutlu dış politika programını gerçekleştirecek ciddiyyetenden yoksun istikrarsız koalisyon hükümetleri nedeniyle başarılı olamamıştır. Türkiye'deki istikrarsız koalisyon hükümetine ek olarak 2000 yılı ekonomik krizi de Türkiye'nin Afrika'ya açılmasında engel teşkil etmiştir. Bu, Afrika ülkelerinde daha fazla elçiliğin masraflarını karşılamayı zorlaştırmış, ancak 2005'ten itibaren AK Parti, bu politikayı uygulamaya koymuştur. Birçok yazara göre, küresel siyaset gözüyle Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle olan ilişkilerindeki ikinci zorluk, uluslararası suçlu olarak kınanan kişileri desteklemesidir. Örnek olarak, Türkiye'nin Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından insan haklarını ihlal ettiği ve kendi halkına soykırım uyguladığı şüphesiyle kınanan Kuzey Sudan Başkanı Ömer el-Beşir'i desteklemesi gösterilebilir. Bu durum, Türkiye'nin Afrika'daki teşebbüsleriyle ilgili küresel siyaset alanında yanlış anlamaya neden olmaktadır. Türkiye'nin Afrika'yla olan derin ilişkileri, Türkiye için kıtadaki iç çatışmalardan ve diğer siyasi, sosyal ve ekonomik sorunlardan uzak kalmasını zorlaştıran bir pozisyon yaratabilir. Somali'nin gelişmesini ve istikrarını engelleyen sorun bunun bir örneğidir. Türkiye, Somali'de yaşayan Türk vatandaşlarının ölümüne neden olan militan grupların saldırılarından dolayı zorluklarla yüzleşmektedir ancak yine de Türkiye Somali topraklarındaki görevinden vazgeçmemiştir. Türkiye'nin Afrika'yla olan ilişkilerindeki bir diğer engel, kıtadan faydalanmaya çalışan diğer

ülkelerin çıkarları arasındaki rekabettir. Bu ülkeler arasında, bölge hakkında bilgisi olan Fransa, Birleşik Krallık ve ABD gibi eskiden Afrika'yı sömürgeleştirmiş ülkeler gösterilebilir. Türkiye'de ise Ahmet Kavas gibi Afrika konusunda çok iyi donanımlı uzman olmakla birlikte bu sayı yeterli değildir. Diğerleri Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'den oluşan, Afrikalılarla ilişki kurmak isteyen BRICS ülkeleridir. Bu nedenle Türkiye böyle büyük çıkar gruplarıyla yüz yüze gelmeye hazır olmalıdır (Afacan, 2013: 52). Yazarlara göre Türkiye'nin Afrika'yla olan ilişkilerindeki dördüncü zorluk, Türkiye'nin Afrika'daki genişlemesine iç politikayı etkileyen büyük terörist saldırılar engel olabilir. Bu, Somali'nin sermaye ve güvenlik ihtiyacını Türkiye'nin yardımıyla karşılaması gerektiği anlamına gelir. Terörizm sorununun neden olduğu iç karışıklık Türkiye'nin kendi sorunlarının çözümüne odaklanmasına ve Somali Sorunu ile daha az ilgilenmesine neden olmaktadır. Dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın kişisel olarak Somali krizini çözmek için çaba gösterdiği gözlemlenmiştir, dolayısıyla seçimden sonra Türk hükümetinde meydana gelebilecek değişimle birlikte Türkiye'nin Sahraaltı Afrika'ya yaptığı büyük insanı yardımın azalabileceği tahmin edilmektedir. Öte yandan diğer bazı yazarlar, Erdoğan'ın Türkiye'nin başkanı olduğunu göz önüne alarak, Türkiye'nin Somali'yle ve tüm Afrika'yla olan ilişkilerinin devam edeceğini söylemektedir. Türkiye, Somali'nin yeniden inşası için çaba gösterdiği için, eş-Şebâb gibi bazı çıkar grupları tarafından Somalilerin kalkınması için barış ortamını oluşturan Türk elçiliklerine yapılan büyük terörist saldırılar durumu zorlaştırmaktadır. Ek olarak, başka yazılarda Türkiye'nin insani diplomasisinin sınırlamalarla karşılaştığı, bu nedenle Türkiye'nin aynı zamanda barış faaliyetleriyle de ilgilenirken tamamen insani duruma yoğunlaşmasının zorlaştığı ifade edilmiştir. Türkiye'nin Somalilere yaptığı insani yardım, bu ülkenin bölgesel ve küresel aktör olarak görülmesini istediğini ortaya koymakta ve desteğe ihtiyaç duymaktadır. Türkiye aynı zamanda Somali üzerinden tüm Afrika'ya açılmak, huzursuz bölgelerde yeni bir barış kurucu aktör olarak inşaat, eğitim, sağlık, güvenlik ve din alanlarında görev almak istemektedir. Bu aynı zamanda Türkiye'nin ve diğer aktörlerin Somali'ye olan yaklaşımındaki farklılıkları göstermektedir. Ankara barışın inşası sürecine hiçbir aracı olmadan doğrudan kendi sivil ve devlet kuruluşları, elçilikleri ve yabancı iş çevreleriyle dâhil olmaktadır. Son olarak Pınar Akpınar, Türkiye'nin Somali'deki barış inşasını şöyle adlandırmıştır: “İnsani Diplomasi Sınırları”. Türkiye'nin Somali'de barışı tek başına inşa etmesi kolay olmayacaktır, bu nedenle diğer küresel güçlerin ve bölgesel aktörler göz önüne alınmalıdır (Akpınar, 2013: 746; Shinn, 2015: 16; Oğuzlu&Parlar Dal, 2013: 628; Özkan, 2014: 12; Harte, 2012: 35). Sahanın uzmanları tarafından, Türkiye'nin Afrika açılımında, özellikle de Somali'de karşılaşacağı, yukarıda belirtilen engellerin

üstesinden gelmesi için bazı unsurlar açıklanmıştır. Öncelikle Türkiye, Afrikalılarla çok dilli ve çok kültürlü güçlü bir ilişki inşa ederek bütün sorunların üstesinden gelebilmek için gayret etmelidir. Bu Avrupa Birliği ülkeleri, Amerika Birleşik Devletleri ve Çin gibi büyük güçler ile olan bağlantılarından faydalanıp uluslararası alanda daha büyük bir etki yaratarak başarılabilir. Türkiye, G20 ülkelerinden biri olarak sahip olduğu fırsatı kullanarak daha yakın ortaklıklar kurabilir ve Afrika'yla küresel işbirliğini sağlayabilir. Ayrıca, Türk hükümeti Afrika devletleri üzerine yoğunlaşacak mezun veya öğrenci adayları bulmak ve eğitmek için adım atmalıdır. Bu kişilerin Afrika ülkelerinin gelişimi hakkında yeterli bilgiye sahip olması Türkiye'nin bölgedeki menfaatlerine fayda sağlayacaktır. Kıtayı anlamak için ülkelerin kültürü, dili, eğitimi, dini ve kimliği gibi meseleler göz önünde bulundurulmalıdır. Böylece ilişkiler Türkiye'ye olan güveni arttıran yapıcı bir ortamı yaratacaktır. Bu nedenle Ankara, bölgenin en ileri beyinlerini Türkiye'yle tanıştırmak için Afrika'nın uzman eğitimlerine davetler yollayıp konferanslara ev sahipliği yaparak üniversitelerine Afrika ile ilgili araştırma programları koymalıdır. Ayrıca Somali'deki güvenlik ve insani yardım sorunlarını çözmeye başladığı gibi çok daha fazla alanda Afrika'nın sorunlarına farklı çözümler üretilmesine katkı sunacak kilit bir siyasi ve demokratik aktör olmak için gayret etmelidir (Özkan, 2014: 28-31). Ancak Türkiye, Afrika'nın çeşitli sorunlarının çözümü için batılı güçlerin stratejilerini kullanmak yerine Osmanlı İmparatorluğu'ndan miras kalan tarihi işbirliğinin izlerine odaklanmalıdır ve dayanışma, tarihi bilgi ve deneyime dayanan geniş bir bakış açısını benimsemelidir. Bu tezin yazımında yararlanılan farklı alanlardaki yazarlar, Türkiye'nin Afrika'ya olan ilgisinin dönüşüm geçirmesi gerektiğini, özellikle Somali'de barış ve güvenliğin sağlanması için daha fazla çaba gösterilmesi gerektiğini belirtmektedir. Böylece, uluslararası çabaları bir araya getirip Somali'deki barışı sağlamak için gücünü ve bilgisini kullanan Türkiye, tüm Afrika ülkeleri arasında yüksek oranda güven sağlayacaktır. Ayrıca, bu Türkiye'nin Afrika'da ekonomik çıkarları olan BRICS ülkelerini geride bırakması için bir adım olabilir. Önümüzdeki yıllarda Türk-Afrika ilişkilerini canlandırma yolunda Türkiye toplumsal, siyasi ve ekonomik konularda menfaatleri bulunan Amerika ve Avrupa gibi birkaç devletten biri olabilecek potansiyele sahiptir.

Farklı projelerle kıtadaki Türk yatırımının sağladığı istihdam fırsatları arttığı için Afrika da Türkiye'yle olan ilişkisinden fayda sağlamıştır. Yol yapımı, Mogadişu havalimanı, demiryolu, su değirmenleri ve diğer binaların inşa edilmesiyle Afrikalılara istihdam sağlanmıştır. Ayrıca Afrikalılar su, gıda ve tekstil yardımı, kimsesizlerin korunması ve Türk üniversitelerinde eğitim için burs sağlanması gibi çeşitli şekillerde Türkiye'den fayda

görmüştür (Özkan, 2016: 5). Türk hükümeti tarım, turizm, ulaşım ve inşaat sektörlerinin gelişmesi için Afrika devletleriyle başka anlaşmalar da imzalamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

TEZİN VAKA İNCELEMESİ: SOMALİ ÖRNEĞİ

2.1 Osmanlı İmparatorluğu Dönemindeki Tarihi Arkaplan

Somali, Büyük Sahra'nın altında Etiyopya, Cibuti, Kenya, Aden Körfezi ve bu körfezin Hint Okyanusu kıyısındaki önemli yerleşim alanı tarafından çevrelenmiş, bölgedeki stratejik Afrika Boynuzu'nda yer alan bir Afrika ülkesidir. 8 milyondan fazla nüfusa, platolar, dağlık bölgeler ile beraber ovalara da sahip yaklaşık 637.657 km² coğrafi alana sahiptir. Bu bölümde Osmanlı devri, sömürgecilik dönemi ve bağımsızlık mücadelesi de dâhil olmak üzere Somali'nin sosyal, politik ve kültürel unsurları ele alınacaktır. Dolayısıyla bağımsızlık sonrası yeni hükümet, Siad Barre yönetimindeki askeri yönetim ve kabilelerin oluşturduğu gruplar tarafından gerçekleştirilen ihtilaller, son olarak da günümüze dek süren iç savaş dönemi gibi bağımsızlıktan sonraki tüm dönemler bu bölüm altında analiz edilecektir. Bu tezin vaka incelemesi olan ve konumu itibariyle avantajlı durumdaki bu ülke, açıklamalı bir araştırma çerçevesinde incelenmiştir. Charles Ragin'e göre (2002) bir vaka incelemesi araştırması vakanın incelenmesini ve ayrıca başlık ile beraber sonuçları da içine alacak şekilde başlangıçtaki ilgi alanlarıyla ilgili hipotezi de tanımlamayı amaçlamaktadır. Tarihsel olarak, Somali, Hint Okyanusu boyunca sahip olduğu uzun kıyı şeridi nedeniyle denizcilik açısından stratejik bir alan olarak düşünülmektedir ve bu nedenle Avrupalı sömürgeci milletler tarafından ulaştırma, zirai üretim, ticari konular ile beraber kültürel bağlantılar açısından da kullanışlı olarak değerlendirilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu 16. ve 20. yüzyıllar arasında Fas'tan Somali'ye ve hatta Çad havzasına kadar (Trablusgarp hinterlandı) Afrika'da hâkimiyet kurmuştur. İmparatorluk, Afrika'nın bazı bölgelerini yaklaşık dört yüzyıl boyunca insani ve sömürgecilik karşıtı bir yaklaşımla yönetmiştir (Tandoğan, 2013: 320). 16. yüzyılda, Afrika'nın neredeyse tüm Müslüman nüfusu, halifelik makamı kabul edilen ve yaklaşık dört yüzyıl bölgede hüküm süren Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimi altında kalmıştır. Somalililerin çoğu Müslümandır ve bu durum, bölgeyi Osmanlı İmparatorluğu döneminde stratejik öneme sahip hale getirmiştir. Bu vakada, Osmanlı'nın, İslam'ın ana unsurunu oluşturduğu, aynı kültürel-dini ortak noktalar üzerinden Somali'yle bağ kurduğu görülmektedir. Somali'nin Mogadişu, Kismayu, Baraona, Maraca, Lasgori, Opya, Zeyla, Barbara ve Bulhar şehirleri Müslümanların o zamanki ticaret alanlarıdır. İlave olarak, o tarihlerde, Osmanlı arşivlerindeki resmi kayıtlara göre 19. yüzyıl sonuna kadar Somalililerin sayısı neredeyse bir milyonu ve en kalabalık topluluklar Hachiya, Medjourtine, Dolbohonte ile beraber Ogadine idi. Önceki devirlerde, Somali, mevcut toplulukların İslam dinini

seçmesine sebep olan Arap tüccarların kıyı bölgelerinde faaliyet gösterdiği bugünkü Somali ve Cibuti'yi kapsamaktaydı ve daha sonra sultanlık, Tanzanya'daki Zanzibar (Zengibar) gibi diğer Doğu Afrika bölgelerine de yayılmıştı.

Osmanlı'nın, Doğu ve Güney bölgesinde genişleme planı on altıncı yüzyılda politik, dini ve ticari niyetler taşıyarak başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu, bazı Afrika bölgelerinde özellikle Kuzey ve Doğu Afrika kısımlarında Mısır, Cezayir, Fas, Etiyopya, Sudan ve Somali'yi hâkimiyet altına alarak siyasi hâkimiyetini kurmayı başarmıştı (Kavas, 2006: 27). Ticari açıdan imparatorluk, Afrika'dan Orta Doğu bölgesine uzanan güzergâhları içine alacak şekilde Sahra'nın ötesine dâhil olan bölgeler gibi önde gelen ticari sahalarda Sahra transit ticareti ve Sudan ticaret yolları aracılığıyla yer almayı başardı.

Dini açıdan, imparatorluk Afrika'nın bazı bölgelerini İslam'la tanıştırdı ve bununla beraber Somali'de olduğu gibi Müslüman bölgelerini koruma sorumluluğunu da üzerine aldı. Osmanlı İmparatorluğu'nun Hint Okyanusu ile beraber Kızıldeniz'e müdahalesi, Portekizliler ve Etiyopyalı Hristiyanların bölgede tehdit oluşturmasına karşı, Müslümanların korunması amacını taşımaktaydı. Bu bölgelerdeki Müslümanların Portekiz istilasına karşı kendilerini koruyacak kadar güçlü olmamaları nedeniyle, Osmanlı İmparatorluğu, o sıralar Etiyopyalı Hristiyanları destekleyen Portekizlilerin üzerine gitmeye karar verdi. Bu tür askeri harekâtlarda sağlanan başarılar Osmanlılara, Somali'yi de içine alacak şekilde Mısır tarafındaki bölgelere doğru gerçekleşecek genişlemenin yolunu açtı (Nour, 2006: 161-162).

Portekizlilerin yenilmesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun Somali ve tüm Doğu Afrika ile etkileşimi yoğunlaştırdığı bir dönemde gerçekleşti. Somali Müslümanları, Osmanlı İmparatorluğu'nun yardımıyla, 1527'de Etiyopyalılara karşı mücadele başlattı. Etiyopyalılara ve Portekizlilere karşı yapılan Somali savaşı, 18. yüzyılda sona erdi. Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupalılarla yaşadığı sorunlar artınca, Afrikalı müttefiklerine olan desteğini azaltmaya başladı ve Etiyopya ile barış görüşmeleri yaptı. Somalili Müslümanlar, 19. yüzyıla kadar Kızıldeniz ve Hint okyanusunda bulunan, ulaştırma ağları açısından önemli bölgelere sahip bir liman olarak İstanbul'dan destek almaya devam etti (Kavas, 2006: 29, 35-38; Tandoğan, 2013: 5-6, 77-82). Bu durum imparatorluğun, Afrika Müslümanlarına destek olmakla beraber, hem ithalat hem de ihracat açısından stratejik bir bölge olan Kızıldeniz kıyıları boyunca maddi çıkarlarını da gözettiğini göstermektedir. Avrupalı güçlerin yükselişi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun ulaştığı çok geniş sınırlar imparatorluğun 19. yüzyılda yıkılmaya başlamasında etkili olmuştur. Avrupalı güçler, Osmanlı topraklarını almaya başladıkları halde imparatorluk, hala askeri güç yollayarak Somali'yi korumaya devam

etmiştir ve sonunda orada bir askeri üs kurmaya karar vermiş ve bazen daha fazla çatışmayı engellemek için antlaşma yapma yolunu seçmiştir. Daha sonraları, İngiliz sömürge kuvvetleri, Mısır ve Doğu Afrika'nın yanı sıra Afrika sahili gibi İmparatorluk topraklarını işgal ederek Osmanlı ile olan antlaşmayı bozmuştur. Afrika'daki kargaşa ve parçalanma sırasında Somali'de bulunan limanlar da alınmıştı ve ardından kıtanın bölünmesini öngören Berlin Batı Afrika Konferansı tertip edilmiştir. İngiliz sömürge güçlerinin, Osmanlı tarafından kontrol edilen bölgeleri işgal etmesine rağmen, imparatorluk Avrupalılara karşı koruma isteyen Somali Müslümanlarını yalnız bırakmamıştır. Bu amaçla, Osmanlı İmparatorluğu Kızıldeniz, Hint Okyanusu bölgesi ve Somali bölgesini incelemesi için buralara temsilci göndermiştir. Akabinde Avrupalılara karşı koruyacağını ilan ettiği Doğu Afrika ve Mısır'da varlığını hissettirmeye başlamıştır. Daha sonraki zamanlarda ise imparatorluk, bölgeden askeri üssünü çektikten sonra Somali'yi her türlü tehlikeye karşı koruma ve de vergileri toplarken adaleti gözetme şartları ile Mısır'ın idaresine bırakmıştır (Demir, 2014: 262). Nihayetinde Osmanlı'nın Avrupalı güçlerden Somali'yi koruma çabaları Avrupalı sömürgecilerin Doğu Afrika ülkelerini hedefe koyduklarını göstermektedir. Buradan İtalyan sömürge güçlerinin Somali'yi 1885 yılında işgal ederek Osmanlı hâkimiyetini tehdit ettiği de anlaşılmaktadır. Bu nedenle, imparatorluk Hâriciye Nezâreti vasıtasıyla, Sultan'ın Somali bölgesindeki konumunu tanıyan antlaşmaya rağmen İngiliz sömürgecilerin Somali kıyısını işgal etmesinin hatırlatılması ve bunun protesto edilmesi kararını almıştır. İmparatorluk artık Avrupalılarla barışçıl yollardan iletişim kurmayı tercih etmektedir ve bu da kendi yıkılışını hızlandırmış ve Somalili Müslümanların daha fazla zarar görmelerine yol açmıştır. Bununla beraber, Somali'nin İslam adına halifenin otoritesi altında İmparatorluğun toprağı olduğu konusunda ısrar etmektedir. Osmanlı'nın Somali'yle olan bağı sadece tarihe dayanmamakta, dini unsurlar aradaki iletişimde odak noktasını oluşturmaktadır. Daha İtalyan işgali bertaraf edilmeden, tüm sömürge güçleri gibi ana hedefi Kızıldeniz olan Fransız sömürge güçleri diğer bir Somali bölgesini aynı yıl içerisinde işgal etmiştir. Bunun üzerine Fransa'daki Osmanlı Sefâreti, İmparatorluk topraklarının işgalini protesto etmiştir. Bâbîâli, problemleri çözmek için barışçıl yolları kullanmaya başlamıştır çünkü çok geniş hâkimiyet alanlarına ve Sultanlık için bir tehdit haline gelen Avrupalılarla aynı teknolojik, ekonomik ve askeri kapasiteye sahip olmasına rağmen, bu bölgeleri etkili biçimde kontrol edecek ya da bunları dış düşmanlara karşı koruyacak gücü yitirmiştir. Bütün bu açıklamalar, imparatorluğun Somali ve Osmanlı hâkimiyetindeki Afrika'nın diğer bölgelerine olan ilgisini doğrulamaktadır. Bu açıdan, Osmanlı İmparatorluğu'nun bu bölgelere, özellikle Somali'yle olan bağlantısının esas amacı Portekiz, İtalyan, Fransızlarla beraber İngiliz sömürgeci güçleri gibi Avrupalılara karşı bölge

Müslümanlarını korumak olmuştur. Ayrıca, Osmanlı sömürgeci devletlerin tehdidi altındaki Kızıldeniz sahası ve Hint Okyanusu kıyısı gibi ticaret alanlarındaki Müslümanları korumayı amaçlamıştır. Örneğin Ahmet Kavas (2006: 48), *Osmanlı-Afrika İlişkileri* adlı eserinde Afrika kıtasındaki Müslümanların, özellikle de Kuzey Doğu ve Güney Doğudakilerin Hint Okyanusu kıyısı ve Kızıldeniz etrafındaki bu bölgeleri, uzun mesafe ticareti için birbirleriyle etkileşime geçmek amacıyla kullandıklarını belirtmektedir. 19. ve 20. yüzyıllarda imparatorluk, Hristiyanlar ve Yahudilerle ilgili, özellikle de Rumların 1821'deki ayaklanması nedeniyle iç sorunlarla karşılaşmıştır. Ayrıca, Balkanlar, Kırım ve Kafkaslardaki Müslümanları öldürmeye başlayan Ermeni nüfusu ayrılık ve de özgürlük istemişlerdir. Ortaya çıkan durum, Osmanlı İmparatorluğu'nun, Somali gibi Afrika bölgeleriyle olan bağının azalmasına ve dolayısıyla buraları imparatorluğun ana meselesi olarak görememesine yol açmıştır. Böylece İmparatorluk kendi iç meselelerini çözme ve Almanya, Fransa, İngiltere, Avusturya ve Rusya gibi Avrupa devletleri karşısında konumunu koruma çabasına girmiştir. Osmanlı, bölgedeki ticari alanları ve iş ortaklıklarını, İslamın yayılışı esas meselesi olmak üzere takip etmeye devam etmiştir. Sonuç olarak, imparatorluk, 20. yüzyıla kadar, yıkılışına yol açan Birinci Dünya Savaşı süresince, Afrika ve Somali bölgesinde varlığını sürdürmüştür. Bu safha, Somali'nin odak noktasında olduğu, Türkiye ve Afrika ilişkilerinin ilk safhası olarak belirlenmiştir ve dönem iki taraf arasında iyi ilişkilerin olduğu bir dönem olarak tanımlanmıştır (Özkan, 2014: 71; Demir, 2014: 262-263; Tandoğan, 2013: 150-151; Shinn, 2015:5; Genç&Tekin, 2014: 5). Birinci Dünya Savaşı'nda, 1914-1918 yılları arasında, Osmanlı'nın hızla güç kaybetmesi sonrasında, Afrika kıtasının Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altındaki bölgeleri, Avrupalı sömürgeci güçlerin, özellikle de Fransa ve İngiltere'nin hâkimiyetine geçmiştir. Genelde imparatorluk, kuzeyden ve güneyden olduğu kadar, Orta Afrika'dan da hacca giden Müslümanları korumaya gayret etmiştir.

Bu girizgahtan sonra Somali'yi vaka incelemesi olarak düşündüğümüzde, Türkiye ve Afrika arasındaki etkileşimin ikinci safhasını; Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923 yılında kuruluşundan 1998 yılı arası evre oluşturmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışı ve Cumhuriyet'in ilanından hemen sonra, Afrika'daki Türk Elçiliği Etiyopya'da yer almıştır. Türkiye barışı tesis edebilecek ve aynı zamanda imparatorluğun yıkılışına neden olan problemlerin tekrarını engelleyecek eğitimli bir diplomat kadrosu oluşturmaya başlamış, bu durum, Cumhuriyet'in İkinci Dünya Savaşı'na doğrudan olarak dâhil olmasının önüne geçilmesinde etkili olmuştur. Hedef kendi modernize askeri kuvvetlerini oluşturmak ve aynı zamanda Avrupa ile Rusya arasında denge kurmak olmuştur. Bu dönemde, Türkiye-Afrika

ilişkilerindeki yoğunluk bir derece düşmüştür çünkü Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinde, yeni Türk hükümeti Batı modernleşmesine dayalı seküler bir devlet olmayı amaçlayan farklı bir politikayla ortaya çıkmıştır. Türkiye, Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünü getiren çekişmelerin önüne geçmek için, kendi bölgesini oluşturmaya başlamış, tarafsız bir devlet olmuş ve böylece Afrika'dan çekilmiştir (Karagül&Arslan, 2013: 24). Buna ek olarak Cumhuriyet Türkiye'si, savaşın galipleri ile yeni ilişkiler kurmayı amaçlamıştır ve bu sayede, kendi bölgesinde etkin olabilecek, anlaşmazlıkların üstesinden gelebileceğini öngörmüştür. 1939-1945 yılları arasında, Cumhuriyet Türkiye'si ekonomik, politik ve askeri kapasite açısından zayıf olduğundan halen sömürgecilerin hakimiyeti altındaki, Somali gibi eski Osmanlı toprakları ile yeniden bağ kuracak yeterli imkana sahip bulunmamaktaydı. Aynı zamanda, yeni Cumhuriyet herhangi bir savaşa dâhil olmak istemiyordu ve İnönü önderliğindeki hükümet, özellikle Batılı sistemlere dayalı farklı türdeki reformları yapmaya devam ederek otoriter bir şekilde hem yerel hem de dış politikayı kontrol etmekteydi. Bu nedenle, bu süreç Türkiye'nin bakışının Batıya çevrildiği yılları kapsamaktadır, sonuç olarak Güneyle etkileşim ciddi oranda azalmıştır. Buna rağmen, Türkiye'nin hala Afrika'yla bazı bağlarının olması dikkate değer bir öneme sahiptir. 1950'lerde Türkiye sömürgeleşmenin karşısında yer almış, Afrika'nın Avrupa işgalinden bağımsızlığını kazanmasını desteklemiştir ve yakın zamandaki çıkarlarına bağlı olarak Portekiz gibi sömürgeci güçlerin Afrika'yı terk etmek istememesine rağmen kıtayla ilişkilerini güçlendirmiştir. Bu durum, Somali ve diğer bölgelerdeki Afrikalıları sömürgecilere karşı korumayı hedefleyen Osmanlı İmparatorluğu politikalarının bir devamı olarak görülmüştür (Özkan, 2014: 72). Sonrasında Türkiye, bir NATO üyesi olarak, kıtadaki organizasyonların misyonları yoluyla, Angola gibi ülkeler üzerinde Afrika'daki barışı koruma ve barışı tesis etme ve Soğuk Savaş sırasında Komünizm'in yayılmasını önleme çalışmalarına dâhil olmuştur. Bu çift kutuplu zamanda Türkiye'nin Afrikalılarla entegrasyona yönelik dış politikasını genişletmek için sınırlı sayıda seçeneklerinin var olduğu görülmektedir, tek pozitif seçeneğin Batıyla ittifak kurarak güvenliği sağlamak olduğu değerlendirilmiştir (Afacan, 2013: 47). Aynı zamanda, Türkiye Batıyla bağ kurmayı seçerek zayıf ülkelerin süper güçlerden bağımsız hareket edebildiklerini göstermek istemiştir ve Batı ittifakı da küçük ve orta büyüklükteki devletlerin, özellikle Afrikalıların, bağımsızlıklarına saygı duyduğu için, bu Türkiye açısından iyi bir seçenek olarak görülmüştür. Buna ilaveten, bu dönem çift kutuplu sistem altında ABD'nin müttefikleri ile beraber komünist perspektiflere sahip SSCB ve müttefiklerine karşı rekabet halinde olduğu bir dönem olmuştur. Bu nedenle bu dönem, Türkiye'nin komünist tehdidin yayılmasına karşı ayakta kalabilmek için ABD ile beraber

olarak güvenlik meselelerine yoğunlaşma dönemidir ki bu dönemde Afrika ile ilişkiler, ikinci derece önceliğe sahip olmuştur.

Daha sonra, 1960 ve 80'lerde, Türkiye ve ABD liderliğindeki Batılı müttefikleri arasında, Kıbrıs'taki varlığa ilişkin anlaşmazlıklar çıkmıştır. Bu anlaşmazlık, İnönü liderliğindeki Türk devletinin, gayrimüslim güçler tarafından zulmedilen Müslüman Türkleri korumak amacıyla Kuzey Kıbrıs'a asker göndererek müdahale etmeye karar vermesi üzerine yaşanmıştır. Bu durumda Türkiye, Birleşmiş Milletler'de destek bulmak amacıyla yeni dostlara ihtiyaç duymuş ve çözüm Afrikalılarla yeniden entegrasyon başlatmak olmuştur. Dönemin Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın Tunus'u 1968'de ziyareti, bu yönde atılan ilk ciddi adımlardandır. Kıtayla daha fazla bağlantı kurmak için Türkiye, ayrıca, Bağlantısızlar Hareketi içerisinde yer alan Afrika ülkelerinde yeni elçilikler açmıştır. Türkiye, Afrika meseleleriyle ilgili çok aktif olmasa da, Somali Ankara'da 1979 yılında elçiliğini açmış, bu da Osmanlı'dan kaynaklanan tarihi arkaplan nedeniyle Türkiye'nin Somalililer için çok önemli olduğunu göstermiştir (Özkan ve Orakçı, 2015: 345; Afacan, 2013: 48). Kıbrıs Meselesi, Türk dış politikasında ana ve baskın bir mesele olmuştur. Bu durum Türkiye'nin tek merkezli dış politikaya eğiliminin azalmasına kadar sürmüştür ve bu da Türkiye'nin Afrikalılarla sürekli ve güçlü ilişkileri bir şekilde yeniden kurması için ana sebebi teşkil etmiştir. Bu dönemde, Türkiye Batı'dan bir ölçüde uzaklaşmış, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleri ile ticaret anlamında ilişkilerini geliştirmiş ve Kıbrıs Sorunu için destek arayışı içine girmiştir, çok boyutlu ve aynı zamanda çeşitliliğe sahip dış politikaya yönelmeye karar vermiştir. Bunun bir örneği Mısır'la 1966 yılında imzalanan ticaret anlaşmasıdır. Bir süre sonra, Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle yeniden entegrasyonunu aktif hale getirme çabaları, ülkede huzursuzluğa yol açan 1970'lerdeki askeri müdahaleye bağlı olarak Türk devletinde gerçekleşen değişiklikler sonucu yavaşlamıştır. Ayrıca, Türkiye'nin Afrika'yla ilişkileri 1970'lerde, İslam Konferansı Örgütü, Filistin ve İsrail gibi meselelerde bazı Müslüman Afrika ülkelerinin Türkiye ile işbirliğinde bulunmasıyla kendini göstermiştir. Bu döneme kadar, Türkiye Cumhuriyeti Afrika'yla ilgili konulara fazla ilgi göstermemiştir, bu nedenle Afrika sadece televizyondaki açlık, sıtma ve AIDS gibi hastalıklar ile beraber yoksulluk görüntüleriyle tanınmıştır. AK Parti hükümetinden önce akademisyenler ve devlet çevrelerinden Afrika'yla ilgili yeterli bilgi sağlanamamıştır, sadece küresel tarih bağlamında bilgi mevcuttur (Özkan&Akgün, 2010: 532). 1980'deki askeri darbeden sonra 1983 yılında başa gelen Turgut Özal liderliğindeki yeni hükümet Türk dış politikasını "yayılmacılık politikası" üzerine kurmaya başlamıştır. Bu dönem küreselleşmenin hızlandığı bir dönem olduğundan Özal,

Türkiye ekonomisinin yükselişini görmek/göstermek istemiştir. Bu nedenle, bu politikanın uygulandığını görmek için, mal ve hizmetlerin akışına izin verecek şekilde Türk sınırlarını açarak korumacı dış politikayı bırakma kararı aldı ki bu durum da Türk küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin mallarını bu bölgelere ihraç etmelerine yol açtı. Bu nedenle, Özal hükümeti Afrika da dâhil olmak üzere ekonomik imkânları hedefleyerek herkesle entegre olmayı, hesaplanmış riskleri almayı ve yeni seçeneklerle beraber yeni alternatifleri de araştırmayı planlamıştır. Böylece Batıya bağımlılıktan, birbirine bağımlı, İslam dünyası ve bütün Doğu ülkeleri dâhil tüm dünyayla karşılıklı bağlantılı bir ittifaka doğru yeniden yapılanma gerçekleşmişti. Bu dönem 1990'larda Soğuk Savaş'ın sona erdiği bir döneme denk gelmektedir ve o tarihlerde Türkiye, Afrikalılarla olan etkileşimde yavaşlamanın görüldüğü neredeyse on yıllık bir koalisyon hükümetleri dönemine girmiştir. Bu koalisyon hükümetleri, ülkelerinin dış politikasını genişletmek yerine kendi politik meselelerini çözmeye dayalı kısa dönemli ve 13 kez başbakan değişikliğinin yaşandığı hükümetlerdir ve dolayısıyla ciddi anlaşmazlıklara sebep olmuşlardır. Bu parçalı dönem sessiz darbe olarak adlandırılan 1998 müdahalesi ile sona ermiş, böylece Afrika 1998'lerin ortalarına kadar Türkiye'nin gündeminde uzun süre yer alamamıştır (Afacan, 2013: 48). Sessiz darbeden sonra, Dışişleri Bakanlığı'nı İsmail Cem'in yaptığı yeni hükümet, 1998'de Cem tarafından Afrika Eylem Planı olarak isimlendirilen yeni bir politikanın da yer aldığı çok boyutlu bir dış politika başlatmıştır. Bu plan, Türkiye ve Afrika arasında ekonomik, politik, ticari ve de kültürel faaliyetler gibi farklı unsurlar için bir yol haritası ön görmüştür. Plan, Afrika ülkelerinde yeni elçilikler açmayı, politik ve ticari bağlantıları geliştirme niyetini taşımıştır. Ülkede kutuplaşmanın, ekonomik problemlerin ve Kürt sorununun aynı anda ortaya çıkması, siyasi figürleri iç baskıyı azaltmak amaçlı açılımlar yapmaya yönelmiş ve bu faktörler, eylem planına giden yolda ana ekseni oluşturmuştur. Diğer yandan, Avrupa Birliği'nin (AB) 1997'de, Lüksemburg Zirvesinde, Türkiye'yi üye ülkeler listesine almama kararı Türk siyasetini başka bir yol haritasına itmiştir. Bu planların sonuçlarına, 2000'lerdeki ekonomik krizi doğuran ve koalisyon hükümetlerinden kaynaklanan politik istikrarsızlık gibi farklı şatlara bağlı olarak ulaşılamamıştır. Daha sonra ise plan, Afrika yılı olarak tanımlanan 2005 yılında uygulanmak üzere rafa kaldırılmıştır (Karagül&Arslan, 2013: 21-22). Bu dönem, Somali'nin ana konuyu oluşturduğu, Türkiye ve Afrika ilişkilerinin üçüncü safhasıdır.

Sonuç olarak, Türkiye'nin Afrika ile özellikle de Somali ile alakasının 16. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu döneminde başladığı görülmektedir. O zamanlarda, Afrika kıtasıyla iletişime geçmeden Türkiye'yi yeniden kurmayı amaçlayan Türkiye Cumhuriyeti'nin

1923'teki kuruluşundan sonra azalan karşılıklı ilişkiler aktif durumdaydı. Türkiye, sadece süper güç olan Batı ile ilişki kurmaya karar vermişti ve ana meselesi güvenlik ve ekonomik konular olduğundan Afrika ile ilişkilerini yavaşlatmıştı. Sonuç olarak, Türkiye'nin yeniden iletişime geçmesinin, Soğuk Savaş sonrası iç ve dış problemlerini çözmek amacıyla yeni dostlar arayışına girmesi ile başladığı gözlenmektedir.

2.2. Somali'nin Politik ve Sosyal Yapısı

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışından sonra, 1905'ten beri İtalyan Somalisi olarak bilinen Somali, Kızıldeniz'e hâkim olmak isteyen İtalya'nın hâkimiyetinde kalmış ve sonunda İtalya, İkinci Dünya Savaşı'nda yenildikten sonra bölgeyi kaybetmiştir. Ayrıca, Somali'nin Kuzey bölgesi İngiliz sömürge hâkimiyetinde kalmıştır. Bununla beraber, İtalya, Birleşmiş Milletler'in sömürge topraklarında kurduğu Vesayet Konseyi adına geri dönmüştür. Böylece demokratik özelliğe sahip barış içinde ve güvenli bir ortamın tesis edilmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle, İtalyan vesayet hükümeti, Trablusgarp'taki (Libya'daki) rapora göre bağımsızlığı canlandırmak ve demokrasiyi kurmak için Somali'de 1 Nisan 1950'de göreve başlamıştır. Ayrıca, İngiliz sömürge yönetimi Somali'ye 1960 Mayıs'ında, iki bölgeyi birleştirerek özgürlük vermiş, Somali Cumhuriyeti kurularak ilk seçim gerçekleşmiş ve de Aden Abdullah Osman Daar (1908-2007) seçilmiştir. Somali Demokratik Hükümeti, Daar liderliğinde 1967'ye kadar devam etmiş, fakat gelecek seçimde yenilince yeni başkan Abdirashid Ali Shermarke (1919-1969) başa geçmiştir. Ancak Somali demokratik gücü, Muhammed Siad Barre liderliğindeki Büyük İhtilal Konseyi'nin 1969'da gerçekleştirilen ve Sharmarke'nin suikasta uğradığı kanlı ihtilale kadar sürmüştür. İhtilali gerçekleştirenler birbiriyle çatışan gruplardan faydalanmış ve daha sonra, Soğuk Savaş sırasında hem SSCB hemde ABD'nin desteğini alan tarafsız bir ülke olmuştur, ancak sonrasında bilhassa 1970'lerde sadece Sovyetler Birliği ile bağ kurmuştur. Bu nedenle, 1974'te SSCB ve Somali karşılıklı işbirliği anlaşması imzalamış, Sovyetler, Somali'nin dönüşümü, modern bir ülke olabilmesi için askeri mühimmat, eğitim sistemi, sağlık hizmetleri ve kültürel unsurlar temin ederek Barre hükümetine yardıma başlamıştır (Lewis, 2003: 221-222, 347). 1960'lı yıllar Afrika ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanma yılları olmuştur. Somali, uluslararası güçler tarafından, görev değişiminin özgür ve adil seçimlerle demokratik ortamda oluşturulduğu, Afrikalılar için bir demokrasi modeli olarak görülmüştür. 1969 ihtilali, Somali milli anayasası ve parlamentoyla beraber siyasi partileri askıya almış ve Somali topraklarındaki demokrasi sona ermiştir. Barre ve hükümeti, Sovyetler Birliği'nin desteğiyle çok fazla güç kazandıktan sonra bölgeye askeri kuvvetleri göndererek Ogaden'i geri almak istediği sırada Etiyopya, bu bölgeyi kontrol

etmekteydi. Sovyetler, ani bir şekilde Etiyopya'nın tarafında yer almış ve sonunda Barre'nin ordusu, yerel grupların muhalefeti sonucu yenilmiştir. Kabilelerin oluşturduğu gruplar, Etiyopya'ya sürgüne gönderilmiş, orada yeniden organize olmuşlardır ve 1982'de yeniden askeri hükümete karşı harekete geçmiş ancak yenilmişlerdir. Çünkü Somali Hükümeti, İtalya ve ABD'den, jeopolitik amaçlarla destek almıştır ve Barre bu sayede bölgesel istikrarı sağlamıştır. Askeri yönetime karşı olan diğer kabile grupları Kenya gibi yerlerde organize olmuşlardır ve hükümet muhalif grupları, terörist gruplar olarak adlandırmaya karar vermiştir. Bu kabile grupları birleşerek ülkede iç savaşa neden olmuşlar ve sonunda Muhammed Siad Barre ve hükümeti kanlı bir savaşla yıkılmıştır. Böylece askeri hükümet sona ermiştir ama Ali Mahdi Muhammed'i Somali'nin yeni başkanı olarak ilan eden Birleşik Somali Meclisi olarak bilinen ihtilalcilerin yönetimi altında yeni bir iç savaş dönemi başlamıştır. 1991 yılında, New York Times'a göre, bu seçim bir kabileye dayalı olarak gerçekleştiğinden iç savaşa katılan diğer kabileler bu durumdan memnun olmamışlardır. Siad Barre'nin anti-demokratik hükümeti Somali'yi, organize olmuş kabile gruplarının onu devirdiği 1991'in sonuna kadar neredeyse yirmi bir yıl yönetmiştir. Somalililerin hemen hemen % 75'i kırsal bölgelerde yaşamakta ve çiftçilikle uğraşmaktadır, kalanlar ise şehirlerde yaşamaktadır. Toplumda bu tür bir bölünme farklılıklara neden olmaktadır. Somali'nin politik ve sosyal yapısı, Barre hükümeti devrildiğinden beri kabile sisteminin yönetimi altındadır ve bu kabile grupları, halen kabilenin büyüklerinin belirlediği geleneksel kodları kullanarak, Somali'nin politik atmosferini kontrol etmektedir. Birleşmiş Milletler Somali Kalkınma Programı'na göre, kabileciliğe dayalı politik atmosferin rekabetçi ortamı ülkenin barış ve güvenliğini etkilemektedir. Her bir kabile kendi tarafının güç sahibi olması için savaşmış ve şiddetli anlaşmazlıklardan dolayı Somali'deki iç savaş bugüne kadar sürmüştür. Somali askeri hükümetin devrilmesinden sonra işlevini yerine getiren bir hükümete sahip olamamıştır, zayıf devlet kurumları ile yönetilmiştir ve yerel, bölgesel ve uluslararası toplumun Somali'nin barışçıl ve istikrarlı bir hale getirme çabaları başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 2003'te Cenova'da dünyada özgürlüğü alınanlar üzerine hazırlanmış 'Birleşmiş Milletler İnsanlık Hakları' raporu, Somalililer ortak etnisiteyi, kültürü ve dini paylaştıkları halde, azınlıklar hala anlaşmazlıklar nedeniyle politik ve sosyal alandaki çeşitli meselelerin dışında bırakılmaktadırlar. Azınlıktaki kabilelerin, ırkçılık, ayrımcılık, baskıya maruz kalmaları ve yönetimden mahrum edilmeleri yoluyla ikinci sınıf olarak değerlendirilmeleri, sosyal hizmetlerin yokluğuna bağlı olarak açlık, hastalıklar gibi çok sayıda sosyal probleme neden olmaktadır. Diğer yandan, Somali kabilecilik sistemi, hükümetin planları dışında kalan meselelerde kabileler beraberce karar verdikleri zaman sosyal güvenliği sağlamaktadır.

Kabileler arasında anlaşmazlıkların iç savaş olarak devam etmesi 1990'lardan beri sivil katliamlara yol açmıştır. Hem bölgesel hem de uluslararası toplulukların Somali sorununu çözüme girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bölgeyle ilgili yapılan analizlere göre; Etiyopya, Cibuti ve Kenya gibi komşu ülkeler, 1991'de askeri hükümetin devrilmesinden beri Somali'deki kabilelerin uzlaşması için çeşitli görüşmeler organize etmektedirler. Cibuti'deki arabuluculuğun başarısız olmasından sonra, Birleşmiş Milletler liderliğindeki uluslararası toplum 1993'te Etiyopya'da Somalili grupları kapsayan başka bir arabuluculuk organize etmiştir ve beraberce uluslararası topluluğun nezaretinde kavgayı sonlandırma konusunda uzlaşmışlardır. Daha fazla sivilin ölümü, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin otoritesi altında, Somalililer için barışın tesisleriyle beraber barışın korunması yönünde, Birleşmiş Milletler'i ilk uluslararası müdahale olarak adlandırılan bir harekâta yöneltmiştir. Birleşmiş Milletler Halkla İlişkiler Departmanı (DPI, 2003) bağımsız Somali devletine yapılan dış müdahalenin²⁴, Nisan 1992'den beri, Birleşmiş Milletler Somali Operasyonu (UNOSOM) olarak adlandırıldığını ifade etmektedir. UNOSOM'un misyonu insani yardımın, Mogadişu ve Somali'nin güney bölgesi gibi ihtilafli bölgelere ulaşmasını sağlamak olmuştur. Ayrıca, Birleşmiş Milletler Somali'de savaşa yol açan gruplara silah satışına ambargo çağrısı yapma şeklinde bir çözüm uygulamıştır. Ayrıca, UNOSOM 1 ateşkesin, sivillerin hayatlarının tehlikede olmaması için izlenmesini temin etmek amacını taşımıştır. Bununla beraber, Somali'deki ilk Birleşmiş Milletler Heyeti eleştirilmiştir çünkü katılımcılar çatışmayı durdurmak için değil kendi çıkarları için çaba harcıyorlar gibi bir durum sergilemişlerdir. Yani bazı katılımcılar bazı gruplara silah satışına devam etmektedirler ve sonuçta sadece insani yardımın akışını korumaktadırlar, bu arada insani yardımlar bazen hedeflenen gruplara gitmemekte silahlı grupların eline geçmektedir. Dolayısıyla 2003'te durumun daha kötüye gittiğini gören UNDPİ, ABD'nin deklare ettiği Somali'deki tek taraflı ve birleşik görev kuvveti misyonu ile barış ve güvenliğin yeniden tesis edilmesinin hedeflendiğini ifade etmiştir. Kısa bir süre içerisinde Birleşik Devletler Görev Kuvveti, misyonu Birleşmiş Milletler'e bırakmış ve 1993'te farklı Birleşmiş Milletler üyesi ülkelerden askeri güçlerle beraber polis kuvvetlerinin de dâhil olduğu, İkinci Birleşmiş Milletler Somali Operasyonunu (UNOSOM II) gerçekleştirmiştir. Birleşmiş Milletler Halkla İlişkiler Departmanı'nın ikinci Birleşmiş Milletler Somali Operasyonu hakkındaki raporu (2003) misyonun Somali'deki barışı tesis etme ve barışı koruma amaçları ile beraber her bir çatışma alanına ulaşma amacını da taşıdığını da göstermektedir. Buna ilaveten, bu misyon çatışmayı önlemek için bütün grupları silahsızlandırmayı, arabuluculuk görüşmeleri yapmayı amaçlamıştır böylece tarafların barış görüşmeleri yoluyla bir anlaşmaya varması

düşünülmüştür ve ayrıca limanlar, havalimanları ve sosyal hizmetlerin sağlanması potansiyeli olan bütün bölgeleri ulaşma amacı da hedeflenmiştir. Bununla beraber, ikinci Birleşmiş Milletler Somali Operasyonu da başarılı olamamış, bir süre sonra, 1995 yılında Somali'deki grupların bitmeyen savaşı nedeniyle, bütün birliklerin çekilmesi Somalililere açlık ve ölüm getirmiştir. Normalde, bir ülkede savaş, çatışma olduğunda insanlar arasında daha fazla bölünmeye neden olmaktadır. Somali örneğinde, ülkedeki UNOSOM misyonu iç savaşın devamı ile beraber, el-Kaide ve eş-Şebâb gibi terörist grupların oluşmasına yol açmıştır. Bu grupların amaçları Somali'de İslami kurallara dayalı bir düzeni kurmakla beraber Somali'de barışı korumaya çalışan Kenya gibi komşu ülkeler ve Dünyadaki her ülkeyle mücadele etmek olmuştur. Terörizm ile mücadele küresel bir misyon olduğundan ABD, Etiyopya ve Kenya'ya Somali'deki aşırılıkçı gruplarla savaşmaları için askeri ve mali destek vereceğini açıklamıştır. Etiyopya ordusu Somali'de uzun süre kalmadığından, Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi olarak bilinen Afrika Birliği organı AMISOM isimli birleşik bir askeri güç oluşturmaya karar vermiştir. 2007'de oluşturulan bu gücün amacı, Batılı ülkelere alınan mali ve askeri destek ile Somali'de barışı korumak ve teröristlerle mücadele etmek olmuştur. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından yetkilendirilen ve seçilmiş mevcut hükümet ile devlet kurumlarını oluşturmak üzere çalışan bu güç, eş-Şebâb'ı engelleyip yok etmeyi amaçlamıştır. AMISOM raporu ve resmi websitesi (amisom-au.org), AMISOM içerisinde askeri gücü olan ülkelerin Kenya, Burundi, Cibuti, Etiyopya ve Uganda olduğunu göstermektedir. Ayrıca AMISOM'da polis gücü bulunduran ülkeler Gana, Nijerya, Kenya, Uganda ile beraber Sierra Leone'dir. AMISOM Somali'de barışı korumaya devam etmektedir ancak halen Kenya birliklerinin Somali'den ayrılmasında ısrar ederek Kenya'daki farklı tarafları bombalayan eş-Şebâb nedeniyle sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Buna ilaveten, eş-Şebâb oteller, konutlar, parlamento ile beraber Türkiye gibi elçilikleri bombalamaya ve aynı zamanda sivillerle beraber devlet yetkilileri ve politikacıları öldürmeye devam etmektedir. Daha önce, AMISOM kampını bombalayıp çok sayıda Kenyalı askerin ölümüne ve ayrıca Somali'deki güvenlik problemi nedeniyle komşu ülkelere ve Akdeniz üzerinden Avrupa ülkelerine giden Somalili mültecilerin sayısının artmasına neden olmuşlardır. Genel olarak, hem bölgesel hem de uluslararası topluluklar, hem yumuşak hem de sert tedbirler uygulayarak Somali'deki barış ve güvenliği sağlamak amacıyla anlaşmazlıkları bir derece azaltmayı başarmışlardır ancak diğer yandan Somali'deki huzursuzluk günümüze kadar devam etmiştir. Eş-Şebâb, şer'î hukuka göre yönetilen bir devlet tesis etme ve batılı devletlerin destekçilerini bertaraf etme sloganıyla sadece Somali'de değil birçok Doğu Afrika bölgesinde günden güne yayılarak büyümeye devam etmiştir. Somali etkili bir merkezi

hükümete sahip olmadığından birliğini sağlayamamış, yabancı yardımı ve hizmetlerinden yoksun kalmış ve iç savaş yaşayan, doğal afetlere ve salgın hastalıklara maruz kalan aciz bir devlet olarak kalmıştır. 2011'den beri Somali'nin problemlerini çözmek için, Türk hükümeti ve sivil toplumu nezdinde yeni girişimlerde bulunulmuştur. Bu girişimler barışı, güvenliği geri getirmeyi ve Somalilileri kalkındırmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle gelecek bölüm Somali'nin vaka incelemesinin konusu olacağı, Türkiye ve Afrika ilişkilerindeki üçüncü safhaya işaret etmektedir ve bu tezin odak noktasıdır.

2.3 Türkiye-Afrika Güncel İlişkileri ve Somali'de Bulunan Kurumlar

Türkiye, Osmanlı döneminde Afrika'da aktif olarak yer aldı ancak Cumhuriyet'in ilanından 1990'lara kadar kıtaya her hangi bir ilgi alaka göstermedi. Toplumsal meseleler, kıtlık ve fakirlik gibi Afrika'nın sorunlarına rağmen, Türkiye Afrika ile bağlantı kurmaya 2005 yılı itibariyle resmen karar verdi. Bu son zamanlarda bölgedeki artan önemi ile gelecekte yükselişte olan alanlar, ekonomi ve enerji dönüşümü açısından potansiyel barındırmasından ötürüydü (Özkan, 2012: 113-133). Türkiye'nin Afrika açılımı, Afrika ile olan ilişkilerin tekrar başlatılmasına işaret ediyordu. Türkiye'nin Afrika ile olan münasebetlerinin yeni dönemi 1998 yılında Başbakanlığı esnasında Mesut Yılmaz önderliğinde planlandı ve dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem tarafından bir "Eylem Planı" ile organize edildi. Türkiye'nin Afrikalılar ile olan ilişkilerinin arka planı, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girişinin ertelenmesinin hemen akabinde yapıldı. Çünkü Avrupa Birliği, yaklaşık 80 milyon nüfusu bulunan Türk insanına, çalışma imkânı ve potansiyel ticaret işbirliği demekti. Ayrıca Kıbrıs Meselesi, 1960'lardan bu yana Türkiye'nin Yunanistan ile çatışmada olduğu ve adanın kuzey bölümüne müdahil olmasına yol açan bir sorundu; bu da Türkiye'nin Afrika'da olma planları arasındaki unsurlardan biriydi. Her iki ülke de kendi çıkarını korumak adına birbirini askeri güç kullanma ile tehdit etti fakat Yunanistan ile Türkiye ilişkileri Kıbrıs'ın Kuzey Kıbrıs ve Güney Kıbrıs olarak ayrılması üzerine tekrar tesis edildi. Yunanistan Makaryos rejimine karşı bir darbe başlattı ve karşılığında Türkiye, Ada'nın kontrolünün Atina'da olmasını engellemek için duruma müdahil oldu (Gürkaynak&Taner, 2004: 49). Nitekim mesele Birleşmiş Milletler'e taşındı ve Türkiye'nin mesele ile ilgili oy kazanması için Afrika'nın desteğine ihtiyaç duyuluyordu. Buna ilave olarak, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin daimi olmayan bir parçası olma niyeti, Afrika ülkelerinin desteğini gerektiriyordu, bu sebepten ötürü Afrika'da var olma planı 1998 yılında bir odak noktasına dönüştü (Demir, 2014: 264-267). Eylem planı, siyasi hileler ve ekonomik kriz gibi iç sorunlardan ötürü planlanan süre zarfında başlatılamadı ve nihayetinde Adalet ve Kalkınma

Partisi (AK Parti) ile yeni hükümetin iktidara gelmesi ile başlatılmış oldu. 2002’den önce var olan Cumhuriyet zamanında Türk dış politikası, revizyonizm, güç dengesi, statüko, ilham, oportünizm ve Batıcılık temeli üzerine kurulmuştu. Türkiye’yi batı ülkelerine Avrupa ve Amerika gibi modelleri temel alarak daha uygar ve gelişmiş bir ülke olarak yeniden inşa etme Mustafa Kemal Atatürk rejiminin bir hedefiydi. Ayrıca bu prensipler sekülerizm, vatandaşlık, barışçıl dış politika temelli ulus devlet inşası ve tek kültür merkezinde bir modernitenin ve batı kültürünün bir parçası olan Türkiye ulus inşasını hedeflemiştir. 2002 yılında iktidara gelen AK Parti hükümeti yeni dış politikasını özgürlük ve güvenliği dengeleme, komşularıyla sıfır sorun, uzlaşmacı pro-aktif barışçıl diplomasi ve sorunları çözüme yumuşak güç üzerine kurdu. Bu bağlamda ekonomik işbirliği, karşılıklı dayanışma, kültürel bir arada varoluş ve çoğulculuk, küresel meselelerde ve dış ülkelerdeki aktivitelerinde aktif katılımlarında karşılıklı çıkara dayalı ritmik diplomasi hedeflenmiştir (Kamal, 2016: 63-68). İlişkileri dizayn eden o dönemden, Türkiye hükümetinin Afrikalılarla ekonomik, sosyal, siyasi, kültürel ve iş konuları açısından yakın bağlar kurmayı amaçlayan 2005 yılındaki “Afrika Yılı”nın ilan edildiği döneme gelindi. (Özkan, 2014: 25; Akpınar, 2013: 740). Ham madde ihtiyacı duyan, üretim mal ve hizmetlerini pazara ihraç etmek isteyen Türk muhafazakâr iş gruplarının artışından ötürü ekonomik sahada daha fazla fırsat bulmak için yollar arayan bir sürece evrildi. Buna ek olarak Türkiye güvenlik dışında daha fazla konuda, komşularla sıfır sorun yaşayan, yurtdışı, bölgede ve dünyada barışı amaçlayan, dost ülke sayısını artırmaya çalışan, çok boyutlu bir istikamete odaklanan dış politika genişlemesini hedefledi. Pınar Akpınar “Türkiye’nin Somali’deki Barış İnşası: İnsani Diplomasinin Limitleri” yazısında Türkiye’nin Afrika açılımında, ekonomik entegrasyonunu geliştirmeyi, Afrika’daki uluslararası rolünü güçlendirmeyi ve uluslararası siyasette konumunu kolaylaştırmayı önceliğini ifade eder. Dolayısıyla, Akpınar’ın yorumundaki iki durum bu konuyla ilgilidir: ülkenin gelişimi çoğunlukla ekonomik gelişiminden ötürü olmuştur; çok daha fazla ham madde geliştirmek ve ürün satmak için pazar gereklidir. Yeni dış politika inisiyatifi daha önceleri güvenlik politikası sebebiyle göz ardı edilen bu alanlarda yeni diplomatik ofisler açmayı; sosyo-kültürel değişim uygulamaları ile ticari ve iş anlaşmalarını imzalamayı ihtiva etmiştir. Türkiye’nin Afrika açılımı, Türkiye’nin Afrika’da daha fazla bulunan ham maddelere olan ihtiyacını ve Afrika’ya işlenmiş ürünlerini ihraç ederek pazarını geliştirme olanağını da göstermiş oldu. Buna ilave olarak, insani diplomasi ile Türkiye Afrika kıtasının karşılaştığı farklı sıkıntıların Türkiye’nin katkıları ile çözülebileceğini temin ederek, küresel siyasette kendini tanıtabilirdi. Türkiye’nin Afrika açılımı, ekonomik alanda yükselişe işaret eden bölgesel kalkınmaya da yol açtı ve süreç, Soğuk Savaş döneminden sonra Türk dış politikasında yeni bir dönemi başlattı (Özkan

&Orakçı, 2015: 343-344). Özkan ve Akgün'ün ifade ettiği üzere (2010: 538) Türkiye'nin Afrika açılımını 2007 yılında AK Parti hükümeti, İstanbul'da ilk defa düzenlenen "en az gelişmiş ülkeler zirvesi"ne ev sahipliği yaparak, Türkiye'nin Afrika'ya olan ilgisini ve desteğini göstermiştir. Yirmi milyon dolar kalkınma yardımı yapılmış ve üç yıl boyunca AIDS salgını ile savaşmak için üç milyon dolar daha verileceği taahhüt edilmiştir. Ankara tarafından Afrika'ya nüfuz etmek için atılan diğer adımlar ise çeşitli uluslararası kurumlar içinde kıta ülkeleri ile irtibatları artırmak, Birleşmiş Milletler'in ekonomik ve teknik yardım programlarına destek vermektir. Türkiye ayrıca Afrikalı bakanları ve teknik seviyede uzmanları Türkiye'ye davet etti. Afrika kalkınma bankasına donör ülke olmasının yanında Afrika ihracat-ithalat bankasına da üye oldu. Son olarak ise karşılıklı çıkar ve kalkınma için ticareti ve iş bağlantılarını genişletmek adına Ankara, bazı iş gezileri ve iş konseyleri tertip etti (Soner&İbrahim, 2013: 28). 2005 yılı itibariyle Türkiye Afrika Birliği'nde gözlemci ülke statüsü kazandı ve 2008 yılında düzenlenen Afrika zirvesinde Afrika Birliği (AfB) Türkiye'yi Afrika ülkelerinin stratejik ortağı olarak ilan etti. Bununla beraber, Türkiye bir Afrika ülkesinin, Dışişleri Bakanlığı üzerinden iki taraflı bir anlaşmayla (Türkiye'yi) stratejik ortak olarak belirlediği takdirde; orada bir büyükelçilik açılacağını ve akabinde bu ülkenin Türk Hava Yolları güzergâhına ekleneceğini ilan etti. Ayrıca ülkenin ekonomisiyle Türkiye'nin küresel konumu arasında bağlantı kurulabilir ve iki ülke arasında ilişkilerin daha da yükseltilmesi için Dışişleri Bakanlığı stratejik partner ülkeyle vize meselesinde kolaylık tesis edilmesi için görüşmeler gerçekleştirebilirdi. Diğer yandan Doğu Afrika Topluluğu (EAC) ve Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) gibi Afrika'nın bazı alt-bölgesel teşkilatları diplomatik olarak yetkilendirildi ve akredite edildi. Bunun sonucunda, Türkiye'nin Afrika'ya olan angajmanı Afrika Kalkınma Bankası'nı da içeren Hükümetlerarası Kalkınma Otoritesi (IGAD)'nin bir üyesi olmasıyla devam etti. Türkiye'nin Afrika'ya olan angajmanında, uygulamada, daha fazla ülkeye açılan elçiliklerle, özellikle de Sahraaltı Afrika ülkelerine açılan elçiliklerle kıtadaki aktif varoluşun artırılması hedeflenmiştir. Örnek olarak 2009 yılından günümüze Ankara, Afrika'da çok sayıda büyükelçilik açmıştır. (Afacan, 2013: 51; Akpınar, 2013: 739). Türkiye ve Afrika'nın yer aldığı herhangi bir etkileşim, karşılıklı çıkar için ekonomik, siyasi, sosyal, ticari ve kültürel işbirliklerini tesis etmek adına doğrudan hükümet-hükümet irtibatını, iş gruplarını, sivil toplumu, sivil toplum kuruluşlarını ihtiva etmiştir. Bundan dolayı, angajman sadece Müslüman ülkelerle sınırlı olmadığından Türkiye'nin Afrika kıtasındaki misyonunu göstermek için genel bir gösterege sayılabilir ve Türkiye'nin sadece Müslüman Afrikalılarla angaje olmayı hedeflediğini düşünenlere bir cevap niteliği taşıyabilir (Davutoğlu, 2008: 83; Sözen, 2010: 116-117; Günay, 2011).

Afrikalılarla yakın ilişkiler kurmayı temin etmek için Türkiye 2008 yılında Afrikalıları davet ederek kıta ile bağların tesis edilmesinde başka bir adım olan bir zirve gerçekleştirdi. Alpaslan Özerdem “Afrika’da Yükselen Barış İnşası Aktörü Türkiye” başlıklı makalesinde Türkiye kıtada yeni bir aktör olduğu halde ekonomik, sosyal ve kültürel yönleriyle etki alanını genişlettiğini ifade etmiştir. Bu tezin vaka incelemesi olarak ele alınan Somali örneği, tüm yönleriyle Türkiye ve Afrika ilişkilerindeki aksiyonlara işaret eder. Bunun izleri, 1991 yılında Türkiye’nin ilk Birleşmiş Milletler Somali Operasyonu UNOSOM ve ikincisi UNOSOM II’ye katılması ile General Çevik Bir’in bu BM görevinin 2.’sine kuvvet komutanı olarak atanmasına kadar varabilir. Bundan başka, Türkiye o zaman Somali problemi ile ilgili Birleşmiş Milletler sponsorluğunda bir konferansa ev sahipliği yapmış, 2010 yılında Sahraaltı Afrika’ındaki sıkıntılarla baş etmek için Türk halkı büyük meblağlarda maddi destek sağlamıştır. Türkiye’nin Somali’deki angajmanı kıtlık krizinin olduğu 2011 yılı itibarıyla, Ankara’nın İslam İşbirliği Teşkilatı’nın (İİT) bakanlar düzeyinde İstanbul’da düzenlenen toplantıya acil olarak çağırılmaya karar vermesiyle daha aktif olmaya başlamıştır. Acil konferansın amacı birçok insanın ölümüne sebep olan ve olumsuz sonuçlar doğuran Somali’deki krizi tartışmaktı (Shinn, 2015: 8-9). Bu adım Somali kıtlık krizinin resmi olarak açıklanmasından ve Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ın problemi çözmek için müdahil olmaya karar vermesinden çok kısa bir süre sonra gerçekleşmiştir. Bundan dolayı Erdoğan, 2011 yılı Ağustos ayında bazı bakanlar, kültürel aktörler, iş gruplarının temsilcileri ile beraber Somalililer için gıda, kıyafet, ilaç gibi yardım malzemeleri taşıyan iki kargo uçağının da bulunduğu Somali’deki Mogadişu şehrini ziyaret eden heyete başkanlık etti. Erdoğan’ın Somali’deki planlarından biri, Somali federal hükümeti ile ülkenin eğitim sistemini iyileştirmek üzere 49 yıllık bir anlaşma imzalayarak sosyal hizmet düzeyini geliştirmektir. Türkiye o zamandan beri insani yardım ve barışı tesis etmek için Sahraaltı Afrika ülkeleri Sudan, Somali ve Eritre’de en önemli ve etkili aktör oldu. Her yabancı ülkenin Afrikalılara destek sağlama konusunda farklı yöntemleri bulunmaktadır. Sözgelimi Çin için bu yöntem, Afrika projelerine sponsor olup tarım, maden ile altyapıların inşası gibi farklı sektörlere kredi verip, yatırım yapmaktır. Türkiye ise Somali’nin ekonomisi ve yardımlarının geliştirilmesinde hâkim bir güce dönüşmüştür. Türkiye’nin bu desteği yeni ve modern Somali için devlet inşası, siyasi inşa ve bunun yanında da sosyal inşa olarak da genişlemiştir. Bu da Türkiye’yi Afrika’da daha etkin bir hale getirmiş ve küresel bir siyasi aktör olmasına zemin hazırlamıştır (Özkan, 2013: 139-147). Türkiye’nin Somali’deki ilgisini tanımlamak güç olsa da gerçek şu ki; jeopolitik ilgi, aynı sosyal, kültürel ve Osmanlı İmparatorluğu’nun Afrika’daki misyonundan gelen dini yönler gibi farklı sebeplerden oluşmuştur. Ayrıca,

Türkiye'nin Afrika'nın bütün ülkelerinde geniş ticaret ilgisi ve bu yüzden de Ankara'nın yeni kazandığı güvende ve küresel güçlüklerle mücadele etmede duyduğu istekten bahsedilebilir (Özerdem, 2013). Bu şunu kanıtlanmaktadır ki Türkiye'nin, Somali'deki insani müdahalesine rağmen özellikle ekonomi ve iş imkanları açısından daha fazla Afrika ülkesine angaje olmak için bir kök teşkil edeceği görünmektedir.

Afrika ülkelerinden gelen güven, Sudan, Kenya, Nijer ve Kamerun gibi ülkelerle enerji antlaşmaları vesilesiyle iki taraflı bağların tesis edilmesine yol açtı. Doğal kaynaklar, altyapı inşaatları ve su sondajı gibi farklı sektörlerde Türkiye ve Sahraaltı Afrika ülkelerinde yatırım antlaşmaları imzalandı. Çok uzun süredir kıtada hâkim olan batılıların aksine, 2011'den bu yana yapılan insani yardımlar vesilesiyle, Türkiye Afrikalıların kalplerini kazandı ve karşılıklı işbirliği kıtadaki her ülke tarafından olumlu bir şekilde karşılandı. Bu durum, Türkiye'nin Afrika ülkelerine nüfuz etmesine karşın, aynı zamanda bölgede tanınmaya yönelik olan ilgisini gösterdi ve küresel düzende meşru bir aktör olduğuna işaret etti. Örneğin, çatışma içindeki Sahraaltı Afrika ülkelerinde Türkiye insani yardım faaliyetleri dışında da faaliyetler gerçekleştirdi. Barış tesisi çabaları altyapı, eğitim, tıbbi yardım, dini yardımlar ve güvenlik gibi alanları kapsadı. Ayrıca son dönemde bir Türk firması 20 yıl boyunca Mogadişu havaalanının yeniden inşası ve bakımı ile ilgili olan ihaleyi kazandı (Oğuzlu&Parlar Dal, 2013: 628, Shinn, 2015: 10-11). Bu durum Davutoğlu'nun vurguladığı üzere, Ankara'nın Soğuk Savaş dönemlerinde Batı'nın yörüngesindeyken sonrasında kanat devlet olmaktan çıkarak kendi rotasını çizen bir devlet olmasıyla açıklanabilir.

Türkiye'nin Somali insani yardım diplomasisi durumu, Afrika'daki nüfuzunun nasıl ülkenin küresel ve bölgesel aktör konumunda bulunma niyetine dönüştüğünü göstermiştir. Bunun açık bir ifadesi Türkiye'nin Somali'deki faaliyetlerinin sadece ilgi kazanmak adına değil aynı zamanda uluslararası sorunları çözmeye diğer süper güçlerle işbirliği içinde olmaya istekli olan Türkiye'nin küresel bir aktöre nasıl dönüştüğünü dünyaya gösteren bir örnek olması anlamına gelmektedir.

Uzun bir dönemdir güven ve başarı ile kendi kalkınmasıyla alakadar olan Türkiye, Somali gibi sorunlarla karşı karşıya olan ülkelere de insani yardımın her türlüüne odaklanmaya başlamıştır. Bu durum 2005'te Türkiye'nin ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel yönden işbirliği niyetine girdiği ve Afrika ülkelerine öncelik veren yeni dış politikasının bir sonucuydu. Bu plan, Birleşmiş Milletler ile birlikte En Az Gelişmiş Ülkeler'in (EAGÜ) özellikle de Sahraaltı Afrika'sındaki ülkelerin karşılıklı çıkarları çerçevesinde ticareti artırarak durumlarını rahatlatmayı hedefliyordu. Türkiye'nin karşılıklı çıkar çerçevesinde Afrikalılar ile

olan işbirliği; dünyaya, aşırı eşitsizliklerle tahammül etmede aynı ortak değer ve hedeflere sahip olunmaz ise evrensel olunamayacağını göstermiştir. Diğer yandan, David Shinn ve Davutoğlu'nun yazıları ifade ettiğimiz bu hipoteze, İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT), NATO zirvesi gibi uluslararası organizasyonlara ev sahipliği yaparak, Afrika Birliği'nin gözlemci ülkesi olarak nasıl küresel bir aktör olduğunun gördüğü saygıyla Türkiye'nin edindiği menfaate örnek teşkil etmektedir. Aynı zamanda Türkiye'nin statüsü, Somali'de barışı tesis etme ve barışı sürdürme gibi çabalarıyla küresel seviyede artmıştır. Bu çabalar, Somali polisinin ve askeri personelinin eğitimi ile onlara askeri teçhizat temin edilmesini beraberinde getirmiştir. Bu tablo Somalililerin, 2013 yılında Türk Büyükelçiliğini bombalayan ve 3 kişiyi öldüren eş-Şebâb gibi tehdit barındıran terörist gruplarla mücadele etmesinde kapasitesini artırmasını sağlamıştır. 2014 yılındaki başka bir olayda 3 inşaat işçisi yaralanmış; Erdoğan'ın Ocak 2015'de ülkeyi ziyaret sürecinde eş-Şebâb'ın gerçekleştirdiği iddia edilen terör saldırısında Türk heyetinin de bulunduğu otelin önünde bir aracın patlatıldığı intihar saldırısında en az 3 kişi hayatını kaybetmişti. Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın ikinci ziyareti, Türkiye'nin tehlikeli durumda bulunan bölgeye olan angajmanına ilave olarak, Somali problemlerinin çözümüne kendisini nasıl adadığını göstermiştir. Mehmet Özkan ve Serhat Orakçı'nın Somali'deki Türkiye varlığının bir değerlendirmesi olan "Perspektif: Afrika'daki Siyasi Bir Aktör Olarak Türkiye" yazısında (s. 343) şu görüşler ifade edilmiştir: "25 Ocak 2015'de Türkiye'nin yardımıyla bir hastane inşa edilmesi de dâhil birçok projeyi başlatmak ve hükümet ile görüşmelerde bulunmak üzere Erdoğan Mogadişu'ya döndü. Türkiye'nin projelerinin birçoğunun da bulunduğu Mogadişu'da Erdoğan kişisel olarak oldukça popüler görünüyordu." 2012'de Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Türkiye'nin, Somalilere siyasi istikrarı sağlamak adına, askeri yardım tedarik etmeye istekli olduğunu beyan etti. Böylece Somali askeriyesinin tekrar yapılandırılması hedeflenerek yaklaşık dokuz milyon dolar sağlandı. Türk askeri akademisinde bulunun polis memurları ile askeri yetkililerinin Somali'ye gönderilerek eğitim almaları sağlandı. Somali'de barışın inşası okullar, hastaneler, cami, yol ve Mogadişu'daki havaalanı gibi altyapıların Türk firmaları tarafından inşası ve diğer sektörlerdeki yatırımlar ile beraber gerçekleşti. Türkiye'nin Somali'deki varlığı, özellikle Ankara'nın ülkedeki çatışmaların çözümü için gösterdiği kayda değer siyasi ilgiyi yansıtmaktadır (Özkan, 2014: 93-97, Shinn, 2015: 9).

Ayrıca Türkiye, Somali halkının ülkeyi inşasında bütün bir süreçte bir araya gelmesi için çalışmıştır. 2015 yılında Mogadişu'daki Somali Merkez Yönetimi Başkanı ve Somaliland Başkanı'nın İstanbul'daki müzakereler için davet edilmeleri ve ülkenin kalkınması adına

farklılıkların kaldırılması amacıyla süreç gerçekleştirilmiştir. Güvenlik, korsanlık ve yasadışı avlanma gibi başlıklar altında 8 farklı oturum gerçekleştirildiği bilinmektedir ve Türkiye iki tarafın da anlaşmazlıklarını gidermek için arabuluculuk yapmıştır. Aynı zamanda Ankara Somali'nin geleceğini müzakere etmek üzere farklı alanlarda konferanslar tertip etmiştir. Örneğin 2012 yılında İstanbul'da daha da kalkınmış bir Somali'nin siyasi geçişi için “Somali'nin Geleceğini Hazırlamak: 2015 Hedefleri” başlığıyla bir konferans düzenlemiştir. Konferansın odak noktası, Somali'yi demokratik bir sürece yönlendirecek yollar bulmak ve akabinde Somali halkının hayatını dönüştürebilecek güçlü demokratik bir hükümet oluşturmaktır. Bu, devlet kurumları aracılığıyla, yeni Somali'yi eşitlik, birlik ve beraberlik, tüm Somaliler için adaleti tesis etmek üzere kuvvetler ayrımını temin etmek adına demokratik olarak seçilmiş üyelerle güçlü bir parlamento inşa ederek olacaktır. Su, enerji, ulaşım ve ırkçılık gibi konuların da müzakere edildiği konferansa yaklaşık 51 ülke, 11 bölgesel teşkilat ve uluslararası kuruluş iştirak etti. Geniş çerçevede Türkiye'nin Somali'deki nüfuzu, gelecekte tüm kıtayı kapsayacak olan ilgisinin Somali üzerinden bir dışavurumu gibiydi. Eş zamanlı olarak Türkiye, Afrika siyasetini tamamlama hedefinde, insani yardım, diplomasi ve ticari kalkınma gibi bağları kullanarak, yeni bir aktör olarak varoluşunu desteklemeye ve artırmayı hedeflemiştir. Bunların yanında, Türkiye Hükümeti'nin dini politikası, Somali'de ve bölgenin diğer yerlerindeki Afrika öğrencilerine yardım ve burs adıyla diğer STK'larla birlikte devletin din işleri kurumu olan 'Diyanet' ile varlığını meşrulaştırmaktır.

Somali'nin tekrar inşası planları ve Afrika'daki angajmanında başarılı olma ile ilgili Mehmet Özkan şunu ifade etmiştir: “Türkiye'nin Somali'deki varoluşu ile beraber Türkiye, Somali politikasını aşağıdaki gibi şekillendirmeye karar verdiğini göstermiştir. İlk politika, Somalileri açıklıktan ve açlığa bağlı hastalıklardan korumak maksadıyla 2011'deki kıtlığın baş göstermesinden itibaren süratli bir şekilde insani yardımı temin etmek üzerine tesis edildi. Bu politika, krizle baş etmek için gıda, ilaç ve diğer gereken şeyleri yoğun olarak temin ederek uygulandı. Akabinde Türkiye'nin bölgedeki krizle mücadelesindeki politikası, Somali'deki kalkınmanın güçlendirilmesi oldu. Savaşın yerle bir ettiği, zarar görmüş sosyal hizmet alanlarını yeniden yapılandırarak ve Somali halkının hayatını geliştirecek daha fazla altyapı inşa etme noktasında gerek devletle gerekse sivil toplum kuruluşlarını kullanarak farklı programlar hayata geçirildi. Ayrıca Türkiye, politik olarak Somalililerin ihracat ve ithalatta dünya ile kolayca irtibat kurmasına ve iş yapabilme imkânını hedefleyerek, Türk Hava Yolları'nın Türkiye'den Mogadişu'ya doğrudan uçuşlar başlatması kararını aldı. Buna ilave olarak Türkiye'nin Somali devletinin tekrardan inşası niyeti, insanların hayatını

geliştirmedeki rolünü artıracığı politikasını ihtiva etmekteydi. Demokrasi ve inşayı geliştirerek daha güçlü bir Somali'yi, ülkenin kalkınmasında yabancı aktörlerin müdahil olmadığı, kendisinin bir aktör olarak kendi kararlarını vereceği tam bağımsız bir ülke yapacaktı. Türkiye'nin Somali ile ilgili bir diğer politikası ise; sert güç kullanmadan ve Ankara hükümetinin çatışan tarafları uzlaştırması ile ülkedeki iç barışı sürdürmeyi temin etmeye odaklanmaktı. Bu, kalkınmanın ve devleti yeniden inşa etmenin kargaşa içinde bulunan bölgelerde başarılı olunamayacağından ve ancak iç barışın sağlanmasından sonra diğer politikaların kısa süre zarfında kolayca yerine getirilebilecek olmasından kaynaklanıyordu.

Somali'yi yeniden birleştirerek; Somali halkı kendi problemlerini kolay yoldan çözmeye muvaffak olabilirdi. Türkiye'nin Somali'nin problemlerini tek başına çözmesi zor olacağından ötürü, Türkiye ülkenin içinde bulunduğu zor durumdan rahat bir duruma geçişini temin etmede işbirliği kurulacak diğer uluslararası aktörlerin davetine odaklandı. Bir örnek olarak; Somali'nin Müslüman ülke olmasından ötürü İslam İşbirliği Teşkilatı'nın yaptığı konferans gibi Türkiye Somali'deki krizle baş etmeyi müzakere etmek üzere farklı türde konferanslar tertip etti. Ayrıca Türkiye, krizi Sahraaltı ülkelerini inşaya katkıda bulunmaya istekli olan ülkelere ulaşılması için en güçlü küresel aktör olan Birleşmiş Milletler'e de taşımıştı. Devlet inşası politikası, Somali'nin kendi halkının ülkesi için çalışarak, hastaneler ve su hizmetleri gibi diğer sosyal hizmetlerin yeniden yapılandırılarak insan kapasitesinin artırılması ile beraber gelmektedir. Uygulanan politikayı temin etmek adına Türkiye 2011 yılından itibaren Somalili öğrencileri Türkiye'deki lise ve üniversitelere getirerek burs sağlama ve mezun olduktan sonra ülkelere dönerek devlet kurumlarında uzman olarak çalışmasına imkân verme kararını aldı. Bu süreç ayrıca Somali'deki diğer öğrencilerin eğitimlerine devam etme fırsatı bulabilmeleri adına yeni okullar inşa edilmesini içermekteydi. Nihai Türkiye politikası, Somali topraklarında çalışan Türk işçilerin güvenliği ve bütün Somali'nin güvenliğine odaklanıyordu. Ülkede birçok aktör çalışma ve daha fazla yardım ulaştırma isteğinde bulunmasına rağmen, güvenlik kısıtlaması onların Somali'deki hayatın düzenini tekrar kurmaya engel olan temel bir unsur olarak karşılına çıkmaktaydı. Şeriat yasalarının inşası için mücadele ettiğini iddia eden eş-Şebâb'tan gelen tehdit; ülkedeki yabancıları öldürmeyi hedef alacak kadar temel bir problem teşkil ediyordu. Bu sebepten ötürü Türkiye'nin Somali halkı için barışı tesis etme ve güvenlik hedefleri, Somali askeri ve polisinin eğitilmesi projesinin yolunu açtı. Program Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) ve Polis Akademileri tarafından, tüm terörist gruplarından gelen tehditleri durdurabilmek ve

korsanlığa karşı koyabilmek için Somali topraklarında uygulandı. Tüm bu izah edilen politikalar; Türkiye'yi iç reformları ve yükselen ekonomik gücü sayesinde dünya çapında farklı ülkeler arasında barışı teşvik eden bir ülke olması hasebiyle mevcut küresel seviyesine getirmiştir. Bülent Aras "Insight Turkey (2009, 3: 11)"deki yazısında Türkiye'nin Afrikalılara olan angajmanı ile Soğuk Savaş döneminin nihayete ermesinden sonra yabancılaşmış ülke görüşlerinin silindiğini ifade etmiştir. Bunlara ilave olarak, Afrika'ya açılımı içeren yeni Türkiye dış politikası, yabancıların Türk kültürünü ve jeopolitiğini fark etmesine sebebiyet vermiştir. Ayrıca, dış politika oluşturma sürecinin tamamında yeni tutumlar takınılabilmesi ile Türk dış politika yapıcılarının ufkunu genişletmiştir. AK Parti hükümetinin yeni dış politikası Türkiye için hâkim bir rol biçme hedefi olarak değil fakat bütün bölgelerde dinamikleri de hesaba katarak barış ve güvenliğin temini ile farklı yerel, bölgesel ve evrensel problemleri kapsayıcı bir yaklaşımla çözmek olmuştur. Coğrafi açıdan da kanıtlandığı üzere, Türkiye eşsiz bir jeo-stratejik konumda bulunmaktadır. Bu yüzden Türkiye tek bir birleşik karaktere indirgenemeyecek birçok bölgesel kimlikte merkez bir ülke olarak tanımlanır. Türkiye tek bir bölgeye indirgenerek coğrafi ve kültürel olarak açıklanamaz. Çeşitli bölgesel kompozisyonu, Türkiye'ye eş zamanlı olarak birkaç bölgede hareket etme imkânı tanır. (Davutoğlu, 2008: 78). AK Parti hükümetinin gelişiyle Türk dış politikasının değişimi ve iş organizasyonları, sivil toplumu, aydınları, düşünce kuruluşlarını güçlendirecek bir şekilde dış politika yapma sürecinin tamamını içeren aktörlerin değişimi ile beraber geldi.

Bütün bu aktörlerin konuya dâhil edilmesi kararı, Türkiye'nin dış politika uygulamalarında avantaj sağladı. Türkiye'nin Somali politikası, bütün yönleriyle önceki Başbakan Erdoğan'ın Mogadişu ziyareti ve Somali'deki Türkiye varlığının inşa edilmesi, iki taraf ve bütün dünya arasındaki işbirliğini artırmış ve Somalilerin hayatındaki gelişimine yönelik bir kilometre taşı olmuştur. Aynı şekilde Somalili öğrencilere verilen burs ile su kanalları, hastaneler gibi sosyal hizmetlerin inşası, Somali'nin sürdürebilir kalkınmasını ve Somali halkının hayat standartlarını yukarıya çekmiştir. Türkiye'nin 2011 yılında Somali krizine yönelik temin ettiği insani yardım kendilerini kurtarmak adına özverisinden ötürü Somali halkının Türk insanına daha fazla şefkat ve sevgi göstermesine sebep olmuştur. Bununla beraber, Türkiye'nin Somali'ye yönelik güvenlik politikası, eş-Şebâb'ın faaliyetlerini belli bir ölçüye kadar zayıflatmıştır. Çünkü Türk işçilere yönelik saldırıların ve Somali'deki hareket alanlarının daraldığı görülmüştür. Somali askeri ve polisi, Türklerden gelen yardımla, gruplarla mücadele edebilir hale geldiler ve bugün Somalililer en azından kendilerini güvenilir eğitimli asker ve polislerinin güvencesi altında hissedebiliyorlar. Bugün

bütün Afrikalılar, Türkiye'nin Somali'deki çalışmalarını takdirle karşılamaktadır ve kıtanın Türkiye ile farklı projelerde karşılıklı kalkınma için çalışmasını istemektedirler. Bu yüzden Türkiye'nin Somali'deki angajmanı sadece ülke ile olan ilişkisini göstermekle kalmamış, aynı zamanda Afrika genişleme planında bir dönüm noktası olmuştur. Dolayısıyla Türkiye'nin yabancı bir ülkedeki başarısı, idareciler ve sivil toplum gibi diğer devlet harici aktörlerle birlikte çalışması ile küreselleşen dünyada bir ülkenin başarısını ülke içinde ayrıca öğretmiştir.

Türk sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra, Somali'yle olan ilişkileriyle ilgili olarak aşağıda bahsedilen ticari gruplar, hükümet dışı kuruluşlar, hükümetleri ve diğer devlet kurumlarıyla işbirliği içerisinde çalışarak, aşağıda açıklandığı gibi Sahraaltı ülkeye amaçlanan politikaların ve faaliyetlerin uygulanmasına yardımcı olmuştur:

2011 yılındaki krizden bu yana Somali'yle ilgili çalışan ilk Türk sivil toplum kuruluşu, İHH olmuştur. Vakıf, Somali'deki kıtlık krizi sırasında acil yardım sağlamaktan ve ülkede kalıcı faaliyetler gerçekleştirmekten sorumlu olmuştur. İHH'nın Somali'de yürüttüğü projelerden biri, gıda eksikliğinden kaçınmalarını mümkün kılacak zirai üretimi iyileştirmeleri için çiftçilere bağışta bulunmaktır. Vakıf ayrıca, dul veya yetim kalmış kişiler dâhil olmak üzere ihtiyaç sahiplerine, yoksulluktan kurtulup geçimlerini sağlayabilmeleri için inek gibi hayvanlar vererek, bu kişilere yardımcı olmaktadır. Kuraklık ve kıtlık sırasında Somali'ye giren ilk kuruluşlardan biri olan İHH, en düşük düzeydeki halkın bulunduğu köyler gibi en düşük bölgelerde faaliyet göstermiştir. Vakıf aynı zamanda, çeşitli köylerdeki düşük ekonomik düzeydeki kişilere yardımcı olabilecek çeşitli makineler sağlamaktadır. Bunlardan bazıları, kazı ve susam yağı presleme makineleri, at arabaları ve özellikle işsiz kadınlar için dikiş makineleridir. İHH'nın bu çalışmalarının amacı, kuraklık sırasında sulama sistemi yoluyla ve ayrıca Tarım Okulu kurmak suretiyle toplu üretimi artırmak için traktörler bağışlayarak, Somalililerin yabancı yardımlardan bağımsız büyümesini sağlamaktır. Mehmet Özkan'ın, Somali'de devam eden devlet binaları inşaatını değerlendirdiği yazısı, İHH'nin, şu sıralar Anadolu Eğitim merkezi ve yetimhanesi olarak bilinen bir yetimhane inşa ederek yetimlere yardım etmek gibi sosyal hizmetleri iyileştirmeye yönelik çalışmalar da yaptığını ortaya koymaktadır. Bu merkezde, çocuklara din derslerinin verildiği eğitim ve sağlık hizmetleri, cami, çocukların sağlık koşullarını iyileştirmeyi amaçlayan bir spor salonu ile yemek yemek ve uyumak için özel odalar mevcuttur. Hastalıklar veya savaş nedeniyle ebeveynlerini kaybetmiş çocuklar, bu programın tamamından ücretsiz faydalanabilmektedir. Öte yandan, vakıf, Somali'de hastalıkların önlenmesi için temiz su sağlamak amacıyla çok

sayıda su kanalı açarak su sorununu çözmeye yönelik çalışmalar yürütmektedir. Dolayısıyla, İHH genel olarak, ihtiyaç sahiplerinin hizmetine sunulan hastaneler ve sağlık merkezleri, seküler ve dini eğitimin verildiği okullar, Somali'nin çeşitli bölgelerindeki camiler ve çok sayıda konut ile tahrip edilen bölgeleri yeniden yapılandırmak için yeterli çabayı ortaya koymaktadır.

Somali'nin durumunu iyileştirmeye yönelik faaliyetler gösteren ikinci Türk kuruluşu, Somali dâhil olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerinde Türk hükümeti ve sivil toplum kuruluşlarının tüm çalışma ve sorunları bir arada inceleyen Kamu Diplomasisi Kurumu (KDK)'dur. Bu kuruluş, Türk halkının Somali'deki gerçekler hakkında bilgi sahibi olmasını ve böylece Somali halkına yardım etmelerini ve hükümetlerinin 2011 yılındaki kıtlık krizinden bu yana Somali'deki rolünden haberdar olmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Kuruluş, Somali'deki olayları Türkiye içinde ve dışında bildirme görevi üstlenerek, Somali krizinin başka yerlerde de bilinmesine ve Somali örneğinde Türkiye'nin Afrika'daki politikasının nasıl uygulandığını ortaya koymaktadır. Somalilere destek olmak için Türk halkından toplanan yardımlar, KDK tarafından Somali'ye yardım sürecinin tamamında Türk halkını temsilen sunulmuştur.

2011 yılından bu yana Somali krizine müdâhil olmuş Türk kuruluşlarından üçüncüsü Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı'dır (TİKA). Bu kurum, 1992 yılında Somali örneğinde olduğu gibi dünyanın çeşitli yerlerinde çeşitli felaketlerden etkilenen bölgelere Türkiye'den yardım sağlama politikasını belirlemek amacıyla 1992 yılında kurulmuştur. TİKA'nın temel amacı, Türkiye'nin tüm dünyada baskı gören halklarla dayanışma içinde olup ihtiyaç duydukları yardımı sağlamaktır. TİKA'nın misyonları gereğince Türkiye, başlangıçta Somali dâhil olmak üzere aynı kültür ve coğrafyayı paylaşan ülkelerle faaliyetlere başlamasına karşın, Orta Doğu ve Afrika gibi birçok bölgede yaşayan insanlara, dil, din, ırk farkı gözetmeksizin yardım elini uzatmıştır. TİKA, Somali'de Sahraaltı bölgesinin en büyük hastanesi olan bir hastane inşa etmiştir. Hastanede iç savaşta yaralananlara ve 2011 yılında birçok Somalilin hayatını kaybetmesine yol açan kıtlık ve kuraklık krizi sırasında farklı hastalıklara yakalanan Somalili çocuklara yardımcı olmak için çalışan yaklaşık doksan Türk doktor görev almaktadır. TİKA, hastane dışında, iş olanaklarını artırmak ve uzun süre birçok hastalıktan etkilenmiş Somalilerin sağlık durumunu iyileştirmek amacıyla Somalili gençleri eğitmek için programlar oluşturmuş ve spor merkezi projeleri hayata geçirmiştir. Kurum ayrıca, yetim ve engelli Somalilere yardım etmek amacıyla çeşitli grupların ihtiyaç duyduğu çeşitli ekipmanların sağlanmasına yardım etmekte ve temiz suyun olmadığı bölgelerde su

kuyuları açmaktadır (Özkan, 2014: 36-37; Genç&Tekin, 2014: 103-104). TİKA, ulaşım ve iletişim engelleri nedeniyle uluslararası kuruluşların çoğunun ulaşamadığı tüm yerel bölgelere ulaşması nedeniyle diğer kurumlardan farklıdır. Bu nedenle, TİKA'nın Somali'ye gelmesi, Somali halkının su, sağlık hizmetleri, eğitim ve yaşam koşullarını iyileştirebilecek diğer olanaklara erişebilmesi yönünden yerel halk için oldukça faydalı olmuştur. TİKA, bugün itibarıyla, Muammer Kaddafi'nin devrildiği günden bu yana iç savaş mağdurlarını kurtarmak için Libya'ya yaklaşık altı ton ilaç ve hastane malzemesi götürmüştür. İç savaşın etkisiyle, Libya, evlerin tahrip edilmesi gibi birçok sorunla karşı karşıya kalmış ve ardından yaşlılar, kadınlar ve çocuklar gibi masum siviller, tedavi ve diğer temel ihtiyaçların eksikliğinden etkilenmiştir. TİKA, Libya'nın tüberküloz gibi çeşitli hastalıklardan etkilenen halkına yardım edebilmesi için ilaç ve diğer hastane ekipmanları sağlamıştır.

2011 krizinden bu yana Somali halkının hayatını kurtarma çalışmaları yürütmüş diğer bir Türk kuruluşu da Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (AFAD)'dır. Bu kuruluş, kuraklık ve kıtlık krizi sırasında Somalililerin çektiği acıyı azaltmak için TİKA ve Bakanlıklar gibi diğer kurumlarla işbirliği içerisinde yaklaşık kırk ton gıda, giysi, tıbbi araç, su pompalama makinesi, ambulans ve ilaç göndermiştir. AFAD'a göre bu kuruluş, Somali'deki koşullara ilişkin farkındalık yaratmak amacıyla küresel bir kampanya düzenlemiş ve bunun sonucunda, Somali'de halkın yaşamını iyileştirmek için devlet binalarının inşa edilmesi gibi faaliyetlerde kullanılmak üzere büyük miktarda para toplamayı başarmıştır. Somali, ulaşım ağları, makineler ve kişisel giderler gibi alanlarda AFAD yardımlarından faydalanmıştır. Buna ek olarak AFAD, Somali'de yatırım yönünden de çeşitli projeler başlatmıştır. Bunlardan bir tanesi, farklı konularda Türkiye ve Somali arasında bağlantı kurarak bilgi edinmek için kablosuz telekomünikasyon ağlarının kurulmasıdır. AFAD ayrıca, Somali'nin kalkınmasını desteklemek için ülkede yeterli sayıda uzmanın mevcut olması için çeşitli Türk üniversitelerinde öğrenim gören Somalili öğrencilere maddi destek sağlamaktadır. Genel olarak, 2011 yazında kuraklık mağduru olan Somali halkına acil insani destek sağlayıp, ardından ülkeyi modernleştirmek için kalkınma projeleriyle yardımlarını sürdürerek öne çıkan AFAD, diğer Türk kurumlarıyla işbirliği içerisinde, Türkiye'nin Somali politikasını uygun bir biçimde uygulamıştır. Bu sayede Somali, bugün altyapı, temiz suya erişim, sağlık ve eğitim alanlarında daha iyiye gitmektedir.

Bununla birlikte Türk Kızılayı da bölgedeki insani yardımlarla ilgili raporlar hazırlayarak Somali'de önemli bir rol üstlenmiştir. Türk Kızılayı tarafından hazırlanan bir rapora göre, kurum kıtlıkla karşı karşıya kalan Somalililere altı milyon kilogram insani

yardım ve temizlik malzemesi göndermiştir. Bunun yanında, Türk Kızılayı, iç savaşta yerinden edilen Somalili grupları bir yerde toplayarak, onlara gerekli tüm temel ihtiyaçları için destek sağlamıştır. Savaşın olmadığı bir yere yerleşen bu kişiler, artık yeterli miktarda gıda alarak tarım alanlarına dönebilmekte ve yaşam koşullarını iyileştirebilmektedir (Özkan, 2014: 39-40). Türk Kızılayı, Somali'nin çatışma bölgelerinde çalışsa da, insanları çeşitli yaralanmalardan kurtarıp, onlara farklı alanlarda ihtiyaç duydukları her türlü yardımı sağlamaktadır.

2011 Somali kriziyle mücadeleye destek veren devlet kurumlarından biri de, mağdurların sağlık sorunlarına yoğunlaşan T.C. Sağlık Bakanlığı'dır. Türk doktorların çeşitli hastalıklardan etkilenen ve savaşta yaralanan kişilere tedavi sağlayabilmesi için bakanlık kararıyla Somali'de bir hastane inşa edilmiştir. Böylece, Somalililere ücretsiz veya uygun ücretlerle tedavi sağlanmıştır. Türkiye'nin Somali'de insani sorunlar olarak kıtlık ve salgın hastalıkları önleme politikası kapsamında iki Sahra hastanesi inşa edilmiştir. Böylece, T.C. Sağlık Bakanlığı, Somali Sağlık Bakanlığı ile işbirliği içerisinde, ülkede Somali halkını çeşitli alanlarda eğitmek için bir sağlık eğitim merkezi kurmuştur. Burada göreceklere eğitimle, Somalili doktor ve hemşireler, kadın ve çocuk hastalıklarıyla ilgili alanlarda ve yaralanmaların acil tedavisi alanında vatandaşlarına hizmet sağlayabilecektir. Türkiye'nin okul ve hastane gibi bina altyapıları, bu kurumlarda çalışan Türkler ve Somalililer için iş fırsatları ortaya çıkarmış ve böylece insani yardım, Türk kurumları için yatırım fırsatları ortaya çıkarmıştır. Türkiye içinde ve dışında İslam dinine ilişkin tüm meselelerle ilgilenen T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı da Somali kriziyle mücadelenin bir parçası olmuştur. Somali kıtlık krizi, tüm dünyada Müslümanların oruç tuttuğu Ramazan ayında meydana geldiğinden Diyanet, Müslüman Somali halkının dünyadaki diğer Müslümanlar gibi oruç tutabilmesini sağlamak için gerekli gıda gibi temel ihtiyaçları sağlamıştır. Mehmet Özkan da Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 2011 Somali krizine müdahalesinin Osmanlı İmparatorluğu'nun Somali dâhil olmak üzere Afrika'daki Müslüman ülkelere gönderdiği elçiliklere dayandığını ve dolayısıyla, buradaki yardımların Osmanlı geleneğinin sürdürülmesi olduğunu ifade etmiştir. Bu görüş, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin çok boyutlu politikasının bir aracı olarak dini, Afrikalılar üzerinde bir tür yumuşak güç olarak kullandığını kanıtlamaktadır. Bu kurum, AK Parti'nin politikasını yurtdışında uygulamak için devlet okullarındaki diğer öğrencilerle işbirliği yaparken devletin bir parçası gibi hareket etmektedir. Yine de bazen dini sorumluluklarını yerine getirmek için, örneğin, bini aşkın Somalili lise ve üniversite öğrencisinin 2012 yılında kalacak yer ve tüm temel ihtiyaçlarını karşılayarak maddi destek

sağlarken bağımsız bir organ gibi hareket etmektedir. Diyanet Vakfı, Türkiye'ye gelip din eğitimi alarak ülkelerinde imamlık ve öğretmenlik yapacak Afrikalı öğrencilere yalnızca gıda yardımı değil, aynı zamanda burs vermektedir. Bu durum, Somali krizi sırasında birçok Somalili öğrencinin çeşitli fakültelerde öğrenim görmek üzere Türkiye'ye getirilmesinde, bu öğrencilere kalacak yer ve harçlık verilmesinde ve Mogadişu'daki Türk hastanesinde hastalara sürekli gıda servisinin sağlanmasında gözlemlenmiştir. Somali ve diğer yabancı ülkelere gelen öğrencilere burs vererek yardım eden diğer bir kuruluş ise T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'dır (YTB). Bu grup, dünya genelindeki yabancı öğrencilere lise, üniversite, yüksek lisans ve doktora düzeyine kadar burslar sağlamaktadır. Türkiye'nin 2011 krizi sırasında Somali üzerindeki doğrudan yardım olarak adlandırılan politikasının bir parçası da, öğrenim görmek üzere Türkiye'ye getirilen Somalili lise ve üniversite öğrencilerine uzun ve kısa süreli amaçlarla burs verilmesidir. YTB Somalili öğrencilere burs vermekle kalmayıp, aynı zamanda Somali'de kalan öğrencilerin de kaliteli eğitime erişiminin olması için mevcut okul altyapısını yenileme görevi üstlenmiştir. Dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, ikinci ziyaretinde daha fazla Somalili öğrenciye burs verileceğini vaat etmiştir. Ardından, Başbakanın vaadini yerine getirmek için YTB yaklaşık 421 Somalili öğrenciye maddi destek sağlamış, 2014 yılında ise Türkiye'de eğitim göreceği ve Somali üniversitelerinde kalan 494 yüksek lisans ve doktora öğrencisine daha maddi destek sağlamıştır. İhtiyaç duyulan okul tesislerini sağlamadan önce, Mehmet Özkan (2014: 43) ve Muhammed Tandoğan "Afrika Açılımının Stratejik Paradigmaları" (2014) başlıklı yazısında bu kuruluşun mevcut üniversite sistemini temel alması için eğitim gibi çeşitli alanlarda araştırma yaptığını ve ardından da Somali'de bir araştırma yaptığını öne sürmüştür. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), ülkelerinin kalkınmasını geliştirmeleri için çeşitli alanlarda öğrenim gören daha fazla Afrikalı öğrenciye burs sağlamaktadır. Kurum, her yıl Türkiye'de öğrenim görmek isteyen öğrencilerin farklı başvuru koşullarıyla internet üzerinden başvuru yapabileceği burslar sağlamaktadır. Genel olarak, bu kısım Türkiye ile Somali arasındaki mevcut ilişkilerin açıklandığı son kısım olup, araştırma sorularını ve hipotezi yanıtlamak üzere bu tezin girişini belirleyecektir. Son olarak, 2005 yılında İstanbul'da bölgesel bir iş federasyonu tarafından bir sivil toplum kuruluşu olarak kurulan ve ardından ülke geneline yayılan Afrika'da Türk dış siyasetini uygulayan gruplar arasındadır. Türkiye'nin dünyadaki ekonomi çevreleriyle ve ayrıca Afrika ile ilişkilerini güçlendiren işadamlarını temsil eden Türkiye'nin Afrika ile ekonomik bağlarını güçlendirmek için çeşitli ticaret zirveleri düzenlemiştir. Mehmet Özkan ve Birol Akgün (2010: 539-540), Mayıs 2006'da Afrikalı ve Türk işadamları, uzmanlar ve bakanların

katılımıyla Mayıs 2006’da gerçekleştirilen ilk zirveyi bu organizasyonlara örnek vermektedir. İşadamlarının düzenlediği son zirve, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı (Ali Babacan) ile Türkiye ve Afrika’dan işadamlarının katılımıyla Mayıs 2008’de İstanbul’da düzenlenen zirve olmuştur. Tüm bu zirveler Türkiye’nin dikkatini Afrika’ya çekmekle kalmayıp, aynı zamanda her iki tarafa da birbirini anlayıp işbirliklerini iyileştirme fırsatı vermiştir. İş federasyonu’nun faaliyetleri Türk girişimciler için Afrika’ya yönelik fırsatları artırıp AK Parti’nin çok boyutlu dış politikasının ekonomi yoluyla uygulanmasına ön ayak olmuştur.

2.4. Türkiye ile Batı ve Asya Ülkeleri Arasında Afrika’ya İlgili Göstermesi Açısından Farklar

Çoğu Afrika ülkesi bağımsızlığını kazanmadan önce sömürgeci Avrupalı devletlerinin kontrolünde olmuş, ancak İkinci Dünya Savaşı’nın ardından Afrika ülkeleri Birleşmiş Milletler himayesine girmiştir. İlgili ülkelerin bağımsızlığını kazanmasına kadar, Afrika toprakları büyük güçlerin vesayetine bırakılmıştır. Bu nedenle, batı ülkelerinin Afrikalılarla etkileşimi sömürge amaçlı işgaller nedeniyle olurken, Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki etkileşim, Osmanlı’nın Afrika’daki Müslüman toplulukları Portekizliler gibi Avrupalıların işgallerine karşı korumasıyla olmuştur. Dolayısıyla, Batı-Afrika etkileşimi sömürgecilikle ilişkilendirilirken, Türkiye-Afrika ilişkileri önemli ölçüde tarihi dinsel bağlantılar ve karşılıklı çıkar dayalı ticaret ile ilişkili olmuştur. Türkiye’nin Afrika’daki faaliyetleri, stratejik çıkarlar dâhilinde diplomasi, ekonomi, ticaret, kültür ve eğitim üzerine kurulu olurken, bu faaliyetler her iki tarafın da birbirine yakın ve ortaya çıkan eko-sisteme kolayca uyum sağlayabilir olmasına olanak tanımıştır. Batı ve Asya’nın Afrika’da faaliyet gösterme biçimleri çoğunlukla dayatılan kültürel unsurlar olarak kendi sistemlerini yayma amacıyla yapılan siyasi ve ekonomik meseleler üzerine kuruludur. Batı’nın ekonomik hedefi Afrika kıtasında hammadde potansiyelini ele geçirmek ve Afrika’yı ürettikleri ürünler için pazar olarak kullanmaktır. Bu da, Batı ile Türkiye arasındaki farkı ortaya koyar. Ankara, Afrika ile karşılıklı çıkarlar gözetirken, Batılı ülkelerin yeni sömürgecilik anlayışını devam ettirmeyi amaçladığı gözlenmektedir. Ayrıca, çatışmaların etkisi altındaki Afrika ülkelerinde barış, insani yardım sağlamak ve Somali’de 2001 yılından bu yana yapıldığı gibi ülkeyi yeniden yapılandırmak, Türkiye’nin “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” politikasının odak noktasını oluşturmuştur. Batılı ülkelerin Afrika’yla etkileşimi askeri müdahale yoluyla kendilerine karşı olan liderlerin ortadan kaldırılması ve ardından doğal kaynakların sömürülmesi ve geride Libya’daki gibi iç savaşın bırakılması şeklinde olmuştur. Dolayısıyla, Batının Somali’de barış tesis etme ve sürdürme yöntemleri, kendi ülkelerinin çıkarlarına ve

yardımın ülkeye girişine yardım etmiştir. Türkiye tarafında ise Somali’de barışı tesis etme çalışmaları, güvenlik, eğitim, işgücü, sağlık, su ve altyapının iyileştirilmesini ve böylece Somalililerin durumunun iyileşmesini ve dolayısıyla Türkiye’nin Somali’de yaptığı harcamanın insanlık dışında bir amaca hizmet etmemesi söz konusudur. Ayrıca Türkiye, batının sömürgecilik döneminden bu yana yeterince bilgi sahibi olduğu Afrika’da Afrikalıları kendine çekmek için kendine özgü bir etkileşim yolu oluşturmaya çalışan yeni bir aktör olarak, kıtada Batı ülkelerine göre daha fazla kabul görmesini sağlamanın uygun bir yolunu bulacaktır. Bunun dışında, Türkiye’nin Somali’ye insani yardım getirme biçimi de Batı ülkelerinden farklıdır. Bu bağlamda Ankara, kırsal ve kentsel bölgelerin her düzeyinden insanların göz önünde bulundurulduğu uzun vadeli kalkınma projeleri gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Türkiye’nin insani yardımları kapsamında başarılı bir biçimde altyapı tesisleri, eğitim ve sağlık programları tesis edilmiştir. Batı ülkeleri ve diğer ülkelerden gelen yardımlar ise her zaman kamplar üzerinde ve özellikle de Mogadişu gibi büyük şehirlerin gıda, barınma ve ilaç ihtiyaçlarına yoğunlaşmış olup, altyapı tesislerinin geliştirilmesiyle ilgilenmemiştir.

Bunlara karşılık, Afrika’ya müdahale konusunda Batı ile Türkiye arasındaki benzerlikler, Türkiye’nin de AK Parti hükümetinin Filistin, Afganistan ve Suriye gibi Orta Doğu’daki Müslüman ülkeler ile Somali ve Sudan gibi Afrika’daki Müslüman devletlere yardım etmeye çalışarak dini unsurlarla işe başlamasıdır. Her iki ülkenin de Müslüman ülkesi olması, Türkiye’nin bölgedeki rolünü meşrulaştırmada önemli bir rol oynamış, böylece İslam, Afrika’nın Osmanlı geçmişinin devamı niteliğindeki Türklere ve iş etiklerine güvenmesini sağlamıştır. Bunun yanında Avrupalılar, misyonerlerin getirdiği Hristiyanlığı kullanarak Afrika’da sömürgeci egemenliklerini kurmuş ve dini, Afrikalılardan saygı görmek ve Afrikalıların kurallara uymasını sağlamak için bir strateji olarak kullanmıştır. Genel olarak, Mehmet Özkan, Türkiye’nin başarıyla hazırladığı yeni nesil, kendine yeten öğretmenlerle Somali’de ve diğer Afrika ülkelerinde eğitim sistemine nüfuz edileceğini ifade etmiştir. Bunun nedeni, Afrika’nın sosyal durumunun gidişatını yeniden şekillendiren ve değiştiren misyonerler yoluyla yürütülen 19. yüzyıl Avrupa sömürgeciliğine kıyasla eğitim yöntemlerini kullanma girişimidir. Türkiye aynı zamanda Somalili asker ve polisleri her türlü tehditle başa çıkabilmeleri için Türk akademilerinde ve Somali’de eğiterek Afrika’da barış ve güvenliğe katkıda bulunmak istemektedir. Ayrıca, Somaliland Başkanı ve Mogadişu merkezi hükümeti gibi çatışma içerisindeki grupların farklılıklarını bir kenara bırakıp Somali halkını birleştirmek, ülkelerinde barış ve güvenliği sağlamak için bir araya gelmeye çağırılmaktadır.

Türkiye başarılı olursa, Afrikalıların ekonomik ve siyasi istikrarını sağlamakla ilgilenen Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Fransa gibi ülkelerin konumuna geçecek ve böylece, Çin, Brezilya ve Hindistan gibi, temelde ekonomik çıkarlara yoğunlaşan BRICS ülkelerine rakip olabilecektir. Bu etkenlerin hepsi bir araya geldiğinde, Türkiye'nin Afrika kıtasındaki politikasının başarılı veya başarısız olması, gelecekte hem içeride, hem de algıda batılı ülkeler tarafından kabul veya ihmal edilmesine bağlı olacaktır.

Bu bölüm sona ererken, bu tezde, 2000'lerdeki gibi bir ekonomik krizin olup olmaması dâhil olmak üzere ülke içerisinde herhangi bir siyasi-sosyal değişimin olmaması durumunda, Türkiye'nin Afrika'daki faaliyetlerinin devam etmesi öngörülmektedir. Aynı bakış açısıyla Türkiye, Afrika'daki çeşitli konularda Batılı ülkelerle uyum içinde hareket ederken, Somali söz konusu olduğu sürece uzun vadeli potansiyeli artırmak için Afrika ile ilgili olarak Batı'nın güç stratejisini taklit edecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE TAVSİYELER

3.1. Araştırma Sorusunun Bulguları ve Hipotezler

İkincil kaynaklarla açıklanan verilerden yapılan çıkarımlardan sonra bu tez, Türkiye'nin Somali vakasını takip ederek Afrika ile iş ilişkisi kurma kararını nihai olarak açıklayabilecek faktörlerin birleşimini genel olarak ele almaktadır. Aşağıda detaylandırılacak bütün bu faktörler, "Türkiye'nin Afrika ülkelerinden vaka incelemesi Somali örneği çalışması aracılığıyla 2005'ten beri Afrika'da ne yaptığı" araştırma sorusunu hipotezlerin bulgularıyla cevaplamaktadır. Bütün araştırma soruları ve hipotezler, daha önceki araştırmacıların bu konuda bıraktığı bütün boşlukları doldurmayı amaçlamıştır. Bu tez Türkiye'nin dış politikasının lider değişimine bağlı olarak, farklı dış politikaların farklı bakış açılarıyla belirli bir hükümete uygun görünen haliyle, yerel düzeyde değiştiğini kabul etmektedir. Örneğin ulu önder Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923'ten sonraki hükümeti boyunca dış politika, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) yönetimi altında ekonomisini inşa etmede ve politik arenada büyük güçlerle işbirliği yapabilmesi için batı modeline göre modernleşme üzerine kurulmuştur. Bu sebeple ülke, Afrika kıtasıyla ilişkilerini kesip ekonomik ve politik çıkarlar için daha çok batıya konsantre olmuştur. Adnan Menderes'in ikinci döneminden 1980 askeri yönetimine kadar, komünist tehditin varlığından kaynaklanan güvenlik endişesinden dolayı Amerika Birleşik Devletleri'nin liderliğinde düzenli olarak batıya konsantre olmuştur. Türkiye'nin o zamanlarda yüzleştiği güvenlik meseleleri ve ekonomik zorluklar sebebiyle 1980 yılına kadar Türkiye'yi yöneten hiçbir lider Afrika ülkelerine yönelme şansı bulamamıştır. 1983'ten 1990'lara kadar Turgut Özal liderliğinde Türkiye'nin dış politikası, yeni gelişen yerel endüstrisini geliştirmek ve ekonomik fırsatlar için daha çok Asya, Doğu Avrupa ve Ortadoğu gibi alanlara belli bir boyuta kadar genişlemiştir. Özal hükümeti, ülkenin içinde ve dışındaki fırsatların geliştirilmesine problem yarattığı görülen aktörleri bertaraf etmiş, sonra da dış politikasını belirlerken sadece Dışişleri Bakanlığı ve Güvenlik Kurulu'na danışmaya başlamıştır. Buna bağlı olarak ülkedeki bütün grupları dengelemek için Osmanlıcılık, İslamcılık ve Liberalizm fikirlerini politikasına eklemiştir. Daha sonraki süreçte 1990'larda Türkiye birbirleri arasındaki yanlış anlaşılmalardan dolayı uzun sürmeyen koalisyon hükümetleriyle yönetilmiş, dolayısıyla dış politika ertelenmişti. Buna ek olarak takip eden dönem, Türkiye'nin sadece batıya dönük dış politikasını İslam dünyasına doğru genişleten Necmettin Erbakan liderliğindeydi. Erbakan'ın ana hedefi Müslümanları aşağılayan ve ayırıştırıcı Batılı sistemlere meydan okumak, tüm dünyadaki İslam ülkelerinin

birliği, ticaret fırsatlarını artırmak, sosyo-kültürel işbirliği ve İslâmiyet'i tüm dünyaya yaymaktı. Ancak onun dış politikası sessiz bir darbe yaparak Erbakan'ı istifa etmeye zorlayan üst düzey subayları tatmin etmedi. Son yönetim olan AK Parti ve dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve Dışışleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ile 2002'den beri, Türkiye'nin yeni dış politikası şekillendi. AK Parti döneminde Türkiye'nin dış politikasındaki değişiklik, ekonomideki gelişmeden etkileniyor gibi görünmektedir. Bunun sebebi, Anadolu Kaplanları'nın artan ihracatı ve yerel endüstriyi besleyecek daha fazla hammadde ihtiyacının Türkiye'deki yatırımları artırırken, Türk yöneticilerinin insanlarına daha fazla fırsat yaratmak için yurtdışında yatırım yapmaya niyetlenmesidir. AK Parti hükümeti küresel finansal krizden çıkmasını sağlayan bankacılık sistemini düzenlemeyi başardı ve gerçekten de Türk bankaları krizle başa çıkacak kadar güçlendiler ve bu da Türkiye'nin ekonomik büyümesine yardım etti. Küresel ekonomik kriz küresel yönetim yapılarını değiştirerek ekonomik güçleri çeşitlendirdi, bu sayede krizden sağlam çıkan Türkiye gibi ülkeler G20'ye üye oldu ve kriz sonrası küresel ekonomi, kanun ve kurumlarını şekillendirecek etkin bir katılımcı olma fırsatı yakaladı. Ayrıca küresel ekonomik krizin sonuçları krizden etkilenen Avrupa Birliği dışı küçük ve orta ölçekli sanayilerini uluslararası arenaya açılmasını isteyen Afrika ve eski Sovyet bölgeleri, Türkiye'nin yeni yatırım ve ticaret ortağı arayışına yeni bir yön verdi. İkinci olarak AK Parti'nin 2002'de iktidara gelmesiyle oluşan Türkiye'nin iç politikasındaki istikrar, dış politikasındaki değişikliklerin sebebiydi. Önceki dönemlerde birçok koalisyon hükümetleriyle Türkiye politik yozlaşmayla yüz yüzeydi. Bu nedenle tek parti temelindeki hükümet, uluslararası ilişki seviyesi kadar yurtiçindeki gelişmeleri de dengede tutan politikalar üretti. Buna ek olarak askeri kabiliyet, AK Parti döneminde Türkiye'nin dış politikadaki ilerlemesinin bir başka faktörüdür ki bu durum, Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrasında yabancıların güvenliğine bel bağlamadığının kanıtıdır. Türkiye kendini herhangi bir tehlikeden koruyabilir çünkü zaten Türk bölgesini koruyabilecek ve herhangi bir uluslararası görevde barış koruyucusu olabilecek kabiliyette ve güçtedir. Nasıl ki bugünün dünyasında her kıta, Asya bölgesi için Çin, Afrika için Güney Afrika, Kuzey Amerika ve küresel seviyede Birleşik Devletler, Avrupa'da Avrupa Birliği, Güney Amerika'da Brezilya kendi bölgesel gücünü içeriyorsa, bölgesel sistem Türkiye'nin dış politikadaki genişlemesinin bir başka kaynağıdır. Ortadoğu bölgesi için Türkiye, Suudi Arabistan, İran, Katar ve İsrail gibi farklı ülkelerde bölgesel güç olma mücadelesi vardır. Türkiye'nin dış politika değişikliği, bölge ülkeleri ve küresel seviyede aktif ya da dolaylı olarak aralarındaki problemleri çözerek, bölgesel ve küresel bir aktör olma niyetindedir. Dolayısıyla halkın görüşü ve baskın gruplar, AK Parti döneminde

Türk dış politikasınının değişimindeki diğer faktörler olarak belirlenmiştir. Çünkü büyük şirketlerin ve yatırımcıların yurtdışında daha fazla fırsata olan ihtiyacı Türkiye'yi dış politikada genişlemeye zorlamıştır. İşte bu yüzden Türk dış politikası belirleme süreci, hem devlet içi aktörleri hem devlet dışı aktörleri içerir ve bu müşterek fikirler yoluyla dış politika belirleme ve uygulama başarıya ulaşmıştır. Buna ek olarak, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesinin geciktirilmesi bir başka baskı ortaya çıkarmış, böylece Türkiye Batı tarafından görmezden gelinmiş ve son şans batı yönelimli politika yerine daha farklı dış politika olmuştur. Küreselleşme, Türkiye'nin dış politika değişimine bir gerekçe olmuştur, şöyle ki bugünün dünyasında herhangi bir ülkenin gelişimi farklı fırsatları paylaşan farklı ülkelerin birbiriyle etkileşimine bağlıdır. Türkiye'nin küresel aktör olma sürecinde olmasından dolayı küresel olarak etkisini kabul edecek uluslararası aktörlerin desteğine ihtiyaç duyar. Küreselleşme, bilim ve teknolojinin gelişmesi kadar insan ve materyallerin serbest dolaşımına bir şans yaratmıştır. Bülent Aras'ın "Türk Dış Politikasında Davutoğlu Dönemi" başlıklı makalesi, AK Parti'nin aşağıdaki prensiplere göre Türkiye'nin Afrikalılara yönelik açılımının yönlendirildiğini göstermektedir.

Birincisi dost ülkelerle daha çok bağlantıyı artırmak, düşman ülkelerle ve uzun süre boyunca Türkiye ile irtibatta olmayan ülkelerle iyi ilişkiler kurmayı amaçlayan komşularla sıfır sorunu garanti altına almak. Bu adımın amacı, Türkiye'nin diğer ülkelerle paylaşımı ile gelişimini artıracak ekonomik, sosyal, politik ve kültürel aktivitelerle yeni fırsatları garantilemektir. İkinci olarak çok boyutlu ve çok yönlü politika. Çünkü Soğuk Savaş döneminde Türkiye güvenlik endişesi ile NATO içinde tek boyutlu şekillenmeye odaklanmıştır. AK Parti hükümeti iktidara geldikten sonra Türkiye, Afrika'nın da içinde olduğu daha çok bölge ile ekonomik, politik, sosyal, kültürel ve güvenliği içeren çok boyutlu dış politika kurmaya karar vermiştir. Çok boyutlu politika uygulamaya konmuştur zira Türkiye'nin etki çeperi yerelden uluslararası seviyeye çıkmıştır. Türkiye, Somali gibi ülkelere AIDS ile ilgili ihtiyaçların karşılanması, küresel anlaşmazlıkların çözülmesi, birçok küresel meseleyi ele almayı hedefleyen çok sayıda uluslararası konferansa ev sahipliği yapma gibi birçok aktivitenin parçası olmuştur. Üçüncü olarak Türkiye, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin 2002'de başlayan iktidarından beri, katı esneklik temelli birçok diplomatik söylem belirlemiştir. Türkiye ikili diyalogu ve statükoyu, eski koloni sistemlerinin sömürgeci anlayışıyla değil de kazan-kazan anlayışıyla kullanmaya başlamış, böylece Ankara ile işbirliği yapan özellikle Afrikalılar gelişim seviyesini artırmıştır. Bu ziyaretlerin örnekleri Tanzania, Kenya, Nijerya, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve diğer ülkeleri ziyaret eden eski

Cumhurbaşkanı Sn. Abdullah Gül tarafından yapılmıştır. Aynı zamanda Eski Başbakan ve şimdiki Cumhurbaşkanı Sn. Recep Tayyip Erdoğan Etiyopya, Gine, Somali ve yakın zamanda Tanzanya gibi ülkeleri ziyaret etmiştir. Bu yüzden Türkiye ile Afrika ülkeleri arasında işbirliğini genişletmek olarak görünen amaç, bölgenin ticari fırsatlarının büyümesini sağlamıştır. Türkiye, özellikle Afrika ile daha çok fırsat yaratarak bu prensipleri uygulamadaki başarısına rağmen, hala çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Uluslararası çevrelerin değişmesi, terörizm gibi bazı iç sorunlarla mücadele etmek gibi zorluklar çok fazla paraya mal olmuştur. AK Parti hükümetinin Türkiye'nin hem yerel hem küresel algısının olumlu yönde geliştiren yeni dış politikasının başarısı, AK Parti'nin iç politikada popülaritesini her seçimde kazanacak pozisyona getirmiştir. Bu araştırma sorusu ve hipotez, tezi yazarken kullanılan tüm ikincil kaynaklardaki verilerin analizinden sonra, Türkiye'nin Afrika'yı da içeren birçok misyonu ve etkinliklerinin nasıl görüldüğü aşağıda detaylandırılacaktır.

Bunlardan biri, Afrika ile Osmanlı İmparatorluğu arasında var olan tarihi bağların Türkiye ile tekrardan sağlanmasını amaçlamaktadır. İmparatorluk, dini bağları oluşturmak ve İslam kültürünün Afrika'nın daha fazla bölgesine genişlemesini sağlamak için çoğunlukla Afrikalı Müslümanlarla etkileşime girilmiştir. Türkiye ve Sudan, Somali gibi ülkelerin aynı İslam inancını paylaşması, Türkiye'nin bu ülkelerin yüzleştiği iç savaş ve diğer insani sorunların çözülmesinde aktif rol almasını sağlamıştır. Nour'un (2003) 'Osmanlı'nın Somaliliyi Avrupa Güçlerinden Koruma Çabası' başlıklı makalesinde, Osmanlı İmparatorluğu'nun Afrikalı yerel Müslümanların Avrupalı güçler tarafında sömürülme çabasına karşı bir koruyucu olarak ortaya çıkması sebebiyle bugünkü Türkiye'nin de ortak çıkarlar için Afrika ülkeleriyle işbirliğine girdiğini açıklamaktadır. İstenilen Türkiye-Afrika işbirliği, Afrikalıların doğal kaynaklarını sömürmeyi sürdürmeyi amaçlayan diğer ülkelerle işbirliğinden kaçınmalarına sebep olmuş olabilir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Afrikalı yerel Müslümanları Avrupalı sömürgecilerin rahatsız etmesine izin vermemesinden dolayı, bugünün Türkiye'si aynı şekilde Osmanlı İmparatorluğu'nun prensiplerinin devamlılığından emin olmak istemektedir. Bu durum politik yozlaşmadan kaynaklanan iç savaş kadar kıtlıktan kaynaklanan açlıktan da muzdarip Afrika'daki Sudan ve Somali gibi ülkelerdeki Müslümanlara yardım etmek için Türkiye'nin devreye girmesinden anlaşılabilir. Türkiye, bu ülkelerin daha barış içinde ülkelerini inşa etmek ve geliştirmesinden emin olmak için farklı stratejiler kullanmaktadır. Buna ek olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun Afrika'daki irtibatı, kıtadaki gelişen İslami bakış açısıyla bağlantılıdır. Bu yüzden bu tarihin devamlılığını

sağlamak adına Türkiye, Osmanlı köklerini takip ederek tüm dini politikalarını yerel ve küresel seviyede uygulamak için Diyanet İşleri Başkanlığını şekillendirmiştir. Diyanet'in çalışmaları, Türkiye'nin dış politikasını dünyanın farklı yerlerinde, Osmanlı'daki çalışmaların izinde uygulanması sorumluluğunu yerine getirmeye başlamıştır. Örneğin, Türkiye ve Afrika arasındaki İslami işbirliğini garanti altına almak için Diyanet, Afrika ülkelerinin Müslüman liderlerini İstanbul'da bir toplantıya davet etmiştir. Neredeyse yirmi bir Afrika ülkesinden lider, AK Parti'nin yeni dış politika projelerinin uygulanması için dini bağları güçlendirmeyi amaçlayan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın davetine katıldı. Osmanlı İmparatorluğu'nun dini bağlarını ihya etmek için Türkiye, dünyanın farklı yerlerinde ve özellikle Afrika'da ihtiyaçları karşılamak ve dağıtmak için Diyanet'i kullanmıştır. Türkiye'nin insani yardım politikası için Diyanet'i nasıl kullandığının örneği, 2011 Somali kıtlığında Müslümanların Ramazan ayında rahatça oruç tutmasına olanak sağlayan tonlarca yiyeceği temin etmesinde görülebilir. David Shinn'in Türkiye'nin Sahraaltı Afrika ülkeleri ile bağlantısı hakkındaki "Değişen İttifaklar ve Stratejik Çeşitlilik" (2015) başlıklı makalesine göre, 2009'da Diyanet İşleri Başkanlığı neredeyse üç yüz Müslüman öğrenciyi eğittikten sonra ülkelerindeki camilerde imam olmaları için Türkiye'de din eğitimi almaya davet etti. Bütün bu adımlar, Türkiye'nin Osmanlı İmparatorluğu'nun yöntemini takip ederek Afrika'nın farklı yerlerindeki daha çok insanın eğitilmesini garanti altına almak ve böylece bu insanların kendi ülkelerinde İslam'ı yaymalarına devam etmelerini sağlamak içindir. Bunun sonucu olarak bu tez, Türkiye'nin Somali gibi Afrikalı Müslüman ülkelerdeki varlığının ortak dini bağlar aracılığıyla Müslümanlar arasında varolan barış, güven ve uyumu garantilemeyi amaçladığını kesinleştirmektedir. Örneğin Eski Başbakan ve şimdiki Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 2011'deki ikinci dini liderler toplantısında konuşma yaparken, dünyadaki İslam karşıtı propagandaya karşı Müslümanlar arasında daha çok dayanışmayı savunmuştur. Diyanet'in içindeki sekreterlik kurumu, Müslüman ülkeleri birleştiren bu anlaşmaları ihtiyaç anında birbirlerine yardım etmeleri kadar aralarındaki problemleri de çözerek takip etmiştir. Bütün bu eylemler Türkiye'yi diğer güçlerden farklılaştırmaktadır çünkü Türkiye'nin Afrika ile olan ilişkisi Somali vakasında olduğu gibi, Ankara'nın kıtaya olan ilgisinin ekonomik sebeplerden öte olduğunu göstermektedir. Bir başka faktör de Türkiye'nin Somali ile olan ilişkisinin diğer yirmi iki Sahraaltı Afrika ülkeleri ile beraber üye olduğu İslam İşbirliği Teşkilatı ile bağlantılı olduğunu göstermektedir. Bu tez, Recep Tayyip Erdoğan liderliğindeki AK Parti hükümetinin, İslam İşbirliği Teşkilatı üyelerine kalkınmalarını geliştirmek için yardım sağlamaya odaklandığını göstermektedir. Ayrıca Türkiye, eskiye dönüp batının yardımlarına bağımlı olmamaları için İslam İşbirliği Teşkilatı'nın Birleşik Arap Emirlikleri ve

Katar gibi diğer gelişen ülkeleriyle işbirliği yaparak, tüm Sahraaltı Afrika ülkelerinin her çeşit problemini çözmeyi amaçlamaktadır. David Shinn (2015), Alpaslan Özerdem (2013) ve Bruce Gilley (2015)'e göre, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı'nın 2005'te Burkina Faso, Çad, Gambiya, Mali, Nijer ve Somali'yi de içeren İslam İşbirliği Teşkilatı üyelerini yiyecek güvenliği ve pamuk endüstrisi programlarını geliştirmek için ziyaret ettiğine işaret etmektedir. Yiyecek güvenliğini geliştirerek 2011'deki Somali krizi gibi açlık krizlerini önlemek, ayrıca bu ülkelerin pamuk endüstrisini geliştirerek farklı türlerde kumaş ve yemeklik yağ üreten Türkiye ile ticaret geliştirilmiştir. Türkiye, sadece İslam İşbirliği Teşkilatı'nın Afrikalı üyelerini sadece gelişim göstermesinden değil aynı zamanda İslami Kalkınma Bankası ve Afrika İslam Endüstri Merkezi ile işbirliği içerisinde harekete geçmesinden ve Sahraaltı Afrika'daki Müslüman ülkelerin gelişmesi için yapılan bütün planların devreye konulduğundan emin olmuştur. Türkiye'nin Müslüman ülkelere yönelik faaliyetleri, endüstrinin inşası için kredi temini, Somali vakasında olduğu gibi bu ülkelerin kurumlarının insanların hayatını geliştirmek ve açlığı önlemek için devletin inşasına yardım etmeyi öncelemektedir. Afrika ülkelerindeki birlik çağrısı, Türkiye'de olduğu kadar Afrika'daki Müslüman topluluklar arasında da daha çok işbirliğini ve dini ilişkileri canlandırmıştır (Genç & Tekin, 2014: 103-104; İpek, 2011: 434). Anna Simmons, "*Somali Felaketini Anlamak: Kimlik, Siyasal İslam ve Barış İnşası*" başlıklı makalesinde, Türkiye'nin Somali'deki politik, sosyal ve ekonomik aktivitelerinin başarılı olması için ilk olarak bölünmüşlük problemine odaklanması gerektiğini söylemektedir. Ankara, bütün çatışmalı kabileleri Türkiye'nin arabulucuğuyla yapılacak görüşmelere davet etmeli ve güç paylaşımına dayalı uygulanabilir anlaşmaları sağlamalıdır (Simons, 2012: 132).

İslami bağlantıları kadar Osmanlı İmparatorluğunun tarihi geçmişinden gelen zorunlu Afrika ilişkileri dışında, bu tez Türkiye'nin bölgesel seviyeden küresel seviyeye politik tanınma isteğinin Türkiye'yi Afrika'da olma zorunluluğunu keşfetmiştir. 2000'lerden beri Türkiye'nin gelişimi artmış ve bağış yapan ülke konumuna yükselmiştir. Bu yüzden politik gelişmeler, 2005'teki Afrika politikalarının tesisinden sonra eşzamanlı olarak hızlanmıştır. Türkiye'nin Afrika ile ilişkileriyle bağlantılı olarak kazanılan statülerden biri, Afrika Birliği'nde gözlemci ülke statüsüdür, ayrıca birlik Türkiye'yi bütün Afrika ülkelerine stratejik ortak olarak ilan etmiştir. Bu pozisyon, Türkiye'nin Somali, Sudan ve Mısır gibi ülkelerin problemlerine çözüm bulma yoluyla yardım etme ve işbirliği çabalarından sonra verilmiştir. Bu tez, Türkiye'nin Afrika ülkelerindeki elçilikleri artırma kararının kıtadaki tanınırlılığını artırmanın bir adımı olarak açıklamaktadır çünkü bu kıtada yakın bağlar inşa

etmek için direk olarak ikili ve çoklu bağlantılar yaratmıştır. Afrika'daki Türk elçilikleri aracılığıyla, Türkiye'nin çıkarlarını temsil etmek için elçilik temsilcileri Afrika hükümetlerinin liderleriyle doğrudan müzakere edebilmiştir. Elçiler aracılığıyla Türkiye, yerel ve küresel çıkarlarına faydalı olan dostlarını artırmış ve bu yolla 2009-2010 yıllarında Afrika'daki dostlarından daha fazla oy alarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne geçici üye olmuştur. Bu, Türkiye'ye küresel politikadaki kararları alan büyük güçlerle aynı masaya oturmasını ve uluslararası gelişmenin tartışıldığı birçok uluslararası buluşmaya ev sahipliği yapmasını sağlayan yüksek politik tanınırlılığı getirmiştir (Afacan, 2013: 51). Bu tezin farketdiği başka bir faktör de Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerinin, 1960'lar ve 1970'lerde Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs'taki sivillerin çıkarlarını koruma amaçlı harekâtından sonra ortaya çıkan Kıbrıs Meselesi'nde Yunanistan'a karşı Birleşmiş Milletler'de daha fazla destek arayışdır. Kıbrıs Harekâtı kararını korumak, sorunun barışçıl yolla çözülmesi ve Birleşmiş Milletler'de bu haklı noktaların ve taleplerin savunulması için Türkiye, Afrikalıların desteğine ihtiyaç duymaktadır. Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrasında yalnızlaşması ve Avrupa Birliği üyeliğinin ertelenmesi de dâhil olmak üzere Batılılar tarafından görmezden gelinmesi, Ankara'nın Afrika'ya odaklanmasının bir başka etkenidir. Türkiye, Avrupa Birliği'ne girerek politik statü kazanmayı istemektedir, şimdi de aynı vizyon küresel düzeyde imajı iyileştirme açısından Afrika'da uygulanmıştır. Ayrıca Türkiye, bazı demokratik faaliyetlerini ülkelere hizmet etmek isteyen insanlara engel olan ve liderleri uzun süre boyunca iktidarda olan bazı Müslüman Afrika ve Ortadoğu ülkelere ihraç etmek istemektedir. Türkiye, bir ülkenin hem barış ve demokrasi içinde İslami faaliyetlerini gerçekleştirebileceğini hem de İslam ile uzlaşma içinde insan hakları faaliyetlerinin sürdürülebileceğinden emindir (Kirişçi, 2012: 319-341).

Farklı kaynakların derlenmesinden sonra bu tez, Türkiye'nin Afrika'daki varlığının bütün kıtaya sosyo-kültürel ilişkileri geliştirmeyi amaçladığı sonucuna varmaktadır. Bu şu anlama gelir: Türkiye kültürel öğelerini yaymayı ve Afrika kültürünü öğrenmeyi aynı anda yapmak niyetindedir. Böylece diğer unsurlarla işbirliği yaparken birbirlerini anlayabileceklerdir. Sosyal yönüyle Türkiye, Afrika'nın eğitim ve sağlık hizmetlerini geliştirmek için kendi teknolojik ilerlemesini orada yayarak, sosyal hizmetlerin ilerlemesini amaçlamaktadır. Türkiye ve Afrika arasındaki sosyo-kültürel gelişimi teşvik etmek için Afrika'da Türk yemeği yapan restoranlara artan ilgi sebebiyle daha fazla yiyecek ihraç edilmiş ve bu Afrikalıların Türk kültürünü benimsemesini sağlamıştır. Ayrıca Türkiye çok sayıda Afrikalı öğrencinin Türk üniversitelerinde okuması için burs sağlamaktadır. Bundan dolayı Türklerle beraber yaşayarak ve ortak ilgileri paylaşarak birbirlerinin kültürlerini

öğrenmişlerdir. Öte yandan bu burslar, Afrikalı öğrencilere üniversiteye gitmeden önce Türkçe'yi öğrenmeleri için bir fırsat vermiştir. Zira Türkiye'deki çoğu üniversite derslerini Türkçe vermektedir. Bu durum, yabancı öğrencilerin üniversiteye hazırlanırken bir yıllık Türkçe dil kursu almalarını zorunlu kılmaktadır. Bu sistemden dolayı da Türk dili yurtdışında özellikle Afrika kıtasında gelişmiştir. Dil aracılığıyla Türk kültürünün yayılması, ekonomik, sosyal ve siyasi faaliyetler gibi birçok amaç için biraraya gelen Türk ve Afrika topluluklarının iletişimini kolaylaştırmıştır. Afrikalı öğrencilere verilen burslar sadece hükümet tarafından değil aynı zamanda özel üniversiteler, Diyanet İşleri Başkanlığı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) ve Türk İşbirliği ve Koordinasyon Başkanlığı (TİKA) gibi özel kurumlar ve sivil toplumlar tarafından da verilmektedir. Bu bursların amacı, dil aracılığıyla Türk kültürünü yaymak dışında, Afrikalı dostlarının eğitim seviyelerini geliştirmeleri için tecrübe paylaşımını da hedeflemektedir. Afrikalı öğrencileri Türkiye'de eğitmek, bu öğrencilerin eğitimlerini tamamladıktan sonra ülkelerindeki gelişime katkı sağlamaları için bir fırsat doğurmuştur (Özkan, 2014: 37-46). Türk bursları sadece Afrika'ya değil, aynı zamanda Türkiye'ye de fayda sağlamıştır çünkü Türk okullarından mezun olan öğrenciler geçmiş bağlarından dolayı diğer ülkeler yerine Türkiye ile çalışmaya daha çok isteklidir. Eğitim hizmeti dışında, Türkiye'nin Afrika'ya bir başka ilgisi sağlık hizmetidir. Bu aynı zamanda verilen burslarla doktor olan ve hala doktor olmak için okuyan öğrencilerden dolayı eğitim sistemiyle de ilgilidir. Memleketlerindeki hastanelerinde hastaları tedavi etmeye başlayan genç nesi doktorlar sayesinde Afrikalıların sağlığı gün geçtikçe iyiye gitmektedir ve bu da kıtanın gelişmesine yol açmaktadır. Buna ek olarak, Türkiye Afrikalıların sağlığını geliştirmek için kadın ve çocuk hastalıkları gibi farklı konularla ilgili eğitim programları tesis etmiştir. Daha ileri tedavi için Türkiye'ye seyahat edemeyecek Afrikalılar için yakın sağlık hizmeti getirmek amacıyla Türkiye, TİKA gibi sivil toplum kuruluşları aracılığıyla Afrika'nın birçok yerinde hastaneler inşa etmiştir. Bu hastaneler Afrikalılara hizmet etmek adına açılmasına rağmen bu araştırma bunların Türkiye'nin iş fırsatı yaratma stratejisinin bir parçası olduğunu keşfetmiştir. Zira bu hastanelerin çalışanlarının çoğu Türk, çok az kısmı da Afrikalıdır. Örneğin yıllardır birçok farklı hastalıkla boğuşan Somali'de sağlık hizmetlerini iyileştirmeyi amaçlayan Türkiye, oradaki en büyük hastaneyi inşa etmeye başlamıştır. Bu, birçok insanın ölmesine sebep olan iç savaş, 2011'deki kıtlık ve kötü iklimden muzdarip Somali halkının yeterli ve kaliteli sağlık hizmeti almasına yardımcı olmuştur (Oğuzlu&Parlak Dal, 2013: 617).

Bu araştırma farklı kaynaklardan bilgi alarak Türkiye'nin, ticaret ve yatırım çevreleri aracılığıyla Afrika'da ekonomik fırsat arayışında olduğunu keşfetmiştir. Bu araştırma ile Türkiye'nin Afrika kıtası ile bağlantıya geçmeye zorlayan en önemli etmenin ekonomik maksatlar olduğu fark edilmiştir. Çünkü son yıllarda diğer kıtalarla karşılaştırıldığında Afrika ekonomisi daha hızlı büyümektedir. Bölgenin mineraller ve petrol gibi doğal kaynaklar ve hammaddeler açısından zengin olması Çin, Brezilya ve Hindistan gibi BRICS ülkelerini olduğu kadar Türkiyeyi de cezbetmiştir. Turgut Özal döneminden beri “Anadolu Kaplanları” olarak bilinen küçük ve orta ölçekli endüstrisinin büyümesinden dolayı Türk hükümeti bu endüstrilerin batılı ülkeler ve Çin gibi ülkelerle rekabet edebilecek ağır endüstrilere dönüşmelerini sağlamak için birçok farklı politika uygulamaktadır. AK Parti hükümeti, ekonomik çeperini genişletmek için 2005'te Afrika'ya açılmayı da içeren farklı fırsatlar bulmaya çalışmaktadır. Türkiye, kömür, çelik ve tekstil gibi ürünler için en büyük pazar alanı olması amaçlanan Avrupa Birliği'ne girmeyi henüz başaramamış, bu şansı elde edememesinden dolayı çözümü Afrika ile bağlantıya geçmekte bulmuştur.

Kıtaya açıldıktan sonra bu araştırma tarafından görülen ilk fırsat, Türk malları ve hizmet sektörünün pazar payındaki artıştır. Türkiye, Afrika'ya tekstil ürünleri, çelik ve diğer hizmetleri ihraç ederek üretimini artırmış ve Afrika'dan bazı doğal kaynakları ihraç etmiştir böylece iki tarafın da ortak çıkarlarına olan dayanışma oluşmuştur. Ticaret aracılığıyla oluşan Türkiye-Afrika ortak çıkarları, Türkiye'nin serbest ticaret kapsamında sunduğu adil ticaret politikalarından biridir. Bu tavır, yoksulluğu azaltmaya ve Afrika ülkelerinin gelişmesinin belirli seviyede artırılmasına yol açabilir. Türkiye'nin Afrika'ya açılımı, yerel ve uluslararası seviyede yeni iş fırsatlarını artırdı çünkü Afrika pazarının uygun olmasından dolayı Türkler daha fazla üretim yapabildi. Buna ek olarak, bazı Türkler Afrika ülkelerinde Türkiye'den daha fazla kişiye iş verme kapasitesini artıracak restoran gibi bazı işyerleri açmayı başardılar. Aynı zamanda, artık uluslararası pazara nüfuz edebilmelerinden dolayı ülkenin küçük ve orta ölçekli endüstrilerinin portföyü yükselmiştir (Afacan, 2013: 50). Türkiye ve Afrika arasındaki ticaret hacmi, kolay ulaşım ve iletişimin etkisiyle hızlı bir şekilde artmıştır. Bunun sebebi Türkiye'nin, iki tarafın ekonomik çevrelerindeki entegrasyonunun canlanmasını sağlayan daha fazla Türk Hava Yolları rotası belirlemesidir. Türk Hava Yolları'nın Afrika'nın neredeyse elli noktasına direkt uçuşu olması sebebiyle yöneticiler, Türkiye ve Afrika'da bulunan birçok ticaret eşyasının ithalat ve ihracatını yapmıştır. Türk elçiliklerinin Türkiye ve Afrika'da mevcut olan fırsatları tanıtmasıyla, her iki taraftan tüccarların kendi çıkarlarına uygun olan iş sahasını farketmeleri

sağlanmıştır. Türkiye'nin Afrika Kalkınma Bankası'na üye olması Afrika'nın gelişmesine yardımcı olmuştur. Bu sayede banka Afrika ülkelerinin gelişmesini sağlayacak projelere destek olmuştur. Son on beş yılda Türkiye ekonomisindeki sürdürülebilir yükseliş, kişi başı milli gelirin artmasına neden olmuş, bu durum Türkiye'nin Afrika ülkelerinin gelişimini canlandırmak için bağışçı ülke olmasına sebep olduğunu göstermiştir (Genç&Tekin, 2014). Bu araştırma, iç savaşta tahrip edilen Sudan'ın başkenti Darfur'un tekrar inşa edilmesi için İKÖ üyelerini de davet ederek bağışçı ülke olmasının, Türkiye'nin Afrika'nın gelişimini canlandırma kabiliyetini kanıtlamaktadır. Türkiye'nin Afrika ile olan bağlantıları, Türk ürünlerine Afrika pazarında rekabet avantajı sağlamış, böylece Türk sanayisi Afrika sanayisine oranla daha çok gelişmiştir. Bunun sebebi, Afrika ürünlerinden daha ucuz olmaları ve Çin ürünlerinden daha kaliteli olmalarıdır. Türkiye'nin Afrika'yla olan ticareti öylesine faydalı olmuştur ki, yakın zamanda G20 üyesi olmuş ve ihracatını fazlasıyla artırmıştır. Türkiye'nin Afrika ile ekonomik açıdan irtibata geçtiğini gösteren bir başka adım da Sahraaltı Afrika ülkelerindeki işadamlarına vize kolaylığının sağlanmasıdır. Bu tez, bu adımı Türkiye-Afrika entegrasyonunu daha etkili ve cazip kılmak olarak açıklamaktadır. Bu makalede keşfedilen, Türkiye'nin Afrika'daki varlığının bir başka sebebi de Türkiye'nin Afrika kıtasında Türkiye işadamlarına yeni yatırım fırsatları arayışıdır. Nitekim Türkiye Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın Tanzanya ve Mozambik gibi Sahraaltı Afrika ülkelerine yaptığı ziyaret ekonomik işbirliğini derinleştirdi. Son zamanlarda Tanzanya ekonomisinin hızla büyüdüğü farkedilmiş, aynı zamanda, hem Tanzanya'da hem Mozambik'te sanayi üretiminde büyük bir potansiyele sahip olan doğalgaz bulunmuştur. Türk medyasında yer alan olumlu haberler, Türkiye'nin uzun vadede bu ülkelerin ekonomisini geliştirerek işbirliği yaparken siyasi, kültürel ve sosyal açıdan da bütünleşeceğini göstermektedir. Darüsselam'daki Tanzanya Meclisi'nde, Türk işadamı gruplarının liderlerinin de eşlik ettiği Erdoğan, Türkiye'nin Afrika'daki ticaret ve yatırımlarının geliştirilmesini ısrarla istedi. Ancak bunu gelişmiş ülkelerin uyguladığı sömürgecilik döneminin ve bugünün neo-sömürgeciliğinin istismarcı yoluyla değil, karşılıklı çıkar anlayışıyla olmasını istedi. Daha sonra Cumhurbaşkanı ve heyeti, Tanzanya ve Türkiye'nin özel sektörlerini de kapsayan ikili ekonomik işbirliğini kurmayı amaçlayan birçok anlaşma imzaladı.

Bu anlaşmaların uygulanabilir olduğunu garantiye almak için Türkiye, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) bünyesindeki ofislerinin sayısını artırmaya karar verdi. Böylelikle bu kurum tüm Afrika ülkeleri ile yakından çalışabilecek ve anlaşmalar açık bir şekilde ve zamanında uygulanabilecektir. Bu durumda bu tez, Türk liderlerinin Afrika

ziyaretleri ve bu liderlerin yaptıkları konuşmaların, Türkiye'nin Afrika'daki hedefinin iş, ticaret ve yatırıma odaklanmasının ne şekilde olduğunu göstermektedir. İsa Afacan (2013) "Dış politika Söylemi ve Afrika Girişimi" hakkındaki makalesinde, Eski Cumhurbaşkanı Sayın Abdullah Gül'ün Afrika'yı ziyareti sırasında yaptığı bir açıklamadan alıntı yapmıştır. Gül, Türkiye'nin Afrika ülkelerindeki yatırım fırsatları hacmini artırma niyetine değinmiştir. Açıklaması şu şekildeydi: "Biz yatırım yapıyoruz ve kalifiye iş gücünün yanı sıra teknolojiyi de getiriyoruz. Biz diğer Avrupa ülkelerinden farklıyız ve sizin kaynaklarınızı elinizden almak için burada değiliz." Bu açıklama, daima Afrikalıların sömürülmesini hedefleyen batılı ülkelerin izinden gitmeyen, Türkiye'nin her iki tarafın ortak çıkarlarına odaklandığını gösteren, şimdiki Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıklamalarıyla aynı doğrultudadır. Literatürden taranan bu bulgular, Türkiye'nin küresel ticaretinden küçük bir parçayı temsil etmesine rağmen, Türkiye ve Afrika ülkeleri arasındaki ticaret hacminin, iki taraf arasındaki doğrudan yabancı yatırım seviyesini arttırdığını göstermektedir. Afrika ile imzalanan çeşitli anlaşmaların yanında, aynı zamanda bu, Türk inşaat firmalarının Afrika'da değişik operasyonlar yürütmesi yoluyla gerçekleşmektedir. Örneğin, Türk şirketleri Somali'de faaliyet gösteren bazı sivil toplum örgütleri ve TİKA gibi resmi kurumların sponsorluğunda Somali ve Tanzanya gibi ülkelerde su sondajı sözleşmeleri yapmaktadır. Diğer Türk firmaları bölgedeki iş ve ticaret işbirliğini canlandırmak için Mogadişu'daki liman ve yol ile birlikte havalimanı altyapılarını inşa etmektedir. Afrika ile kıyaslandığında Türkiye daha gelişmiş teknolojik sistemlere sahip olması sebebiyle, Türkiye'nin Afrika kıtasıyla yatırım için irtibata geçme kararı, hem Türkler hem Afrikalılar için yeni iş fırsatlarını artırdığı kadar Afrika'ya teknolojik yeniliklerin götürülmesine de yardımcı olmuştur. Afrika ülkelerinin çoğunun Türkiye'ye ihracat konusunda sınırlı bir kapasiteye sahip olmaları nedeniyle, ticaret aracılığıyla ekonomik fırsat yaratma arayışı, son zamanlarda bölgedeki en önemli etmendir. İki taraf arasında karşılıklı yarar dengelemek adına Türkiye, sınırlı ihracat durumları endişesiyle, Afrika ülkelerinin daha doğrudan çıkarlarını gözetebilecek yatırım ilişkilerine daha fazla özen göstermeye zorlanmıştır. Bu yüzden, Türkiye birçok Sahraaltı Afrika ülkesiyle iki taraflı yatırım anlaşmaları imzalamaktadır. Buna örnek olarak, 2011 yılında Mauritius Cumhuriyeti ile Serbest Ticaret Anlaşması (FTA) imzalanırken Kamerun, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve hatta Seyşeller gibi ülkeler ile ticaret ve yatırım konuları müzakere edilmiştir. David Shinn'e (2015: 11) göre Türkiye, Kenya, Tanzanya, Uganda, Ruanda, Burundi ve Güney Sudan gibi ülkeleri içeren Doğu Afrika Topluluğu (EAC) ile 2019'a kadar bir serbest ticaret anlaşması imzalamayı planlamaktadır. Eğer anlaşma sağlanırsa, bu ülkelerin her birinin yeterli hammadde, pazar, petrol, gaz ve mineraller gibi

doğal kaynaklara sahip olmaları sebebiyle, iki tarafta Türkiye'nin Afrika'ya açılmasındaki temel hedefi olan ekonomik seviyelerini genişletmek adına birbirlerinin katkılarından faydalanabilecektir (Tandoğan, 2016: 2-4)

Dolayısıyla, her iki Cumhurbaşkanının Afrika'yı ziyaret ederken yaptıkları konuşmaların yanısıra farklı kaynaklardan yapılan açıklamalar, Türkiye'nin Afrika ile iribatını ekonomik maksatların yönlendirdiğini, daha sonra sosyal, politik ve kültürel anlamda bütünleşmeleri gibi diğer amaçların geldiğini gösterir. Bu açıklamalar, Türkiye İşadamları Genel Sekreteri'nin 2011'deki yazısında; 'Her ne kadar Türkiye'nin Afrika ile olan bağlantılarının siyasi boyutu olsa da ekonomik boyut daha önemlidir' demesiyle kanıtlanmıştır: "Ben, inşaat, inşaat malzemeleri, mobilya, yiyecek, turizm, sağlık hizmetleri, tüketici ürünleri, tekstil ve giyim eşyası üretimi, demir-çeliğin yanısıra maden sanayisinde devasa bir potansiyel olduğuna inanıyorum." Yukardaki ifadeler bu tez ile bir araya getirildiğinde, Türkiye'nin Afrika'ya yönelik ekonomik politikası faaliyete geçirilirse, Türkiye'nin teknolojik ilerlemeyi de içeren üretim tecrübesi ve Afrikalı şirketlerin deneyimlerinin birleşmesi, yapı ve hizmet alanlarındaki ortak yatırımların imkânlarını genişletebileceği anlamına gelebilir. Türk şirketlerinin batıdaki gelişmiş şirketleri ile birleşmeye istekli olmaları, sağlık hizmetleri, odun işleme, plastik üretimi, gıda işleme, tarım ve madencilik gibi Afrika sektörlerinin hızlı bir şekilde gelişmesine yardımcı olabilir. Bunların yanı sıra, bu tez, işadamların, özellikle Afrika ülkelerinin ticaret ve yatırım delegasyonlarını organize etme yoluyla, AK Parti hükümetinin çok boyutlu dış politikasındaki itici güçlerden biri olduğunu farketmiştir. Davutoğlu'nun "Türkiye dışındaki bölgelerde ticaret hacmini arttıran ticari etkileşim programları" diye bilinen politikasını uygulamaktadır. 2009'dan beri, Türkiye'nin devlet liderlerine eşlik eden işadamları, Afrika'nın değişik ülkelerine seyahatler gerçekleştirdi ve Afrika'yı ilgilendiren 200'den fazla ticaret ve yatırım heyetini organize etmeyi başardı. Aynı zamanda bu tez, Pınar Akpınar'ın makalesinden hareketle, Türkiye'nin Somali ile 2011'deki kıtlıktan beri bağlantıda olmasının ekonomik boyutu olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bunun sebebi, dış güçlerin büyük bir çoğunluğunun bölgedeki *güvenlik problemi* yüzünden Somali ile iş ve ticaretlerini arttırmayla ilgilenmemesidir. Somali'nin el değmemiş bir pazar olması, inşaat alanında daha fazla anlaşmayı garanti altına almak isteyen Türk yöneticiler tarafından bir fırsat olarak görülmüştür. Mineraller gibi doğal kaynaklar bakımından zengin olan ve bu kaynaklardan yararlanılmayan bir ülke olan Somali, Türkiye'nin yatırım için ülkeyle ilgilenmesine yol açmıştır. Somali'deki bütün bu doğal kaynakları kendi çıkarı için kullanma niyeti olan

yatırımcıların aksine Türkiye, Somali ile aktif olarak insani amaçlar için ilgilenmiş, sonra daha fazla ticaret ve yatırım gibi ekonomik beklentilerin olduğunu fark etmiştir. (Akpınar, 2013: 748) Diğer bir yandan, Türkiye'nin olanaklarını analiz eden "Doğrudan Dış Yatırım ve Ekonomik Büyüme" başlıklı makalesinde Eyüp Doğan, dikkatleri Türkiye'yi potansiyel kar olanakları olan bütün bu ülkelerdeki doğrudan dış yatırım stratejilerinin avantajlarını kullanmaya çeker, bu kıta ülkeleri de Afrika'da yer almaktadır. Doğrudan dış yatırım stratejisini takip eden Türkiye, 2005'te Afrika'ya açılmasından sonra, son zamanlarda üretimde ve hizmet sektöründeki yerini artırmıştır. Bununla beraber, Türkiye'nin Afrika ile ilgilenmesi turizm faaliyetlerini teşvik etmeyi amaçlar, bu durum Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Tanzanya ve Mozambik'e yakın zamandaki ziyaretleri ile fark edilmiştir. Türkiye ile ilişki içerisinde olan bu ülkelerin liderlerine göre her iki tarafın da eşit ortak ilkesiyle imzaladığı anlaşma, Türkiye'nin Afrika'daki turistik alanları geliştirmeye yardımcı olmasını garanti altına almaktadır. Erdoğan ve Tanzanya başkanı Magufuli tarafından verilen demeçlere göre Türk Hava Yolları'nın Tanzanya'daki uçuş noktalarını Kilimanjaro, Darüsselam ve Zanzibar olarak üçe çıkartması, Türkiye'den ve diğer Afrika ülkelerinden gelen turist sayısında artış beklentisini göstermektedir. Türk Hava Yolları'nın Afrika'daki varış noktalarını arttırması, Afrika'dan Türkiye'yi ziyaret etmek isteyen turistleri taşıyarak Türkiye ekonomisini geliştirmesi için bir diğer fırsattır. Bu bağlamda, Türkiye'nin Afrika ile ekonomik ilişkileri, her iki tarafın Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'nün Doha müzakerelerinde çıkarlarını savunmak için birleşmesine yardımcı olmuştur. DTÖ'nün üyesi olan ve aynı zamanda tarım ürünleri üreticisi olan iki taraf da, Avrupa Birliği üyelerinin kendi ülkelerindeki tarım üreticilerine destek vermeyi durdurmaları ve böylece kendi ürünlerini satmak için pazar oluşturmalarını savunmuştur. Batı ülkeleri ürettiği ürünleri Afrika'ya ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan diğer ülkelere ihraç etmesine karşılık olarak Türkiye ve Afrikalılar, Avrupa pazarının gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelere açılmasını talep etmektedir. Eğer bu talep başarılı olursa, bu Türkiye'nin küçük ve orta ölçekli endüstrileri ve Afrika'dan gelen tarımsal hammaddeleri pazarını genişletebilir, böylelikle gelişim seviyesi de yükselebilir. Bunun yanı sıra, Türkiye'nin Afrika'yla ekonomik ilişkileri, Ankara'nın EXPO 2020 olarak bilinen Uluslararası Ticaret Forumu'na ev sahipliği yapma hedefiyle de alakalıdır. Türkiye'nin Afrika ile karşılıklı çıkarlara dayanan ilişkileri, gelecekte Türkiye'nin başarısının aynı zamanda Sahraaltı Afrika'ya da fayda sağlayacağını bilmeleri sayesinde, Türkiye'nin ev sahipliğini desteklemeye ikna olmalarını sağlayabilir. (Shinn, 2015:5) Son olarak bu tez, Türkiye'nin özellikle Somali'de ve Sahraaltı Afrika ülkelerinde meydana gelen kıtlık sebebiyle oluşan açlık krizine insani yardım sağlamak amacıyla

Afrika'da bulunduğunu göstermiştir. İnsani yardım, halkı doğal afetler yada insanların sebep olduğu krizlerden korumak için sağlanan bütün malzeme ve lojistik yardımlar anlamına gelir. 2011 Somali kıtlığı, yiyeceğin, suyun eksikliği ve aynı zamanda Somali'deki iç savaş nedeniyle insanların çatışma ortamında üretim yapamamasının sonucudur. Ayrıca, Somali'deki insanların tarımsal üretim yapmaları için yeterli yağış olmaması, 2011'deki Somali kıtlığının temel nedenidir. Daha sonra M. T. Gullo (2012) "Türkiye'nin Somali'deki Macerası: Yumuşak Güç ve Bölgesel Tanınma Arayışı" konulu makalesinde, Somali halkının fakir yaşamının, yalnızlığının, insanların kirli, yabani ve kısa yaşamlarının asıl nedeninin merkezi gücün eksikliği olduğunu belirtir. Devlet sisteminin gelişimini canlandırmak için çalışacak ve iş gücünü düzenleyecek merkezi otoritenin olmaması, 2011 Somali kıtlık ve açlığının nedenlerinden biri olmuştur. Bu durum, Somali'deki yiyecek ve su eksikliğinden hayatını kaybeden yaşlı insanların ve özellikle çocukların hayatlarını kurtarmak için Türkiye'nin müdahale etmesine yol açmıştır. Türkiye'nin Somali'deki insani yardımları, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) gibi resmi kurumlar, İnsani Yardım Vakfı ve İHH gibi sivil toplum kuruluşları aracılığıyla sağlanmıştır. Bu tez, Türkiye'nin Somali'ye insani yardımlarını aşağıda belirtildiği gibi 3 ana başlık altında gruplandırmıştır:

Türkiye'nin Somali'ye birinci grup insani yardımları, çok ağır koşullardan normal koşullara geçme mücadelesinde ihtiyacı olan acil durum yardımlarını içermekteydi. Somali halkına açlıktan korunmaları için yiyecek, hastalıkların tedavisi için sağlık hizmetleri, barınak, giyecek, temizlik malzemeleri, yakıt ve temiz su gönderilerek acil insani yardım ulaştırıldı. Türk hükümeti, sivil toplum kuruluşları ve sivil halkın da katkılarıyla Somali'ye acil insani yardım sağladı. Somali kadınlarını, çocuklarını ve yaşlı insanları kurtarmak için kısa sürede aktif katılım sağlayan örgütlerden biri olan Kızılay, yiyecek, barınma ve sağlık hizmetleri vermesinin yanında, bu insani krize karşı küresel toplumun hemen harekete geçmesini sağlayabilecek bir rapor sundu. Türkiye'nin organize ettiği diğer bir adım da ülkelerindeki savaş tahribatları nedeniyle evsiz kalan insanları barındırmak amacıyla küçük bir kamp kurulmasıydı ve tüm gerekli ihtiyaçlarıyla neredeyse 25.000 kişiyi barındırmayı başardılar. Somali kıtlığı ve eski Türkiye Başbakanı ziyareti konulu 2011'deki bir BBC haberi, insani yardım konusundaki aciliyetin, o zamanki Türkiye Başbakanı'nın çok sayıda yetkili ile Somali'yi ziyaretini zorunlu kıldığını belirtir. Bu, 16. yüzyılda Osmanlı'nın Somali'deki Müslümanlardan Avrupalıların istilası karşısında yardım istemesi ve hemen yardım almasının tarihi benzer bir karşılığıdır. Somali halkını kurtarmak için kısa sürede tüm ihtiyaçlarını karşılayan dönemin Başbakanı Erdoğan'a göre bu aynı durumdur. Bunun dışında,

Sahraaltı Afrika'da Somali'deki gibi kötü koşulları farkederek Başbakan, uluslararası topluma acil yardım çağrısı yaptı. Başbakanın Somali'ye ziyareti kuraklık kurbanlarının vahim durumunu ortaya çıkardı ki bu tablo da Somali'deki yaşamın yeniden inşa edilme sürecine hangi bölgeden başlanacağına anlaşılmasına yardım etti. Türkiye'nin Somali'ye ikinci grup insani yardımı bu tez tarafından yumuşak güç (soft power) olarak sınıflandırıldı. Çünkü bu kriz, uluslararası toplumda ve Müslüman dünyasında başarısız olan Somali'ye yardım girişimini Türkiye Başbakanı'nın kişisel gündemi haline getirdi. Bu, Türkiye'nin farklı alanlardaki ilgisinin, küresel gücünün ve prestijinin tanınmasının göstergesidir. Bu durum, Türkiye'nin Çin ve batılı ülkeler gibi, uluslararası düzende pozisyonunu koruma stratejisi için 2011 Somali krizindeki istisnai tutumuyla propaganda yaptığını gösterir.

Türkiye'nin insani yardımı, Türk dili, dini ve medyası gibi kültürünün yanında birçok sanayi malzemesinin yayılmasına yol açmıştır. Çünkü Somali'ye yapılan iyilikler birçok Afrikalının Türkiye'ye gelmesine ve okul okumasına sebep olmuştur. Türklerin Afrikalılarla birlikte huzur içinde yaşamaları ve bunun sonucu olarak Afrikalı öğrenci sayısındaki artış Türk kültürünün yayılmasına yol açmış ve bu sayede Türk dili ve yaşamını öğrenmişlerdir. Yumuşak gücünü geliştirmek için Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu geçmişinden gelen kültürel ve dini mirası kullanarak Somali ve diğer Afrika ülkelerine insani yardım aracılığıyla önemini arttırmaktadır. Türkiye'nin Afrika'daki ve diğer Orta Doğu ülkelerindeki hareketleri Avrupa'nın ve Amerika Birleşik Devletleri'nin gözündeki önemini artırdı çünkü eğer Müslüman ülkeler Türkiye'nin İslam ve demokrasi uzlaşması modelini benimserlerse, yumuşak gücün kullanılması bu ülkelerdeki demokrasi ve kalkınma seviyesini artırabilir. Örneğin Somali'deki insanlar Türkiye'yi kurtarıcı ve yaratıcı tarafından gönderilen gerçek kardeşleri olarak görürler. Bu durumda Türkiye, bu güveni Somalilerin Türk İslami yaşam tarzını benimsemesi ve demokrasi vurgusu yapmak için kullanabilir (Gullo, 2012: 7) Ankara, Mogadişu, Somaliland (Somali'den ayrılıp bağımsızlığını ilan eden bölge) ve merkezi hükümet gibi çatışmalı bölgelerini bir araya getiren unsur haline geldiği için Türkiye'nin Somali'ye insani yardımı, yumuşak güç olarak başarı sağlamıştır. Türkiye'nin her iki tarafa yaptığı daveti iki ülke arasındaki çatışmaların seviyesini düşürdü ve nihayetinde tüm Somali'yi birleştirmek, teröre ve korsanlığa karşı savaşmak gibi ülke problemlerini çözmek için birlikte hareket etmeye karar verdiklerini duyurdular. Türkiye, Somali'ye yaptığı insani yardımlarla Afrikalıların güvenini kazandı ve şimdi Afrika Birliği'nde yabancı gözlemci ülke olarak kaldığı sürece bölgesel güç olarak görülebilir. Ayrıca daha önceki aktörler gibi güç kullanmadığı için Batılı ülkeler tarafından bölgedeki istikrarın kaynağı olarak görülür. Bu

bağlamda, Türkiye'nin Afrika'da sorumlu bir güç olarak yükselme çabası ve jeopolitik niyetini yerine getirmek için Somali ile ilişki kurması riskli bir çalışma olarak görüldü. Üçüncü olarak bu tez, Türkiye'nin Somali'ye yaptığı insani yardımların, Afrikalıların birçok konudaki desteğini sağlamak amacı güttüğünü derlemektedir. Örneğin, Avrupa Birliği'nin tarımsal ürünler için pazarlarını açmaya zorlamak amacıyla Dünya Ticaret Örgütü nezdinde Türkiye, pazar probleminin çözülmesine destek verdi. Aynı zamanda, Türkiye Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi üyesi olması için oy istemek gibi bazı konularda Afrika'nın desteğine ihtiyaç duyar, bunu 2009- 2010 da başarmıştır. Türkiye Kıbrıs Meselesi'nde Yunanistan'a karşı kazanan taraf olmak ve böylece Kuzey Kıbrıs'taki Türklerin çıkarlarını korumak için hala Afrika'nın desteğine ihtiyaç duymaktadır. Son olarak, Türkiye'nin Afrika'dan şu anki isteği 15 Temmuz 2016 hain darbe girişimi sonrasında terörle mücadelede işbirliği yapması ve dolayısıyla Afrika ülkelerinde darbe girişiminin arkasında bulunmakla suçlanan insanların sahip olduğu ve işlettiği okullar ve diğer her şeyin kapatılması için Afrika'nın desteğine ihtiyaç duymaktadır. Örneğin Türkiye Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan son zamanlardaki Tanzanya, Mozambik ve Madagaskar ziyaretleri sırasında, bu ülke liderlerinden ve tüm Afrika'dan, terörle mücadele kapsamında, bu suçluların ülkelerinden kovulmasını istedi.

Türkiye'nin Somali'de sunduğu insani yardım türlerinden dördüncüsü, bu tezde 'tüm kıtaya açılan bir kapı olmak' olarak ifade edilmiştir. Tez, Türkiye'nin bu etkisinin, Somali ile ilişkilerine örnek vermek suretiyle onu kıtanın iyi bir dostu olarak ifade ederek Afrika ülkeleri ile daha fazla bütünleşmesini arttırdığına dikkat çekmektedir. Türkiye'nin insani yardım sağlama konusundaki taahhüdü Afrikalılar tarafından Afrika'nın gelişimine yardımcı olan iyi niyetli iyi bir aktör olarak görülmektedir. Son zamanlarda çoğu Türk vatandaşının iş, yatırım ve bunun yanı sıra Afrika altyapılarını inşa etme gibi nedenlerle Afrika'da ikamet etmeye başlamasıyla birlikte, Türkiye'nin Afrika'daki faaliyetleri de arttı. Ayrıca Türkiye, Afrika bölge ve alt bölge organizasyonları tarafından da her iki tarafın gelişimi için Afrikalılarla işbirliği yapan stratejik bir ortak olarak tanınmaktadır. Bu tezde ele alınan Türkiye'nin Somali'de sunduğu insani yardım türlerinin beşincisi ise Somali devletinin yeniden inşası ile ilgilidir. Somali'yi uzun süren yıkımlar sonrasında yeniden inşa etme yönünde Türkiye tarafından atılan adımlar, uzun süren savaş, güçlü bir hükümetin eksikliği, şeffaflığın olmaması ve terörizm sonucunda ortaya çıkan duruma bir müdahale olarak atılmıştır. Kısa vadeli insani yardımların Somali halkının yaşamını yeniden inşa etmekte faydalı olamayacağını gözlemledikten sonra, Somali topraklarında uzun süredir yaşanan

huzursuzluğun tamamının unutulabileceğinden emin olmak için, Türkiye uzun vadeli bir insanı yardım planı oluşturmaya karar verdi. Türkiye, ülkelerini yeniden inşa etme yönünde devlet memuru olarak çalışabilecek Somalili öğrenciler için bir eğitim programı hazırladı ve bunu başarmak için de Türkiye'ye okumaya gelen ve eğitim aldıktan sonra ülkeleri için çalışmaya dönebilecek Somali öğrencilerinin çoğuna burs sağladı. Yoksul ailelerden gelen öğrenciler bile Türkiye Bursları programı ile eğitim alabildiler ve nihayetinde ailelerine yoksulluktan kurtulmaları için yardım edebildiler. Bu nedenle bugünkü Somali, küresel meseleler hakkında yeterli bilgisi olan ve Somali halkının gelişimi için hükümet ve devlet kurumları içinde kendi becerilerini uygulayabilecek çalışanlara sahip olmaya başlamıştır. Türkiye Bursları, Somali'nin, yeterince öğretmenle eğitim, birkaç doktor ve hemşireyle sağlık, belirli sayıda mühendisle inşaat sektörü gibi, bütün önemli sektörlerde en azından belli bir sayıda uzmana ve bunun yanı sıra kalkınma yaratabilecek ekonomist ve politikacılara sahip olmasını sağlamıştır. Bu bursların yanında, Türkiye mevcut yapıları iyileştirme ve Başkent Mogadişu'da kurulan en büyük hastane gibi bazı yeni, önemli altyapıları inşa etme sürecinde yer almıştır. Buna ek olarak, Türkiye, okula gidemeyen yoksul ailelerden gelen Somalili öğrencilerin diğer zengin aileler gibi eğitim alabilmelerini sağlamak amacıyla daha fazla okul inşa etmiştir. Kuraklık sırasında tatlı su kıtlığı çeken Somali halkını kurtarmak için diğer STK'larla işbirliği yapılarak TİKA gibi Türk resmi kurumları tarafından su kuyuları açıldı. Öte yandan, Türkiye, ekonomik kalkınma amacıyla halkın bağlantı kurabilmesi için farklı Somali şehirlerini birbirine bağlayan yollar gibi daha fazla altyapı inşa etmeye başladı. Buna güzel bir örnek, kırsal alanlardan gelen Somalililerin tarımsal üretimlerini kentsel alanlara kolayca aktarabilmeleridir. Ayrıca köylüler kasabadan köye de ihtiyaç duydukları mal ve hizmetleri aktarabilmektedirler. Türkiye bugün, işadamlarının ve doğrudan yabancı yatırımın burada hâkim olabilmesi ve Somali halkının ekonomisini inşa edebilmesi amacıyla ülkeyi dünyaya bağlamak için Mogadişu uluslararası havaalanını inşa etmeye devam etmektedir. Havaalanının tamamlanmasının ardından Türkiye, başta büyükelçilik olmak üzere Türk bölgelerini bombalayan eş-Şebâb'ın terörist saldırılarıyla ilgili olarak her türlü tehdide karşı korunmak için harekete geçecektir. Bu, Somali havaalanının ve limanların güvenli olması durumunda, ülkedeki sektörlerin daha çok gelişmesi için yabancıların Somali'de daha fazla iş ve yatırım yapmak isteyecekleri anlamına gelmektedir. Aynı zamanda Türkiye, hem köy hem de kasaba yerleşimlerini dengelemek ve onları birbirlerine bağımlı kılmak için Somali köylülerine traktör gibi modern araçlar sağlayarak tarımsal üretimlerini iyileştirmelerinde yardımcı olmaya karar vermiştir. Türk kurumları sivil toplum örgütleri ile birlikte, 1990'lı yıllarda Barre hükümetinin devrilmesinin ardından onlarca yıl var olan iç

savaş sırasında ailelerini kaybeden yetimlere bakacaklarını açıklamıştır. TİKA, Diyanet ve Kızılay gibi Türk kuruluşları, bu çocukların yanı sıra ülke içi mültecilerle de ilgilenmek için temel ve sosyal ihtiyaçların tümünü içeren bir yetimhane inşa etti. Uzun süredir hiçbir bakım görmeden mağdur olmuş birçok çocuk artık Somali’de Türkiye’nin yardımı ile ebeveynleri olan çocuklar gibi sosyal hizmetlere ve temel ihtiyaçlara erişebilecek durumdadır. Somali’ye uzun vadeli insani yardıma ek olarak, Türkiye Somali’de barışı ve güvenliği sağlamak için farklı adımlar atmaktadır. Bu adımların amacı, uzun süren iç savaş sonrasında Somali halkı için barış ortamı sunan işlevsel bir Somali devleti inşa etmektir. Bu tez, Türkiye’nin Somali’yi bütün Afrika ülkelerinde iş ve yatırım gibi konularda bir merkez haline gelmesi için hazırladığı sonucuna varmıştır. Bu nedenle, ülkede barış ve güvenlik tesis edilerek, karşılıklı kalkınma amacıyla Somali ile işbirliği yapmak isteyenler için birçok yabancı faaliyet buraya yönlendirilebilir. Somali’de barış ve güvenlik oluşturmak için atılan adımlar, Somali polisini ve ordusunu, Türk ordusu, polis teşkilatları ve akademisyenleri tarafından eğitilerek gerçekleştirilmiştir. Somali, kendi birliklerini eğittikten sonra, yabancıları öldürdüğü gibi sivillerin de hayatını mahvetmiş olan eş-Şebâb’a karşı artık savaşabilecek durumdadır. Aynı zamanda Türkiye, Somali ile denizaşırı ülkeler arasındaki ticari meseleleri uzun zamandır tehdit eden korsanlıkla mücadelede Somali’ye yardım etmeye devam etmektedir. Korsanlık, Hint Okyanusu’ndaki ticaret ve iş faaliyetlerini engelleyen sürekli bir sorun olmuştur. Çünkü eş-Şebâb, farklı eşya türleri taşıyan gemilere el koyarak ve içinde bulunanları öldürerek gemilere saldırmaktadır. Buna ek olarak, barış ve güvenlik, halkın bölündüğü yerde inşa edilemez. Türkiye, Somali’nin tüm çatışan grupları için bir müzakere masası kurmuştur böylece kendi uluslarının gelişimi için birleşerek farklılıklarını unutarak ortak kimliğe kavuşacaklardır. Genel olarak, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın Afrika’daki ziyareti, bazı kişilerin aklında Türkiye’nin yoksul bir kıtada ne yapacağına ve neden kendi sorunlarıyla mücadele etmek yerine Afrika’ya yardım etmeyi açıkladığına dair bazı sorular yarattı. Bu doğrultuda bazı haber kaynakları, “Erdoğan Afrika’ya niye gitti?” başlığından hareketle Türkiye’nin Afrika’da bulunması için etken unsurları gösteren genel temayı açıklamaya gayret gösterdi. Onun yazdıklarından yola çıkarak, bu tez Afrika’nın fakir olduğu fikrinin mantıksız olduğunu, çünkü bu fikri yayan batılı ülkelerin sömürge döneminde onlarca yıl Afrika kıtasının zenginliğini istismar edenlerin asıl kendileri olduğunu ortaya koydu. Sömürge döneminin sona ermesinden sonra, aynı ülkeler neo-sömürgecilik ve emperyalizm yoluyla kıtaya ilgilenmeye devam ettiler. Zira Afrika doğal kaynaklar yönünden zengin bir yerdir. Afrika’nın kaynaklarını istismar etmeye devam etmek istedikleri için, Afrika’daki pozisyonlarının ve uzun vadeli çıkarlarının yok edilebileceği veya üstesinden gelinebileceği

fikrinden dolayı, onları istismar etmeyip işbirliği yapmaya niyetli olan Türkiye gibi ülkeleri sahnede görmek istemiyorlar. Türkiye küçük ve orta ölçekli endüstriler üretme sürecinde olduğu için, bu endüstrileri besleyecek hammaddelerin tamamı Afrika'da mevcuttur. Ayrıca Türkiye, çelik, tekstil ve diğer malların bir kısmını Afrika pazarına ihraç etmeyi düşünmesi de Türkiye'nin Afrika'daki varlık nedenlerini göstermektedir. Buna ek olarak, herhangi bir devletin gelişimi, küreselleşmiş bir dünyada başkaları ile olan etkileşimlere bağlıdır; yani daha fazla kazanmak için birazını vermelidir. Türkiye'nin tatlı su sıkıntısı, gıdalar ve diğer altyapılar gibi bazı Afrika sorunlarını çözme yönündeki yardımları sadece bu sorunların ortadan kalkmasını sağlamakla kalmıyor; buna karşılık Türk kurumları için yatırım fırsatları gibi Afrikalılardan başka konularda faydalar da elde ediliyor. Bunun ardından Afrika'da, Tanzania ve Mozambik gibi ülkelerde yeni keşfedilen doğalgazın yanı sıra mineraller ve petrol gibi mevcut doğal kaynaklar, Türkiye'nin onların endüstrilerini geliştirmesine yardımcı olabilir. Öte yandan Türkiye, daha fazla dostluk geliştirerek sosyal, kültürel ve siyasi yönler gibi diğer alanlarda Afrikalılarla olan işbirliğini genişletebilir. Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası raporlarından elde edilen güncel rapor, 2015 yılından bu yana Afrika ülkelerinin çoğunun ekonomisinin % 6'dan fazla büyüdüğünü göstermektedir. Bu nedenle Afrika ülkelerinin, gelecek dönemlerde süper güçlerin çoğunun bağımlı olacağı küresel ekonomi için daha fazla potansiyel sahibi olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin Afrika'daki çalışmaları, faydasının önümüzdeki dönemlerde daha çok gözlemlenebileceği erken atılmış pozitif bir adımdır. Son zamanlarda Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Genel Sekreter Yardımcısı İbrahim Kalın, 22-25 Ocak tarihlerinde Türkiye Cumhurbaşkanının Afrika ziyaretlerini konu alan bir makalesini Sabah'ta yayınladı. Açıklamasında, Türkiye'nin Afrika'da ne yaptığını gösteren tüm faktörleri ortaya koydu. Bu makale ayrıca Türkiye Cumhurbaşkanının bölgede daha fazla fırsat yaratarak Afrika ülkeleriyle işbirliğini genişletmeyi amaçladığını göstermektedir. İmzalanan anlaşmalardan bazıları, her iki ülkenin kalkınmasını iyileştirme potansiyeli taşımaktadır. Örneğin, Türk inşaat firması Tanzania'da yaklaşık iki bin kilometrelik bir demiryolu inşa etme ihalesini kazanmayı beklemekteydi. Nitekim yakın zamanda, Citizen olarak bilinen Tanzania gazetesi, Türk şirketinin Tanzania'daki standart demiryolu hattı inşa etme ihalesini kazandığını bildirdi. Şirket, Darüsselâm şehrinden Morogoro'ya kadar yaklaşık 205 kilometrelik bir inşa sözleşmesi imzaladı. Bu adım, Ocak ayında Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın ziyareti sonrasında ortaya çıktı. Daha sonra Cumhurbaşkanının Madagaskar ve Mozambik'teki ziyareti, her iki taraf için de turizmin geliştirilmesine dayalı anlaşmaların imzalanmasıyla, şehirlerin modernize edilmesi için konutların inşaatıyla ve nihayetinde Madagaskar'da enerji

faaliyetleri sözleşmesinin imzalanmasıyla sona erdi. Bu tezin hipotezleri, araştırma sorusuna ve alt sorulara verilen tüm cevapları tez kapsamında iyi açıklayacak şekilde kanıtlanmıştır.

3.2. Genel Tavsiyeler

1. Bu tez Türkiye'nin Afrika ile özellikle de Somali ile olan angajmanının birden çok faktör içerdiğini ortaya koymaktadır. İnsani yardım, ekonomik, politik, sosyokültürel ve dini unsurlar gibi çok sayıda unsur araştırma sorusuna verilen cevaplara etkendir ve hipotezi doğrulamak için de bu unsurlara bakılmıştır. Türkiye, farklı felaketlerden dolayı yaşadığı sıkıntılar sonrası ülkenin yeniden kurulması için Somali'ye yardım etmektedir ve insani yardım inşaat, zirai kalkınma, balıkçılık ve sosyal hizmet birimleri gibi farklı alanlarda faaliyet gösteren Türk yatırımcıların yolunu açmıştır.

2. Türkiye'nin insani yardımları Türk mallarını pazarda o derece tercih edilir hale getirmiştir ki, Somalililer başka herhangi bir ülkeden daha çok Türkiye ve ona ait unsurlara güvenmektedirler. Diğer yandan, Türkiye'nin potansiyelini gören Afrika ülkeleri Türkiye ile işbirliğini arttırmışlardır. Zira Türkiye'nin kıtanın gelişimiyle ilgili iyi niyetlerini görmüşlerdir. Türkiye AK Parti hükümeti yönetiminde, Ankara global aktörlerden biri olarak sınıflandırılmaya başladığından beri, insani yardım yoluyla yerel, bölgesel ve küresel boyutta siyasi çevresini genişletmiştir. Somali'deki faaliyetlerinin başarılı olabilmesi için, Ankara çıkar çatışmalarına karışmamalı, taraflara karşı tarafsız davranarak tüm Somali'nin güvenini sağlamalıdır.

3. Türkiye'nin Somali'deki faaliyetleri, Somalililerin açlık krizinden kurtarılmasını amaçlamakta ve aynı zamanda milli çıkarları gözetmektedir. Bunun nedeni, uluslararası ilişkilerin doğasında bulunan, bir devletin verdiği fazlasını ya da onun kadarını farklı yollarla alma isteğidir. Bu örmekten hareketle, kimse entegrasyonu kaybetmek istememekle beraber kazanç elde etmeyi de bir öncelemektedir. Matthew T. Gullo'nun *Research Turkey*'deki makalesinden yola çıkarak, ele alınan konuyla alakalı bu tezde, uluslararası toplumun UNOSOM ve AMISOM ile Somali'ye yaptığı müdahalelerle ilgili olumsuz bir algı söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Barışın tesisi ve korunması sürecine dâhil olan bu ülkeler, Somali'de barış ve güvenliği sağlayabilecek kapasiteye sahiptir. Ancak, bunlar, okyanustaki ticari faaliyetlerini korumak amacıyla korsanlıkla mücadele gibi kendi çıkarlarına yönelik müdahalelere önem vermektedirler. Bu göstermektedir ki bu ülkeler Somali'de barış, güvenlik ve insani yardım için yeterince istekli değildirler, bu nedenle UNOSOM başarılı olamamıştır. Ayrıca, AMISOM ordusu eş-Şebâb ile savaşmak konusunda ya da Somalililerin güvenliğini sağlama konusunda istekli değildir. Sadece kendilerini

destekleyen Batılı ülkelerden alacakları milyonlarca dolarla ilgilenmektedirler. Hem UNOSOM hem de AMISOM üyelerinin yaptıkları arasında kadın ve çocuklara tecavüz de maalesef söz konusudur ve Somali'de barışı koruma iddiasındaki ordu, eş-Şebâb gibi gruplar Somali'de ve Somali dışında çeşitli eylemler yaparken, bu birlikler kamplarından dışarı çıkmamaktadırlar. Tezin tenkidi şu gerçeğe doğrulanabilir ki, çok sayıda Batılı ülkeden oluşan UNOSOM ve AMISOM birlikleri, Somali'ye barış ve güvenlik getirmeyi başaramazken sadece Türkiye, tek başına Somali'de barış ve güvenliğin getirilmesi konusunda umut olmuştur.

4. Somalililere hayat standartlarını yükseltmeye yardım edebilecek farklı programlar uygulamak da dâhil olmak üzere eğitim, sağlık ve su hizmetleri, altyapı çalışmaları gibi bütün önemli sektörlerde ülkeyi yeniden inşa etmektedir. Dolayısıyla, Türkiye kendi ürünleri için pazarı genişletme imkânı buldu, yeni dostlar edinmiş ve süper güçler tarafından izole edilmeye bir son vermiştir. Türkiye'nin Afrika ile angajmanı, küresel siyasette, Afrika ülkelerindeki yatırım pozisyonundaki genişlemeyi de içine alacak şekilde, pozisyon ve algı olarak büyümüştür. Bu nedenle, Türkiye'nin Somali'de hem yumuşak hem de sert güçleri kullanması Ankara'nın Somali'de barış, güvenlik ve kalkınma sağlanması yönünde hareket ettiğini ve Somalililer için iyi niyetler beslediğini göstermektedir.

5. Etiyopya ve Kenya gibi ülkeler barışı getirme çabalarına katılmakla beraber, iyi niyetler beslemedikleri için kesin çözümler bulma konusunda başarısız olmuşlardır. Bunlar, Somali'de birbirine paralel ama tam olarak aynı olmayan çıkarlara sahiptirler. Kenya, ülkeye para getirmeye devam etmeleri için bazı zengin Somalili mültecileri korumaktadır. Ayrıca Birleşmiş Milletler ve Batılı ülkelerden destek olarak büyük miktarda para yardımı almaya devam etme isteğindedir. Bununla beraber, eş-Şebâb tarafından Kenya'da gerçekleştirilen son büyük terörist saldırı, Kenya'yı, kendi insanlarının barış ve güvenini sağlamak için Somalili mültecileri ülkeden çıkarmaya yöneltmiştir. Etiyopya, mümkün olduğunca zayıf bir Somali ve birbirine düşman çok sayıda küçük devletçik istemektedir ki böylece geçmişte olduğu gibi Somali, Etiyopya'nın büyük bir rakibi olmayacaktır. Türkiye, bu ülkeleri etkilemeli, insanların hayatlarının kurtarılması, barışın ve güvenliğin sağlanması amacıyla Somali'ye olumlu yaklaşımda bulunmaları konusunda ikna edici bir misyon yüklenmelidir.

6. Afrika gibi komşu bölgelerdeki Türk dış politikası Ankara için hegemonik bir rol öngörmemektedir. Sadece bu bölgenin dinamiklerine dayanan barışın ve güvenliğin sağlandığı kuşatıcı bir yaklaşım hedeflenmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin batıdan doğuya

angajmanı dış politikada bütünsel yaklaşıma sahiptir; Bu Türkiye'yi küresel aktörlerden biri yapmıştır. Ayrıca Türkiye uluslararası toplumu Somali için yeni bir politika üretirken yeniden düşünmeye, barışı korumak için sert güç kullanmanın yanında yumuşak güç kullanarak, müzakere ve Somali'nin yeniden inşası için faaliyette bulunmaya ikna etmelidir.

7. İş grupları, STK'lar ve diğer sivil toplum grupları dış politika üretimine katkıda bulunmaktadır. Bu, Türk devletine özel gruplarla işbirliği yaparak ülkenin pozisyonunu yerelden uluslararası sisteme genişletme yolunu açmaktadır. Bu nedenle Türkiye mevcut olumlu konumunu korumak için, sağlam Batı ve Avrupa Birliği bağlantıları çerçevesinde çok boyutlu ve çok bölgeli yapıda kalmak amacıyla dış politikadaki faaliyet tarzını ve alanlarını dengelemeye ihtiyaç duymaktadır.

SONUÇ

Bu tezin yazımında kullanılan farklı kaynakların derlenmesi ve bir karşılaştırma yapılmasından sonra hipotez, Türkiye'nin Afrika'da iş, sosyo-politik, kültürel, dini ve insani yardım konularının hepsi için bulunduğu sonucunu desteklemektedir. Afrika'da bütün bu konularda başarılı olarak, Türkiye yerel ve küresel çıkarlarını sağlamayı istemektedir. Bu bulguyu, gelecekteki araştırmacılar, farklı araştırma soruları ve/veya hipotezleri ile Türkiye ile Afrika ya da Somali ilişkileri hakkında çalışma yaparken ikinci bir kaynak olarak kullanabileceklerdir. Ayrıca, tezin konusu çok geniş olduğundan, gelecekteki araştırmacılar gözden kaçan noktaların tamamlanması için bir başlangıç noktası olarak kullanabilir ve konuya daha fazla açıklama getirebilirler. Bununla beraber bazı Batılı yazarlar, Türkiye'nin Afrika ile angajmanını, ABD ve Avrupalılar gibi Afrika'yı sömürerek kendi çıkarlarını gözetme şeklinde tanımlamışlardır. Ancak bu araştırma, Türkiye'nin Afrika'ya açılmasından bu yana, Ankara'nın niyetinin, her iki tarafın yaşam standartlarını geliştirmek amacıyla, faydaları Afrikalılarla eşit olarak paylaşmak olduğu sonucuna varmaktadır. ABD ve Avrupalı ülkeler uzun bir süredir Afrikalılarla geniş çaplı bağlantılar kurduklarından, bu bağlantıları kurabilmek için Türkiye'nin, Afrika ülkeleriyle, daha güçlü iki taraflı bağlar kurması gerekmektedir. Bu şekilde, Batılıların sahip olduğu oranda etkiye sahip olabilir. Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Afrika ülkelerine yaptığı son ziyaret, ikili ilişkileri kurma adımlarından biri olarak görülmekte ve bölgede çok daha fazla söz sahibi olunması beklenmektedir. Türkiye, Somali ve Afrika'yla ilgili diğer sorunların çözümünde daha maliyetli olacak şekilde tek başına değil, diğer aktörlerle de işbirliği içinde olmalıdır ve Afrika'da en fazla söz sahibi olan Batıyla işbirliği içerisinde olarak süper güçler arasında yerini bu sayede alabilecektir. Türk otoritesi Somali'deki çıkarlarını barışı tesis etme ve milletin kalkınmasını destekleme amaçlı açık bir çabaya dönüştürmelidir. Bu şekilde, kıta üzerinde acil ekonomik çıkarları olan Çin, Brezilya ve Hindistan gibi ülkeleri geride bırakarak, ABD, Fransa ve İngiltere gibi bir kaç ülkeden biri olmanın, aynı çıkarlara sahip olarak Afrika ile uzun yıllara dayanacak, eşit derecede ilişkiler kurmanın yolunu açacaktır. Tez, Türkiye'nin Somali'ye yardım stratejisinin diğer Batı ve Asya ülkeleri ile kıyaslandığında farklı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Başarılı olmak için, Türkiye hem şehirlere hem de kırsal kesime ulaşan insani yardım, diplomasi, arabuluculuk yollarını kullanmış ve Somali devletinin yeniden kurulması için farklı adımlar atmıştır. Oysa diğer aktörler, sert güç ve özellikle kentlerdeki sınırlı sayıda insana ulaşan insani yardıma dayalı hareket tarzıyla Somali'ye barışı ve güvenliği getirme konusunda başarısız olmuşlardır.

Bu bulgu, Türkiye'nin Somali'nin yeniden inşa edilmesine verdiği katkının geri kalan Afrika ülkelerinin ilgisini çekme şeklini farkettiler. Çoğu, günümüzdeki gelişimini gerçekleştirmek için Ankara'nın kullandığı tüm vasıtaları öğrenmek için Türkiye ile işbirliği yapmayı ve böylece Afrikalıların Türkiye'nin konumuna ulaşması için de işbirliği yapmayı planlıyordu. Her ne kadar ekonomik, siyasi, sosyal ve güvenlik bağlamında devlet yönetiminde başarıya ulaştıktan sonra Türkiye daha hızlı gelişmeye başlamış olsa da, savaş, terörizm ve batı ülkelerine bağımlılık gibi bazı etkenleri kısmi olarak aşmıştır. Bu nedenlerden dolayı Afrikalılar, Afrika kalkınmasının sadece kaynaklarını kullanarak istismar ettiği eski sömürgeci devletlerden kendilerini kurtarabilmek için bu olumlu Türk talimatlarını takip etmeye isteklidirler. Bu araştırma, Türkiye ile Afrika arasındaki ilişkilerin karşılıklı çıkar sağlamak için uzun süre birlikte çalışmayı planlamasının zorunluluğunu ortaya koymuş, güvenlik ve teknolojik alt yapı yetersizliği gibi etkenler, her iki tarafın da karşısına çıkan engeller olmuştur.

Türkiye kalkınma çabalarını görmezden gelmeyen Afrika ile etkileşim kurarak ekonomik, sosyal-politik ve kültürel ortak bir pencereden hedefe ulaşma gayreti göstermelidir. Bu bakış açısı sayesinde Afrikalılar, Soğuk Savaş'ın bitiminde komünizme karşı savaşırken Batılı ülkelerin Türk çabalarını görmezden geldikleri gibi bazı Afrika sorunlarını çözmek için Türkiye'nin katkılarına görmezden gelebilecekleri anlamına gelmektedir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın tesis ettiği hükümet sistemi, Somali ve diğer Afrika ülkelerine Afrikalıların dönüşümünü beklemeksizin bir Türk fedakarlığı olarak görülen insani ve kalkınma yardımlarını sağlamak için ön cephedir. Bu, Afrikalı liderlerin Türkiye'den gelen daha fazla yatırım, ticaret ve diğer sosyal ve politik etkileşimleri memnuniyetle karşılamaya daha fazla güven duydukları manasına gelmektedir. 2005 yılından bu yana hem Eylem Planı hem de Afrika'ya Açılım politikalarının sonuçları, inşaat, yatırım, ticaret, sosyal faaliyetler gibi kıtada daha fazla faaliyet gösteren Türk toplumu için çok farklı yelpazede fırsat imkânları doğurdu.

Türkiye'nin Afrikalılarla işbirliği yaparak bu konuda gösterdikleri iyi niyet, Afrikalı sivillere bağımlılık düzeyinin ve yoksulluğun azaltılması yönünde atılmış bir adım olabilir ancak yine de bazı zorluklarla karşı karşıyadır. Somali ve diğer Sahraaltı Afrika ülkelerinde, iklim sorunu nedeniyle kuraklık sorununun yeterince su ve yiyeceklerden yoksun kalmasının yol açtığı ve bu sayede dış yardımlara bağımlılığın devam etmesi, ülkelerinin kalkınma sürecini etkilemekte ve başarıyı engelleyen alanları içermektedir. Öte yandan, Türkiye'nin

Afrikalıların sorunlarını çözmeye arzusu, bazı Afrika liderler nazarında rahatsızlık doğurmakta ve bu durum da bazı sorunları beraberinde getirmektedir. Nitekim bazıları, Türkiye gibi yabancı ülkeler tarafından Afrika insanların hayatlarını geliştirmek için kurulan imkânları kullanmak yerine, bu fırsatları kendilerine ve ailelerine fayda sağlamak için kullandıkları için kalkınma sorunu bertaraf edilememekte ve kıtlık, yoksulluk problemleri devam etmektedir.

Ana nokta, 2005 yılından bu yana Türkiye ve Afrika entegrasyonuna odaklanmak ve çoğunlukla Somali'ye insani yardım sağlanması ve bu bağlamda Türkiye'nin imajını Afrikalılara kazandırmaktır. Türkiye, iklim değişikliği de dahil olmak üzere terör sorunu gibi sert koşullarda bile Somali'de yapılan tüm faaliyetlerine devam etti ve Sahraaltı Afrikalıların sorunlarının giderilmesi için sürdürdüğü mücadeleden vazgeçmedi. Bu bulgu bu tür eylemlerin, karşılıklı menfaatler bağlamında enerji ve tarım gibi daha başka alanlara da hızla entegrasyon yoluyla Afrika'daki Türk ilgisine olan bakışı olumlu yönde güçlendirmektedir. Dolayısıyla Türkiye insani yardım yoluyla Afrika'ya doğru genişlemesine rağmen, Somali'yi bütün kıtaya kolaylıkla nüfuz edebilmek için bir köprü olarak kullanmayı dolaylı da olsa planlamış ve bu süreçte Türk hükümeti sahadaki görünürlüğünde tek başlılığı ortadan kaldırarak Afrika'daki faal iş grupları ve sivil toplum gibi diğer aktörlerle işbirliği yaparak gücüne güç katmıştır.

EKLER

Tablolar ve Veriler

Tablo 1. Türkiye'nin Sahraaltı Afrika'da Açılan Yeni Elçilikleri

<u>Yıl</u>	<u>Ülke</u>
2009	Tanzanya
2009	Fildişi Sahilleri
2010	Kamerun
2010	Gana
2010	Uganda
2010	Mali
2010	Angola
2010	Madagaskar
2011	Zambiya
2011	Mozambik
2011	Moritanya
2011	Zimbabve
2011	Somali
2011	Gambiya
2011	Nijer
2011	Güney Sudan
2012	Namibya
2012	Gabon
2012	Burkina Faso

Kaynak: T.C. Dışişleri Bakanlığı, www.mfa.gov.tr

Tablo 2. Türkiye'nin Dolar bazında Afrika ile Olan Ticareti (Kuzey Afrika hariç)

	İhracat	İthalat	Toplam Ticaret Hacmi
2011	3.633.016.355	3.424.658.376	7.057.674.731
2010	2.257.897.518	1.725.915.525	3.983.813.043
2009	2.738.866.318	1.700.197.603	4.439.063.921
2008	3.212.340.900	2.060.485.851	5.272.826.751
2007	1.946.660.727	2.821.103.520	4.767.764.247
2006	1.469.126.598	2.233.387.645	3.702.514.243
2005	1.086.848.645	1.632.270.013	2.719.118.658
004	764.790.849	1.428.469.705	2.193.260.554
2003	554.242.815	616.184.627	1.170.427.442
2002	430.060.052	380.668.946	810.728.998

Kaynak: Gökhan Bacık&İsa Afacan (2013), "Türkiye Sahra Altı Afrika'sını Keşfediyor: Türk Dış Politika Söyleminin İnşasında Temsilcilerin Kritik Rolü", *Turkish Studies*, 2013, 14 (3): 484.

Tablo 3. Türkiye'nin Beş Büyük Sahraaltı Afrika Ülkesi ile Olan Ticareti (\$)

Ülke	İhracat	İthalat	Toplam Ticaret Hacmi
Nijerya	393.837.482	365.549.460	759.386.942
Etiyopya	275.492.440	41.799.057	317.291.497
Angola	220.580.755	3406	220.580.755
Kenya	199.203.452	14.749.262	213.952.714
Tanzanya	170.772.321	21.788.303	192.560.624

Kaynak: Gökhan Bacık&İsa Afacan (2013), “Türkiye Sahra Altı Afrika’sını Keşfediyor: Türk Dış Politika Söyleminin İnşasında Temsilcilerin Kritik Rolü”, *Turkish Studies*, 2013, 14 (3): 484.

Tablo 4. Burs Verilen Afrikalı Öğrencilerin İlk 10 Afrika Ülkesi Özelinde Yıllara Göre Dağılımı

TABLO 4 : BURS VERİLEN AFRİKALI ÖĞRENCİLERİN İLK 10 AFRİKA ÜLKESİ ÖZELİNDE YILLARA GÖRE DAĞILIMI																
ÜLKE	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Toplam
Somali										4	9	9	7	15	6	94
Mısır										1	5	1	0	5	5	36
Fas											1	1	1	6	7	96
Etiyopya											9		2	7	3	61
Tunus												1	7	2	7	44
Gana											0	1	8	2		42
Uganda											6	6	5	1	4	14
D.Kongo Cumh.												2		6	0	8
Kenya											1	4	5	6	5	7
Gine Bissau											8	1	0	5	4	8
Bütün Afrika Ülkeleri Toplamı			2			1	8	1	1	4	94	34	92	62	91	581

Kaynak: Mehmet Özkan, “Doğu Afrika Jeopolitiği ve Türkiyen’in Somali Politikası”, Ankara: SETA Vakfı, 2014: 30.

KAYNAKÇA

Adler, Emmanuel. "Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics". *European Journal of International Relations*. 3 (3), Eylül 1997, s. 290-322.

Afacan, İsa. "The African Opening in Turkish Foreign Policy", *Ortadoğu Analizi*, 4(46), 2013, pp. 46-54.

Akıllı, Erman. "Türkiye'de ve Dünyada Dış Yardımlar". *Yönetim/Siyaset/Uluslararası İlişkiler*, Ocak 2016, 41 (138), s. 402-416.

Akpınar, Pınar. "Turkey's Peacebuilding in Somalia: The Limits of Humanitarian Diplomacy", *Turkish Studies*, (2013), 14(4), pp. 735-757.

Aras, Bülent. "The Davutoğlu Era in Turkish Foreign Policy". *Insight Turkey*, 11 (3), 2009, s. 127-142.

Ataman, Muhittin. "Leadership Change: Özal Leadership and Destructuring in Turkish Foreign Policy", *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, Vol. 1, No. 1, Spring 2002, pp. 120-153.

Bacık, Gökhan&Afacan, İsa. "Türkiye Sahra Altı Afrika'sını Keşfediyor: Türk Dış Politika Söyleminin İnşasında Temsilcilerin Kritik Rolü". *Turkish Studies*. 14 (3), 2013, s. 483-499.

Çuhadar-Gürkaynak, Esra&Özkeçeci-Taner, Binnur. "Decisionmaking Process Matters: Lessons Learned from Two Turkish Foreign Policy Cases", *Turkish Studies*, Vol. 5, No. 2, summer 2004, pp. 43-78.

Davutoğlu, Ahmet. "a New Vision for Least Developed Countries". Vision Paper, 4, 2012, pp. 1-11.

Davutoğlu, Ahmet. "Turkey's Foreign Policy Vision: An Assesment of 2007". *Insight Turkey*, Sayı. 10/ No. 1/ 2008 s. 77-96.

Demir, İdris. "Türkiye'nin Dış Politikası", *Yeni Eğilimler, Yeni Yönelimleri, Yeni Yaklaşımları*, Dora Bursa, 2014, s. 262-270.

Doğan, Eyüp. "Foreign Direct Investment and Economic Growth: A Time Series Analysis of Turkey, 1979-2011", s. 2-11.

Genç, Savaş& Tekin, Oğuzhan. “Turkey’s Increased Engagement in Africa: The Potential Limits and Future Perspective of Relations”, *European Journal of Economic and Political Studies*, 7, 2014, pp. 87-111

Gilley, Bruce. “Turkey. Middle Powers and the New Humanitarianism”. *Perceptions Journal of International Affairs*, s. 37-58.

Harte, Julia. “Turkey Shocks Africa”, *World Policy Journal*, Winter 2012/2013, pp. 27-30, <http://www.worldpolicy.org/journal/Winter2012/turkey-shocks-Africa> (27.05.2013)

İpek, Volkan. “The 2011 Landing of Turkey on Somalia: “The State to People” Aspect of Turkish Foreign Policy Towards Sub-Saharan Africa”, *European Scientific Journal*, 2014, pp. 412-428.

İpek, Volkan. “The 2011 Landing of Turkey on Somalia: A successful Attempt of a Successful Plan”, *European Scientific Journal*, May 2014/ Special Edition, pp. 434.

Kamal, Mayada. “*Adalet ve Kalkınma Partisi Döneminde Türkiye Afrika İlişkileri* (2002-2015), Ed. Turgay Anar, *Uluslararası Öğrenciler Akademisi. Sosyal Bilimler Yazıları*, Azra Matbaacılık, 2016, s. 63-129.

Kavas, Ahmet. *Osmanlı-Afrika İlişkileri*, TASAM Yayınları, İstanbul 2006.

Karagül, Soner - Arslan, İbrahim. “Türkiye’nin Afrika açılım Politikası: Tarihsel Arka Plan, Stratejik Ortaklık ve Geleceği”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, C. 9, No. 35, 2013, s. 21-28.

Keohane, R. O. *Neorealism and Its Critics*, New York: Columbia University Press, 1986.

Kirişçi, Kemal. “Turkey’s Engagement with Its Neighborhood: A “Synthetic” and Multidimensional Look at Turkey’s Foreign Policy Transformation”, *Turkish Studies*, Vol. 13, No. 3, September 2012, pp. 319-341.

Kutlay, Mustafa. “Economic as the ‘Practical Hand’ of ‘New Turkish Foreign Policy’: A Political Economy Explanation”, *Insight Turkey*, Vol. 13/ No. 1/ 2011, pp. 67-88.

Lewis, I. M. *A Modern History of the Somali: Nation and State in the Horn of Africa*. Athens: Ohio University Press, 2003, pp. 221-222, 347.

Nour, Muhamed Tariq. “Ottoman Efforts to Protect Somalia from European Powers”, Proceedings of the International Symposium on Islamic Civilizations of Eastern Africa, Kampala- Uganda, December 2003, pp. 160-170.

Oğuzlu, Tarık& Parlar Dal, Emel, “Decoding Turkey’s Rise: An Introduction, *Turkish Studies*, 2013, Vol. 14, No. 4, pp. 617-634

Onuf, Nicholas. "Constructivism: A user's Manuel", *International Relations in a Constructed World*, (Eds.) Vendulka Kubalkova, Nicholas Onuf, Paul Kowert, New York: M. E. Sharpe, 1998, pp. 58.

Onuf, Nicholas. "The Strange Career of Constructivism in International Relations: The Strange Career of Constructivism in International Relations", in Ed. Donald J. Puchala, *Vision of International Relations*, Columbia: University of South Carolina Press, January 2002.

Öniş, Ziya. "Multiple Faces of the 'New' Turkish Foreign Policy: Underlying Dynamics and a Critique", *Insight Turkey*, Vol. 13, No. 1, 2011 pp. 47-65

Özerdem, Alpaslan. "Turkey –An Emerging Peacebuilding Actor in Africa", Centre for Peace and Reconciliation Studies at Coventry University, Impulsed August, 07, 2013.

Özkan, Mehmet & Akgün, Birol. "Turkey Opening to Africa", *Journal of Modern African Studies*, Vol. 48, No. 4, 2010, pp. 525-540.

Özkan, Mehmet & Orakçı, Serhat. "Viewpoint: Turkey as a 'Political' Actor in Africa-An Assessment of Turkish Involvement in Somalia", *Journal of Eastern African Studies*, 2015, 9: 2, pp. 343-352.

Özkan, Mehmet. "A New Actor or Passer-By? The Political Economy of Turkey's Engagement with Africa", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Vol. 14, No. 1, 2012, pp. 113-133.

Özkan, Mehmet. "A post-2014 Vision for Turkey-Africa Relations", *Insight Turkey* Vol. 16, No. 4 (2014) pp. 23-31.

Özkan, Mehmet. "Does Rising Power Mean 'Rising Donor'? Turkey's Development Aid in Africa", *Africa Review*, Vol. 5, No. 2, 2013, pp. 139-147.

Özkan, Mehmet. "Doğu Afrika Jeopolitiği ve Türkiye'nin Somali Politikası", Ankara: SETA Vakfı, 2014, s. 11-127.

Özkan, Mehmet. "Turkey Discovers Africa: Implications and Prospects", SETA Foundation for Political, Economic and Social Research, http://www.setav.org/document/Policy_Brief_No_22_Mehmet_Ozkan.pdf?phpMyAdmin=e008732753bf014f26cf3b79aa21f1f1, Accessed in 14.11.2016, pp. 1-5.

Özkan, Mehmet. "Turkey's Involvement in Somalia: Assessment of a State-Building in Progress", SETA Foundation for Political, Economic and Social Research, İstanbul: SETA, 2014, Retrieved January 13, 2015 pp. 9-60.

Perlez, Jane. "Somali Capital a Grisly Battlefield as Civilians Die in Clan Warfare", *the New York Times*, November 29, 1991.

Ragin, Charles C. "Cases of What is a Case". In Charles C. Ragin and Howard S. Becker (Eds.) *What is a Case? Exploring the Foundations of Social Inquiry*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992, pp. 217-226.

Remi, Rigaud M. "International Organizations as Corporate Actors: Agency and Emergency in Theories of International Relations, Max Planck Institute for Research on Collective Goods, Kurt-Schumacher-Str. 10, D-53113 Bonn, February 2008, pp. 1-34

Shinn, David. "Turkey's Engagement in Sub-Saharan Africa: Shifting Alliances and Strategic Diversification", *Research Paper*, (2015), pp. 2-18.

Simons, Anna, "Understanding the Somali Conflagration: Identity, Political Islam and Peacebuilding", Dudley Knox Library, Naval Postgraduate School 411 Dyer Road, 1 University Circle Monterey, California USA, pp. 131-135.

Sözen, Ahmet. "A Paradigm Shift in Turkish Foreign Policy: Transition and Challenges", *Turkish Studies*, 2010, Vol. 11, No. 1, pp. 103-123

Tandoğan, Muhammed, *Afrika'da Sömürgecilik ve Osmanlı Siyaseti (1800-1922)*, Türk Tarihi Kurumu Yayınları, Ankara 2013.

Tripodi, Colonial Legacy in Somalia: Rome and Mogadishu from Colonial Administration to Operation Restore Hope, Palgrave Macmillan: 1999, pp. 36.

United Nations, "the United Nations and Somalia", 1992-1996, the United Nations Blue Books Series, Vol. VIII, New York, UNDP1: 1996, pp. 9.

Walt, Stephen M. "International Relations: One World, Many Theories", *Foreign Policy*, No. 110, Special Edition: Frontiers of Knowledge. (Spring, 1998), pp. 29-46.

Online Sources

"Erdogan'ın Afrika Ziyareti Ekonomik İlişkileri Canlandırarak", Ocak 2017, <http://m.haberler.com/gundem/erdogan-in-afrika-ziyareti-ekonomik-ilişkileri-9187562-22>

AMISOM. (n.d). Amisom Mandate. Retrieved March 28, 2015, from AMISOM: <http://amisom-au.org/amisom-mandate/>

BBC World News (2011). Somalia famine: Turkish PM Erdogan Visits Mogadishu. Published August 19, 2011, <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-14588960>

Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü Kalın: "Türkiye Afrika'da Kazan-kazan Politikası İzliyor", <http://www.konyahaber.com/cumhurbaskanligi-sozcusu-kalin-turkiye-afrikada-kazan-kazan-politikasi-izliyor-318629h.htm>

Erdoğan Afrika'ya niye gitti?, <http://www.karar.com/yazarlar/hakan-albayrak/erdogan-afrikaya-niye-gitti-3169>

Freedom House, "World's Most Repressive Regimes: A Special Report to the 59th Session of the United Nations Commission on Human Rights Geneva 2003", Excerpted from "Freedom in the World: 2003 The Annual Survey of Political Rights & Civil Liberties", 64. Middle East, Accessed in May 14, 2013,

<http://www.middle-east-info.org/gateway/mostrepressiveregimes.pdf>

Gullo, Matthew T. (June, 2012), "Turkey's Somalia Adventure: The Quest for Soft Power and Recognition", Centre for Policy Analysis and Research on Turkey (Research Turkey), London: Research Turkey, pp. 1-9, <http://researchturkey.org/?P=1226>

Günay, Mustafa (2011), "Turkey-Africa Relations", (Accessed February 14, 2012), www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/meetings/meeting%20Transcripts/140411gunay.pdf, pp. 1-4.

IHH opened largest orphanage in Somalia, <http://www.ihh.org.tr/en/news/ihh-opened-largest-orphanage-in-somalia-173>

IHH to dig 636 water wells in Somalia, <https://www.ihh.org.tr/en/news/ihh-to-dig-636-water-wells-in-somalia-1129>

Interpeace & Center for Research and Dialogue. (2009). The Search for Peace: A History of Mediation in Somalia since 1988. Nairobi: Interpeace. pp. 10-14. Retrieved March 29, 2015, from <http://www.interpeace.org/Publications/Somali-region/60-a-history-of-mediation-in-Somalia-Since-1988-english/file>

Tandoğan, Muhammed, "Afrika Açılımının Stratejik Paradigmaları", Afrika Araştırmacıları Derneği (AFAM), 15 Eylül 2014, <http://www.afam.org.tr/afrika-aciliminin-stratejik-paradigmaları/>

Permanent Projects from IHH for Somalia, <https://www.ihh.org.tr/en/news/permanent-projects-from-ihh-for-somalia-1085>

Republic of Turkey, Ministry of Foreign Affairs, www.mfa.gov.tr

Somalia - Disaster Report, AFAD, <https://www.afad.gov.tr/en/2613/somalia>

Somalia: Turkish Red Crescent sends aid to Somalia, <https://horsemedia.net/2012/02/03/somalia-turkish-red-crescent-sends-aid-to-somalia/>

TİKA'dan Libya'ya İlaç ve Tıbbi Malzeme Desteği, TİKA, <http://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika'dan-libya'ya-ilac-ve-tibbi-malzeme-destegi-32284>

Turkey company signs \$1.1bn TZ railway deal,
http://www.thecitizen.co.tz/News/Turkey-company-signs--1-1bn-TZ-railway_deal/1840340-3799358-558wlt/index.html, Saturday, February 4, 2017

Turkish Co-operation Agency- TİKA, <http://www.tika.gov.tr/en>

United Nations. (2003). Somalia: UNOSOM I (April 1992 – March 1993). UN, Department of Public Information (DPI). New York: Department of Public Information (DPI). Retrieved March 27, 2015, from:

<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosomi.htm>

United Nations. (2003). Somalia: UNOSOM II (March 1993 – March 1995). Department of Public Information (DPI). New York: Department of Public Information (DPI). Retrieved December 29, 2014, from

<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2facts.html>